

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul V ■ Nr. 9 (46) ■ Septembrie 2014

Biserica Mănăstirii Nămăiești

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Se scrie, se și citește...

Gheorghe PĂUN

A devenit o obișnuință lamentarea că „tineretul nu mai citește cărți”, în general, că mai mult se scrie decât se citește. „Jumătate dintre oameni scriu, cealaltă jumătate nu citesc”, spune o vorbă de duh, care pretinde a fi luată în serios în mod egal pe cele două propoziții. Se scrie și, mai ales, se publică din răsputeri, parcă pentru a-l ilustra pe Caragiale cu a lui butadă „Este greu pentru un român care știe a ceti să nu se apuce să scrie”, cu adăugirea că acum este ușor și de publicat. Sloganul, exagerând, desigur, este „stickul (cu textul cărții) și plicul (cu prețul tipăririi)”. Tiraje de obicei confidențiale, cu „distribuție” limitată la amici sau irosită pe adresele unor reviste care au teancuri de cărți pe lângă pereți, dar motiv de a număra „volumele de poezie” – sau, parcă mai rar, de proză – pentru CV-uri ocazionale. (În fond, nimic rău, am mai spus-o: ce lume frumoasă – ușor à la Jonathan Swift, admit – ar fi aceea în care toți oamenii ar scrie poezii!...)

Nu cred că e ceva nou, oricât ne place să credem că trăim vremuri excepționale. S-a scris mult dintotdeauna și tot dintotdeauna numai o parte din populație citește cărți. Cine idealizează „vremurile dinainte”, oricare ar fi acelea, cade într-o capcană psihologică. Sigur, acum vreo patruzeci de ani, tirajele erau altele, dar și numărul de titluri era altul, nici edituri nu erau pe toate drumurile, presiunea media nu exista, cartea era la preț. Dar totdeauna s-a cumpărat mai mult decât s-a citit, cititul a fost „de folos zăbavă” pentru o minoritate, cu perioade mai intens sau mai puțin intens dedicate ei, în funcție de multe date personale. Cititorul revistei nu este exemplul potrivit, tocmai pentru că „zăbovește” asupra unei reviste de cultură, dar sunt sigur că, dacă privește în jur sau caută în memorie, îmi dă dreptate.

Și acum cartea este la preț, depun mărturie din cele văzute direct. În căutare de poeme pentru rubrica „Lacrima Anei”, petrec periodic ore bune în sala cu „Literatură română” a Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu” din Pitești. Am văzut ce și cum, le-am întrebat și pe *vestalele cărții* – le-am numit pe bibliotecare (și pentru a le mulțumi pentru ajutor): zilnic vizitează sala respectivă peste o sută de persoane. De toate vârstele, dar mai mult de jumătate tineri. Nu numai la vremea școlii, ca să dăm vina

pe programă, ci și în vacanță. Vin uneori în grupuri mici și-și recomandă cărți unul altuia. Mai degrabă proză, din câte îmi dau seama. Dar: eu răsfoiesc sistematic cărțile de poezie, vechi sau noi, fără deosebire. S-au scris și publicat o mulțime. Titluri de care am auzit, dar și mai multe complet necunoscute mie, autori de care am auzit, dar și nume care nu-mi spun nimic. Multe cărți vorbesc despre lăcătușii și tractoristele socialismului, despre partid și conducătorii lui, dar destule conțin și poezie veritabilă. Interesant și semnificativ este că, pe lângă multele plachete pline de praf, întâlnesc destule și cu titluri subliniate la cuprins sau cu pagini îndoite ca semn de carte. Cărți citite, deci.

Nu știu dacă o sută de cititori pe zi este mult sau puțin, zic doar că este îmbucurător. Iar biblioteca are și alte săli – presupun că la „Literatură universală” statistica este și mai încurajatoare.

Îmi amintesc că acum câțiva ani, pe când mergeam mai des cu metroul bucureștean, am făcut aceeași constatare: tinerii citesc! Pe atunci, preponderent cărți pe hârtie, bănuiesc că acum s-au înmulțit cărțile electronice (nu spun direct *e-book*-urile, până nu văd neologismul în DEX), dar tot cărți sunt și acestea. (O dezbatere despre care tot auzim, dar pe care o amân: va supraviețui cartea tradițională? e de bine sau de rău că/dacă ea va fi înlocuită cu cartea digitală?)

În schimb, tot acum un număr de ani, am fost uimit să constat că în Japonia, în metrou, oamenii, mai ales adulți de vârstă medie, „citesc” benzi desenate. Se pare că obiceiul se extinde și abia aici văd un pericol (fără a ignora/minimaliza dimensiunea grafică, artistică, a lucrărilor de acest gen), al cedării în fața efortului (n-am spus lenea de a citi), al abandonului în mrejele imaginii, boală generală a vremurilor noastre, dominate de televiziune, reclame, culori, ecrane.

Noroc că tinerii citesc. Cărți. Nu am cum să aflu dacă citesc și *Curtea de la Argeș*, contorul de accesări ale paginii este destul de consistent ca valoare lunară, dar nu-mi spune și vârsta celor care merg la www.curteadelaarges.ro. Sunt, totuși, încrezător...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Mai zilele trecute s-a serbat la Paris jubileul de cincizeci de ani al Asociațiunii Politehnice. Cu această ocaziune Gambetta a ținut un discurs din care credem că este bine să reproducem pasajele mai remarcabile. Sala Sorbonei a fost plină de lume; erau față foarte multe dame. Oratorul a fost primit cu aplauze frenetice. Luând cuvântul, Gambetta a zis că viitorul Franței depinde de la știință. Institutul Politehnic este una din creațiunile cele mai bune ale celor din urmă cincizeci de ani. Din istoria acestei instituțiuni se vede că oamenii, în afară de orice ambiții, de orice pasiuni, urmăresc cu energie o țintă fixă – de-a lumina pe toată lumea. În fața clarității și-a majorității științei dispare tot ce este superstiție, fantom sau negură, și în știință nu e altă crimă decât a imprima creierilor ce nu este exact. În fața științei exacte dispare orice metafizică, căci știința este adevărată și pozitivă.

Fiindcă politica se amestecă pretutindeni, Gambetta a trebuit să vorbească și de dânsa.

Institutul a făcut cea mai bună politică evitând orice polemică și [opunându-se] tuturor rivalităților personale. Societatea doctă, rezămându-se pe demonstrația științifică și pe armele pozitivismului, a dat lucrătorului un exemplu bun. Aceasta este adevărata comuniune democratică, căci lucrătorii vor ca, în fața demonstrațiunii adevărului, să piară fantoma și declamațiunea; ei vor să vadă cine are dreptate, căci numai cine are dreptate poate conta pe sprijinul poporului. De aci înainte o nouă dialectică va permite Franței să pășească înainte spre un viitor frumos și pacinic: Orice ar face agitatorii, fiți siguri că țara a rămas liniștită și rămâne absolut liniștită. Aceia care cred că umanitatea este un obiect al experimentelor acelora știința le spune că sunt sofiști și profeți falși. Și, când văd cum acești grămăditori de nori se silesc a-și mănține sofistica, atunci le zic cu poetul florentin: „Văd și trec!”

În fine, Gambetta se adresează cu un apel către dame, ca să vie în ajutorul republicanilor spre a combate pe inimicul comun. Acum Asociațiunea poate a-și lua de diviză strigătul: „Tot pentru patrie, pentru știință și glorie!” Acest discurs a fost adeseori întrerupt de frenetice salve de aplauze.

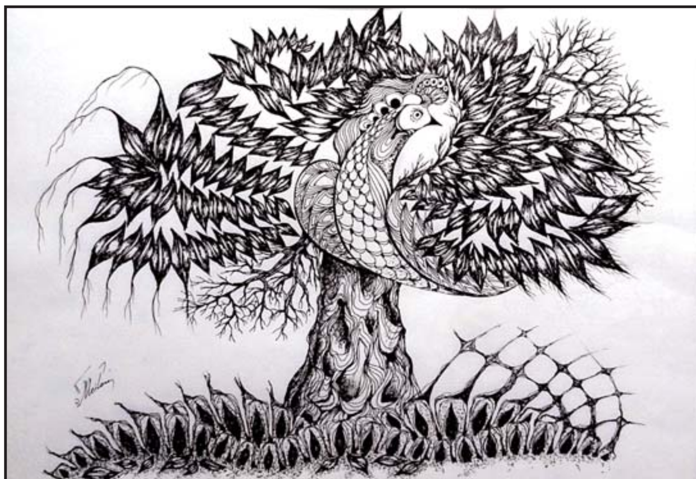
(*Timpul,* 10 decembrie 1880)

Domnul a văzut atâtea în țara aceasta. El a văzut cum din toți aceia care sunt certați cu cerul și cu ei înșiși, din toți aceia pe care conștiința propriei lor nimicnicii îi fierbe și-i mustră, s-a format un numeros partid, care, sub pretextul luptei pentru libertățile publice, vânează funcțiile publice. Lipsiți de religie și de iubire de patrie, fără instinct pentru adevăr, fără știință și fără spirit de muncă, unii din ei au fost fructul unor școli înființate în pripă, pentru dirigerea cărora nu se ceruse nici cunoștințe, nici moralitate, alții număraseră pietrele de pe bulevardele Apusului, întorcându-se îndărăt cu trebuințe mari, cu totul în disproporție cu pretinsa lor știință, cu pretinsele lor merite și cu mijloacele unei țări sărace.

Domnul a putut constata și mai mult: că spiritul public însuși pierduse capacitatea de-a distinge binele de rău. Bun și patriotic se numea adesea un act de rebeliune; trădare se numea o faptă patriotică. Cine cu sângerândă durere de inimă ar fi-ncercat a pune stavilă acestei sistematice corumperi a singurului organ prin care omul se distinge de animal, a spiritului, era tratat ca trădător al libertăților publice, ca reacționar, ca ciocoi, ca vândut străinilor chiar.

Față c-o asemenea priveliște, în care virtutea se consideră de unii ca o nerozie, se taxează de alții ca o crimă, în care inteligența și știința, privite ca lucruri de prisos, sunt expuse invidiei nulităților și batjocurii caracterelor ușoare, în care cuminție se numește arta de-a parveni sau de-a trăi fără compensație din munca altora, spiritul cel mai onest ajunge la momentul fatal de cumpănă în care înclină a crede că în asemenea vreme și-n așa generație însușirile *rele* ale oamenilor sunt titluri de recomandație.

E o atmosferă febrilă în țară, în care până și spiritele cele mai liniștite se simt gonite pare că din urmă de un demon nevăzut, demonul câștigului fără muncă, demonul american al prădării neomenoase, începând cu istovirea pământului și stârpirea secularilor noștri codri și sfârșind cu tratamentul barbar și fără cruțare al populaților. Legăturile aproape părintești care existau înainte între clase, iubirea aproape filială pe care populațiunile o aveau pentru capii lor naturali, autoritatea religiei, autoritatea tronului, sfințenia și buna-credință în daraveri au încetat toate la suflarea veninoasă venită din tavernele Apusului, în care se consumă viețile înrăutățite de amărăciune ale dezmoștenițiilor de pe acest pământ. Înainte, nu mai departe decât acum douăzeci de ani, noțiunea și vorba „proletar“ era străină acestei țări; astăzi, de vom enumera sute de nume cunoscute, vom vedea că avem cel mai nefericit, mai turbulent, mai periculos proletariat, acel intelectual.

Dar această stare de lucruri e în curând prefăcută în sistem, sistem de organizație, de guvernământ. Pe de o parte libertate, mare libertate pentru ca cei nemulțumiți să poată răsturna cu ușurință orice guvern, pe de alta centralizare, extremă centralizare, care să facă a atârna miile și iarăși miile de izvorașe ale bugetelor și ale averii publice de victoria, pretinsă politică, din centru.

Față dar cu această lume în care corupția, ignoranța, vicleșugul sunt aproape condiții de existență, față c-o lume în care miniștrii nu au sfiala de-a cruța pe Domn de decrete de numire în care figurau oameni vinovați de înaltă trădare și pasquilanți de cea mai rea specie, ce-i rămânea Domnitorului de făcut decât... să iscălească? Noi credem că, oricâtă iubire ar avea pentru patria sa adoptivă, o nuanță de ironie și de despreț al oamenilor a trebuit să răsară în privirea nobilului și cavalerescului suveran de câte ori iscălea asemenea decrete, fiecare din ele o frunză veștedă de toamnă, o iluzie pierdută, o existență morală nimicită c-o trăsătură de condei.

Carol Îngăduitorul e departe de-a fi atât de puțin fin precum le place unora a crede. El posedă acea mare memorie de figuri și nume care se găsește ca o trăsătură caracteristică și moștenită la membrii familiilor suverane, și memoria aceasta e unită aproape totdauna cu o repede pătrundere a caracterelor omenești.

În fața unei țări sărace, plină de un proletariat nesățios care și-a creat o organizație numai bună pentru a urca repede și fără control treptele sociale, în fața plebei permanente, de la care nu se cere nici știință, nici merit, în fața acestui abis, c-un cuvânt, Carol Îngăduitorul are satisfacerea de-a vedea rupându-se unul câte unul toți ghimpii ce erau îndreptați odinioară în contra tronului, are satisfacția de-a duce c-o trăsătură de condei *ad absurdum* abisul-Câmpineanu, literatura Orășanului, istoriografia baronului de Hahn, broșurele lui Iordache Vulpescu; toate, toate se frâng prin decrete de punere în slujbă. Dar un lucru nu trebuie uitat: exemplul ce se dă tinerei generații și prețul pe care țara-l plătește. Toate aceste victorii ale ironiei se fac din mijloacele țării. Țara e rău administrată în toate ramurile, pentru că trebuiesc hrănite nulitățile rebele, abstracție făcând de celelalte resurse neleguite pe care știu a și le crea acei oameni a căror impunitate e asigurată prin politica de partid.

Iată la ce trebuie să cugete d. Brătianu. Domnitorul are marea justificare că națiunea românească nu se-ncheie cu generația actuală. Lui Carol II nu va mai îndrăzni nimeni să-i prezinte decretele pe care le subseamnă Carol I. Dar d. Brătianu nu are această justificare; rațiunea sa de-a fi, patria sa e numai prezentul, pe când patria dinastiei e întreg viitorul Țării românești. În acest prezent numai o politică în adevăr de stat, bună pentru toți, nu numai pentru partizanii săi, și deasupra urelor elementelor meschine ce-l înconjură e limanul de scăpare al tuturor.

(*Timpul*, 21 decembrie 1880)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeș, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Neantul valah

Horia BĂDESCU

Sunt om de munte, adică cineva pentru care infinitul are o proiecţie verticală, iar neantul se închipuie dincolo de ultima zarişte a uraniscului. Sunt prin naştere un rural a cărui legătură cu transcendenţa vizează genetica spiritului. Sunt, pe cale de consecinţă, sensibil la modul în care este înţeleasă, tălmăcită şi răstălmăcită (adică tălmăcită în exces până la răsuceala deformării şi defăimării) lumea pe care modernitatea se trudeşte cu entuziasm s-o trimită în subteranele istoriei. Fiindcă la coada ei s-au aşezat de mult alţii.

Lumea rurală e arhaică şi arhetipală, identitară şi conservatoare. Cu alte cuvinte, legată de durată, de Timp şi nu de timpuri şi, prin urmare, suspectă şi periculoasă. Lumea rurală e de conivenţă mai degrabă cu Parmenide decât cu Heraclit sau, ca s-o spunem pe-a dreaptă, parmenideană în existenţă şi heracliteană în cugetare. Rurarul are certitudini în viaţă, „imuabilităţi" existenţiale şi îndoieli reflexive, o relativitate în spirit care-l înscrie într-o familiaritate „cosanguinară" cu transcendenţa, făcându-l părtaş şi parte unui cosmos mântuit de umanitate. Ceea ce generează, la un prim nivel de realitate, păcate impardonabile chiar şi pentru cei ce consună cu întreaga lor fiinţă la ceea ce un înţelept prieten francez dispărut de curând, Jean Biès, poet şi filosof, numea, fără niciun fel de complexe, *românitatea*. Sunt deci şi român, adică aparţin unei europenităţi rău percepută şi înţeleasă de către unii, rău definită ori, şi mai rău, neasumată de către mulţi.

Vorbim uneori despre spaţiul acesta ca despre o răscruce ori, poate mai degrabă, un nod al liniilor de forţă ale istoriei euro-asiatice şi despre natura sintetică a spiritului care-l locuieşte, dar puţini sunt cei care să asume fără complexe această fascinantă realitate. Această moştenire fabuloasă care ne aşează barbian „la mijloc de rău şi bun", răul şi bunul fiind mereu interşanjabile nu doar ca percepţie, ci şi ca orizont geografic, dar, mai ales, ca plod şi rod al nunţilor necesare acestei aşezări.

Acelea care, scria Jean Biès, au născut „la acest popor arta cu care a ştiut să păstreze, integrându-le, miturile păgâne, proclamând în acelaşi timp credinţa lui Abraham. Spre deosebire de Occident, exceptând aici poate doar creştinismul celtic, ortodoxia românească, cu construcţiile ei de lemn pline de căldură şi minunatele ei picturi murale, în care transcendentul este aşa de omenesc, fără a pierde însă nimic din dimensiunea lui divină, a ştiut să boteze arhaicul; vechile mituri sunt aici tot atâtea «bunevestiri». Este ceea ce a înţeles o Simone Weil în ale sale «intuiţii precreştine» sau un Philip Sherrard. Creştinismul «cosmic» despre care Eliade a vorbit în colosala sa operă, relaţiile dintre rugăciunea inimii şi *japa-yoga*, studiate de părintele André Scrima, sunt două ilustrări a ceea ce vreau să spun. *Românitatea* vede în sacru valoarea supremă în care noţiunile de universalitate, de intuiţie, de percepţie sunt inseparabile nu atât din punct de vedere intelectual, cât intuitiv. Moştenirea cea mai veche a umanităţii europene subzistă încă la acest popor în pofida tuturor obstacolelor: în orice român doarme un Zalmoxis..."

Natura coparticipativă a ortodoxiei româneşti, din care decurge o familiaritate organică a vieţuirii în orizontul transcendenţei, poate crea impresia unei naturi *tranzacţionale*, când, în fapt, nu este decât vieţuire în orizontul creştinismului originar, al Dumnezeului-om coborât printre oameni, părtaş la victorioasa umilinţă a celui căzut, Dumnezeul-om prin care Logosul se rosteşte pre limba oamenilor, în plasticitatea pildei şi nu în fastuosul conceptual al dogmei. S-a spus că românul îşi refuză sau că îi este refuzat fiorul mistic. Poate că aşa este sau poate că e doar un alt fel de trăire a sacrului. Fiindcă, în fond, *mysterium tremendum* şi *mysterium mirum* vorbesc despre acelaşi lucru, dar altfel.

Omul românesc se simte contemporan cu zilele facerii, cu Geneza şi, ca atare, parte a cosmosului, ca vieţuitor întru transcendenţă al lumii instalate, din care Dumnezeu nu s-a retras niciodată. Pentru el nu doar transcendenţa, ci şi umanitatea este imanentă cosmicităţii, aşa cum cosmicul este imanent umanităţii.

Ce sofianică viziune, ce *mysterium mirum* în acea irepetabilă alcătuire poetică în care spirite înalte s-au grăbit să afle originea răului fundamental care ne macină, pasivitatea funciară, resemnarea păguboasă, *neantul valah* despre care vitupera Cioran şi nu numai el. Ce eroare teribilă! Ce lectură grăbită a unei creaţii de unică frumuseţe! Ce refuz de a aşeza eşafodajul interpretării pe realitatea irefutabilă a condiţionalului care structurează întreaga construcţie a baladei şi mitului! Căci nu de pasivitate e vorba aici – acel „de-o fi să mor" aparţine posibilului, nu certitudinii crimei şi n-are nimic de-a face cu renunţarea, cu non-acţiunea, ci cu modul de exemplară umanitate cu care ar trebui întâmpinată clipa cea mare „ce ni s-a dat" spre înţelegerea misterului lumii.

În exemplara sa lucrare *A doua schimbare la faţă,* analiză inconturnabilă a istoriei noastre moderne, Theodor Codreanu citeşte *Mioriţa* din perspectiva jertfei asumate cristic, pe fondul ritualurilor dacice, în linia acelui botez al arhaicului despre care vorbea Biès. Interpretarea ni se pare seducătoare şi posibilă, doar că, pe de o parte, ea eludează aceeaşi clară situare în modalitatea verbală, iar, pe de altă parte, esenţa mitului nu stă în motivaţia tramei epice (fie ea şi de natură religioasă), ea însăşi ipotetic-fantomatică, ci în grandioasa şi atât de particulara şi specific româneasca viziune interpretativă a acelui suprem moment al adevărului care e moartea.

Mioritismul nu este expresia pasivităţii existenţiale funciare tradusă în neantul situării istorice, ci a fiinţării în orizontul cosmicului umanizat şi deopotrivă al omenescului transfigurat transcendental.

Iar dacă neantul valah incumbă subtextual primatul reflexivităţii în faţa acţiunii, a asumării în faţa lamentării, a cufundării în fiinţă pentru a înţelege existenţa, ce rodnic se arată, Doamne, acesta!

Alexandru Busuioceanu şi El Greco în Spania (II)

Lilica VOICU-BREY

Aşa cum am promis în numărul trecut al revistei, vom vedea în continuare în ce măsură a supravieţuit extraordinara pasiune a lui Busuioceanu pentru El Greco după 1942, data stabilirii lui în Spania [1]. Pentru aceasta, voi merge pe firul mărturiilor păstrate în arhiva lui personală. Aceasta a ajuns în ţară la vreo zece ani după dispariţia lui, la începutul anilor '70. Primită de autorităţi cu rezervele şi suspiciunile caracteristice timpurilor, ea a fost înmânată într-un târziu familiei. Documentele care o alcătuiesc au fost inventariate şi puse la dispoziţia cercetătorilor la Arhivele Centrale în anii '90 [2].

Ca diplomat (1942-1945), profesor (1942-1961) şi director al Institutului Român de Cultură (1943-1945), Busuioceanu îşi făcuse la Madrid o sumedenie de prieteni. Foarte prins în tumultul multiplelor sale activităţi, el găsea timp pentru a frecventa instituţiile culturale din capitala Spaniei, unde, aşa cum reiese din arhivă, era în mod constant invitat: Institutul Francez, Institutul Britanic, Casa Velázquez, Casa Americană, Institutul Italian, Institutul German, Academia Breve de Crítica de Arte, fondată de Eugenio d'Ors în 1941, în care Busuioceanu a avut un loc de onoare începând cu 1950 [3]. Acestor cercuri de prieteni noi, mulţi dintre ei pictori sau specialişti în artă care îi cunoşteau autoritatea în acest domeniu [4], li se adaugă prieteni vechi cu care păstra legături epistolare. Mărturiile lor oferă posibilitatea unei evaluări a intensităţii pasiunii lui pentru El Greco, în Spania.

La puţină vreme de la sosirea la Madrid, Busuioceanu asistă la o conferinţă a profesorului Heinermann, preşedintele Institutului German de Cultură, aşa cum aflăm din scrisoarea acestuia din 9 decembrie 1942: „După conferinţa mea despre Wilhelm von Humboldt din 3 decembrie, m-aţi întrebat dacă Humboldt şi-a exprimat vreo părere în legătură cu El Greco. V-am răspuns atunci că, dacă mi-aminteam bine, şi-a exprimat o părere foarte elogioasă despre el şi picturile lui. Am recitit cu atenţie partea din jurnalul lui referitoare la El Greco şi am observat că vorbeşte despre un tablou, *El Juicio Final* (Judecata de apoi), care sau s-a pierdut sau fusese greşit atribuit lui El Greco. Momentan, încerc să verific tot ce pot în legătură cu acest tablou. Vă salut cu cea mai mare consideraţie" (sp., d. 72, f. 40). O nouă scrisoare, la numai trei zile. Se pare că se întâlniseră la Institutul Italian şi reluaseră discuţia despre Humboldt şi El Greco. Îi scrie deci, la 12 decembrie, ca să-i anunţe o veste primită din Barcelona, care confirmă că a existat într-adevăr un tablou *El Juicio Final,* probabil al lui El Greco, la Mănăstirea Montserrat, dar care „a fost ars în 1812 de francezi. Din păcate, deci, nu putem vorbi despre «descoperirea» unui nou El Greco. Cu salutări cordiale" (sp., d. 72, f. 39).

Busuioceanu îl cunoscuse la Institutul Britanic pe Carlos M. Álvarez-Pena, reprezentant la Madrid al Editurii Juventud, cu sediul central în Barcelona. La 9 ianuarie 1945, acesta îl felicită cu ocazia Anului Nou şi îi anunţă o vizită pentru „a mai sta de vorbă", căci conversaţia lui constituie „cultivare şi delectare". Până atunci, îi trimite cele patru volume publicate de editura lui în Colecţia Obras Maestras del Arte Espanol (Capodopere ale Artei Spaniole) (sp., d. 76, f. 7). Pe 30 iunie 1945 [5], Álvarez-Pena îi adresează o nouă scrisoare, scuzându-se că nu i-a mulţumit încă pentru cărţile trimise de Busuioceanu, care „i-au procurat momente de adevărată delectare", în afară de Ethos [6], pe care nu a putut-o descifra. Are şi o veste proastă în legătură cu „studiul extrem de interesant" despre *El Greco en la Colección Real de Rumanía*, care i-a fost returnat de la Barcelona, din motive de suspendare a Colecţiei Obras Maestras del Arte Espanol, care s-a dovedit a nu fi comercială în afara unui „public restrâns de iniţiaţi": „Mă văd deci obligat să vă restitui magnifica D-voastră operă cu mare părere de rău, ca prieten şi ca pasionat de pictură, pentru această hotărâre a editurii întemeiată pe considerente strict financiare în faţa cărora mă aflu neputincios" (sp., d. 76, f. 41).

→

Busuioceanu se arăta deci interesat să publice în Spania cercetările sale despre El Greco. O scurtă notă manuscrisă din arhiva lui (d. 3, f. 83), reconfirmă această intenție, anunțând că filele următoare sunt „Încercări de a publica un volum cu *Pictura spaniolă în colecția României* la Institutul Diego Velázquez". Găsim mai întâi o scrisoare de la José Camón Aznar (1898-1979) [7], din 20 aprilie 1946: „Dragul meu prieten. Cu cea mai mare emoție am primit ofranda superbului Dumitale volum despre *Galeria de Picturi a Regelui României.* Este o publicație care onorează țara care o editează și care confirmă încă o dată finele calități critice și temeinica Dumitale erudiție. Am vorbit cu marchizul de Lozoya [8] despre editarea prin Consiliul de Cercetări, la Institutul Velázquez, a cărții despre operele spaniole din România. În principiu i-a părut bine și l-am găsit într-o foarte bună dispoziție. Cred că trebuie să pregătești Dumneata în cel mai scurt timp un plan al cărții și să i-l prezinți cu încrederea că propunerea Dumitale va fi bine primită. Știi că, în ce mă privește, sunt dispus să te ajut cu tot ce-mi va sta în putință. Cu cea mai mare afecțiune, te salută bunul Dumitale prieten" (sp., d. 3, f. 89).

Din 27 septembrie 1946 avem scrisoarea marchizului de Lozoya, Director General de Arte Frumoase (1939-1951), care: „Salută pe Don Alejandro Busuioceanu, Profesor la Facultatea de Filosofie și Litere de la Universitatea din Madrid, și îi alătură scrisoarea și Salutările lui Don Blas Taracena, Secretar al Institutului Diego Velázquez, în care vă transmite rugămintea să binevoiți a trece pe la Institut din motivele acolo arătate. Profit de această ocazie pentru a vă oferi mărturia considerației mele cele mai alese" (sp., d. 3, f. 85). S-a păstrat în arhivă și scrisoarea, din 22 septembrie 1946, semnată de Blas Taracena Aguirre. Primise de la Busuioceanu detalii în legătură cu cartea despre pictura spaniolă și, la rândul lui, le trimisese marchizului, „având în vedere posibilitatea ca originalul cărții despre pictura spaniolă din Colecțiile Regale ale României, publicată la Bruxelles, al cărui sumar alătur și care ne este oferită spre publicare de către Dl. Busuioceanu, consider de cuviință ca acesta să treacă pe la Institut pentru a discuta asupra dimensiunilor operei cu scopul de a propune publicarea ei și solicita devizul pentru anul viitor" (sp., d. 3, f. 86).

Arhiva ne îngăduie să cunoaștem informația trimisă de Busuioceanu la Institutul Velázquez: două documente dactilografiate, din 27 iunie 1946 (sp., d. 3, ff. 87-88), cu o prezentare a cărții, pe care o voi reproduce în continuare, însoțită de o listă a artiștilor și pânzelor care constituie obiectul studiului, din care putem deduce că este vorba despre o propunere de publicare chiar a volumului dispărut sub bombe. Proiectul se referă la studiul celor 29 de tablouri de școli spaniole din Colecția Regală. Ca o noutate, Busuioceanu adaugă un inedit celor nouă tablouri ale lui El Greco. Să fi avut oare la îndemână manuscrisul volumului dispărut sau își propusese să o ia de la capăt? Îmi permit să atrag atenția că Busuioceanu tocmai împlinise, la 10 iunie, frumoasa vârstă de cincizeci de ani.

„*Picturi spaniole în Colecțiile Regale ale României.* Sub acest titlu propun publicarea unui volum despre tablourile cele mai importante existente în Colecția Coroanei și în proprietatea particulară a familiei regale românești. Cartea s-ar extinde asupra unui ansamblu de 30 de opere și ar fi ilustrată cu aproximativ 45 de planșe (reproduceri de tablouri întregi și detalii), pentru care dispun de materialul fotografic necesar. Majoritatea picturilor la care mă refer sunt încă, din punct de vedere științific, inedite. Am publicat anterior, într-un studiu la *Gazette des Beaux-Arts* și într-un album editat la Bruxelles (epuizat), numai grupul celor nouă tablouri ale lui El Greco din Colecția Coroanei și, într-un articol din *The Burlington Magazine*, un tablou al lui Murillo [9]. Volumul pe care îl propun acum ar conține, în afara acestor zece opere deja cunoscute, alte douăzeci care nu au fost studiate până acum. Pentru publicarea operelor menționate dispun de totală autorizație din partea familiei regale din România. De asemenea, am rezervat *copyright*-ul pentru tot Catalogul Colecției Regale (la Editurile Les Beaux-Arts din Paris și La Connaissance din Bruxelles). În vederea publicării ulterioare a acestui catalog – din care a apărut până acum numai primul volum (tablouri italiene) la Editura Les Beaux-Arts din Paris – înțeleg să-mi rezerv *copyright*-ul și pentru textul și reproducerile în legătură cu tablourile spaniole. Volumul pe care îl propun ar conține o Introducere în care se explică proveniența tablourilor studiate și particularitățile Colecției Coroanei Românești care are legătură cu celebra Galerie Spaniolă a lui Ludovic Filip de Orléans. Voi studia după aceea în mod amănunțit fiecare pictură, însoțind studiul cu datele necesare catalogării operelor."

Aici Busuioceanu enumeră treizeci de tablouri de școală spaniolă din secolele XV-XVII. Zece dintre ele îi aparțin lui El Greco și le redau în continuare, împreună cu locul de păstrare indicat de el, care mai dăinuie încă în literatura de specialitate [10]: „*Jesús llevando la cruz* (Cristos purtând crucea), Sinaia, Castelul Foișor; *Jesús despidiéndose de María* (Isus luându-și rămas bun de la Maria), Sinaia, Castelul Pelișor; *Adoración de los pastores* (Închinarea păstorilor), București, Palatul Regal; *San Martín* (Sfântul Martin călare), București, Palatul Cotroceni; *Martirio de San Sebastián* (Martiriul Sfântului Sebastian), București, Palatul Cotroceni; *Sagrada Familia* (Sfânta Familie), București, Palatul Cotroceni; *Martirio de San Mauricio* (Martiriul Sfântului Mauriciu), Sinaia, Castelul Peleș; *Retrato del canónigo Bosio* [11] (Portretul unui canonic), Sinaia, Castelul Peleș; *Desposorio de la Virgen* (Logodna Fecioarei), Sinaia, Castelul Foișor [12]; (inedit) *Jesús* (Isus) [13], proprietate a ex-regelui Carol II."

Sous presse :
AL. BUSUIOCEANU
Les tableaux anciens
de la Galerie de
S. M. le Roi Carol II
de Roumanie
PREMIÈRE PARTIE
Ecoles Italienne et Espagnole
Environ 250 pages de texte
et 120 planches en héliogravure
LES BEAUX-ARTS
ÉDITION
D'ÉTUDES ET DE DOCUMENTS
140, FAUBOURG SAINT-HONORÉ
PARIS VIII°

Dintr-o nouă scrisoare de la Blas Taracena, din 7 noiembrie 1946, aflăm că Busuioceanu trecuse personal pe la Institut: „După agreabila D-voastră vizită, am avut onoarea să vorbesc cu Vicesecretarul General Șef al Serviciului de Publicații al Consiliului de Cercetări Științifice, despre posibilitatea de a tipări opera pe care doriți să o scrieți despre *Picturile spaniole din Colecțiile Regale ale României* și am bucuria de a vă aduce la cunoștință că, împărtășind întocmai părerea Institutului nostru, a primit cu plăcere ideea de a duce la îndeplinire publicarea și nu vor fi dificultăți în legătură cu chestiunile despre care mi-ați vorbit. Prin urmare, voi aștepta să redactați cartea în tihnă și când o veți avea într-o fază destul de avansată, am putea să începem să tipărim planșele, în așa fel încât text și planșe să coincidă în timp" (sp., d. 3, f. 84). Foarte curând, în 1947, volumul va fi înregistrat ca „proximă apariție" într-o listă bibliografică a autorului (sp., d. 1, f. 18) [14]. În amintirea volumului pierdut sub bombe, Busuioceanu își recupera entuziasmul și renăștea din propria-i cenușă. Și totuși, oricât de greu ar fi de crezut, nici de data aceasta cartea nu va vedea lumina tiparului.

Șederea „provizorie" a lui Busuioceanu la Madrid se transformase între timp în exil. El devenise acum un om bătut de soartă, dar, mai ales, un om bântuit de gânduri, ale cărui suferințe sufletești se vor transforma, puțin câte puțin, în suferințe fizice. Între 1946-1948, el se gândește să plece la Santiago de Chile, unde Henry Helfant, fost coleg, atașat comercial la legația României, îi găsise o catedră de estetică la Facultatea de Arte Frumoase [15]. Salariul fiind derizoriu, va trebui însă să renunțe. S-a gândit apoi să plece la Paris, intenție, și aceasta, eșuată. Aparent, imaginea lui El Greco se estompează și, totuși, ea plutește în aer.

Din aprilie 1948, Busuioceanu va fi colaborator al celebrei reviste *Ínsula*. Unul dintre articolele publicate, „Somerset Maugham, El Greco y otras cosas" [16], se referă la două studii ale lui Maugham (1874-1965), pe care îl cunoscuse personal, despre El Greco, publicate la un interval de treizeci și cinci de ani, care șterseseră atât „mirarea cât și admirația" pe care i le deșteptase pictorul cretan. Nu mă aplec asupra aprecierilor, uneori sarcastice, făcute de Busuioceanu, dar nu pot să nu observ că era la zi cu bibliografia El Greco. Mai rețin și o povață formulată către sfârșitul articolului, care exprimă poate o concluzie: „!Nunca debe uno volver a su primer amor!" (Niciodată nu trebuie să te întorci la prima dragoste!).

Și atunci când vorbește despre Daniel Vázquez Díaz (1882-1969), pe care îl considera „cel mai mare pictor spaniol de azi" [17], Busuioceanu îi găsește ca „precursori și maeștri exemplari" pe Zurbarán și, nici nu s-ar fi putut altfel, pe El Greco, „vizionarul spiritului, al cărui penel aprinde în privirile cavalerilor săi o flacără misterioasă și zugrăvește pe chipurile descărnate exaltarea sufletului care îndemna veacul spre eroism și sfințenie" [18].

Cam la aceeași vreme, Victor Buescu (1911-1971) îi scria din Lisabona: „vreau numai să retransmit o dorință a Oaspelui [Carol al II-lea], pe care l-am văzut aseară și care, vorbind la un moment dat de dumneata, [...] mi-a exprimat admirația pentru volumul dumitale despre El Greco și m-a autorizat formal să te întreb din parte-i dacă nu mai ai vreun exemplar pentru biblioteca Sa" [19]. Răspunsul este plin de ironie: „Pentru cartea mea despre El Greco m-am interesat, prin Sever Pop, și la editorul de la Bruxelles. Nu mai există nici acolo nici un exemplar. Sunt, cu alte cuvinte, un autor *complet epuizat!* Poți să-i comunici Oaspelui" [20]. Iar când, un an mai târziu, același Buescu îl anunță că a găsit două exemplare *El Greco* la Paris, la 1.000 de franci bucata, Busuioceanu exclamă furios: „Eu parcă nu-mi aduc aminte să-ți fi cerut să cumperi astfel de cărți, pe astfel de vremuri. *Hijo mío* [Dragul meu], eu nu mai cumpăr cărți acum nici pentru mine, dar pentru regi în exil!" [21]

Nu este de mirare că El Greco și regele apăreau până și în visele lui Busuioceanu. Voi reține fragmentar un vis relatat de el în ton umoristic: „Azi după masă mă găseam în vizită la fostul rege Carol, undeva, într-un fel de vilă, la țară, pe care n-o cunoșteam. Carol era în civil și supărat. Apăruse în Anglia o carte în care se spuneau asupra lui o seamă de lucruri nedorite. Între ele, acuzația că a vândut sau și-a însușit tablourile lui El Greco din Colecția Regală. Asta, bineînțeles, nu putea s-o facă decât cu concursul meu, care am dus tablourile la Paris. Se găseau de față încă două persoane, între care unul, cu un fel de bărbuță a lui Ory [22] și obraznic, era însuși autorul sau editorul cărții. Carol era indignat că se repeta această acuzație mincinoasă, deși el a dat în diverse rânduri explicații care nu trebuie să lase îndoieli. Cei de față erau convinși, toți, că avea dreptate, inclusiv omul cu bărbuță. Și îi făceau toți morală lui Carol pentru lipsa lui de prevedere" [23]. Uneori, spune el, aceste vise „sunt mai interesante decât convorbirile treze". Una dintre aceste „convorbiri treze", pe aceeași temă, îi va fi propusă de George de Berea, avocatul lui Carol al II-lea, care, la 15 august 1959, îi scria de la New York: „Te rog a avea amabilitatea de a-mi spune, ca prim specialist în Greco, pe lumea întreagă, [...] dacă Regele Carol a scos din țară și alte tablouri de valoare, în afară de *Christ care plânge* [*Patimile lui Isus* sau *Isus*] ce avea în Mexic [...] și de cele câteva tablouri, Salvador Rosa, Goya etc. ce avea în Madrid și care, pretinde d-na [Elena] Lupescu, erau proprietatea Prințului de Hohenzollern. [...] P.S. Am câștigat cu mari eforturi 14 acțiuni în fața tuturor instanțelor din Europa. Regele Mihai a pierdut toate procesele până acum și ceea ce este mai dureros și cele împotriva d-nei Lupescu" [24].

La 18 august, Busuioceanu va răspunde la scrisoare, nu și la întrebările cuprinse în ea.

→

Homo sapiens

Busuioceanu scria acum poezie în limba Castiliei [25]. Se simțea atras de „la música callada” (muzica tăcută) și „la soledad sonora” (singurătatea sonoră) ale Sfântului Ioan al Crucii (1542-1591). Așa se face că, recunoscut acum ca „poet în două limbi”, este invitat la primul Congres de Poezie, Segovia, 1952, unde va recita, în românește, versuri ale sfântului-poet, în fața participanților ce înconjurau mormântul acestuia din altarul Capelei Carmeliților [26]. Tot acolo, mai citește un text în legătură cu sfântul: „un căutător de Dumnezeu, până la sângerarea vieții și a sufletului”, căci el „a cunoscut asemenea lumină în tenebre și în carcerele Inchiziției din Toledo”; dar, bineînțeles, „în vremea aceea, se mai găsea la Toledo încă un om de geniu, un prizonier și acela, deși nu în carcere, ci între zidurile libere ale orașului. Era pictorul din Creta, numit El Greco, de care sunt tablouri și la noi la București. Un exilat și – după legile exilului – în conflict și el cu lumea, cu puterile constituite și tiranice și cu fericirea lașă ce se târăște la picioarele acestor puteri. Și unul și altul își găseau mântuirea în acel realism interior, care era libertatea lor secretă, nădejdea și justificarea existenței, pentru ei” [27].

În acea vară, Busuioceanu primește vizita istoricului de artă francez Jacques Lassaigne (1911-1983). Se reîntâlniseră în 1951, tot la Madrid, în casa lui Eugenio d’Ors, când se reconciliaseră, unsprezece ani mai târziu, după o neînțelegere. Lassaigne îi recenzase în 1937 albumul *El Greco* și, acasă la D’Ors, îi făgăduise să intervină la Paris pentru o nouă carte despre pictorul de la Toledo [28]. Lassaigne îi propune acum o colaborare despre care Busuioceanu îi scria Antoanetei Iordache-Bodisco la 1 mai 1952: „Am – pe lângă reumatismele mele drăgălașe – un oaspe foarte important de la Paris cu care colaborez la o carte. A apărut primul volum. O să apară până în toamnă și al doilea [29]. Contribuția mea e foarte restrânsă (în aparență), dar editorul elvețian îmi plătește după metode și în valută elvețiene: douăzeci de pagini de text – pagini foarte mari – 15 mii de pesete + un voiaj (în vară) de o săptămână la Geneva, când voi avea de semnat contractul pentru o carte a mea despre El Greco” [30]. A lucrat cu îndârjire timp de mai bine de șapte luni pentru Skira. E greu de înțeles cum acceptase Busuioceanu să cedeze rezultatele cercetărilor sale despre pictorii spanioli în schimbul unei sume de bani. Și totuși, gestul devine explicabil dacă ținem cont de faptul că pentru cursurile lui de română primea 500 de pesete pe lună. Așa se explică și bucuria și speranța lui atunci când, la 10 februarie 1953, îi scria lui Buescu: „Cu Skira, n-avea grijă, au mers lucrurile bine. Am primit un frumos cec. Nu mai prezentasem la Bancă așa ceva de la căderea României. Sper să continui lucrul cu ei. Dacă nu și-or schimba gândul, în aprilie ar fi să semnez un contract pentru o carte, în întregime a mea” [31].

Vom înțelege evoluția proiectului cu Skira, imediat ce vom cunoaște doi prieteni ai lui Busuioceanu. La începutul anului 1954, el primește vizita tânărului Eugenio Battisti (1924-1989), viitor istoric și critic al artelor, care venise în căutare de biblioteci. Fusese trimis de Lionello Venturi (1885-1961), fiul lui Adolfo Venturi (1856-1941), fost profesor de Istoria Artei Italiene al lui Busuioceanu la Roma. După plecarea lui Battisti, Busuioceanu scrie, la 24 mai 1954, lui L. Venturi, cu care nu se întâlnise din 1937, de la expoziția de la Paris: „Dragă Domnule Venturi, Îmi pare rău că nu vă răspund în italiană. Mă aflu de mai multă vreme în Spania (din 1942) și, deși citesc italiana și o înțeleg ca și înainte, îmi este foarte greu să o scriu, spaniola opune rezistență. Am fost foarte bucuros să primesc vești de la Dumneavoastră și să aflu prin Dl. Battisti că sunteți în continuare la fel de activ și că autoritatea Dumneavoastră este pe primul plan la Roma, cum de fapt este și firesc. Lucrurile s-au schimbat mult în ceea ce mă privește. În prezent și de multă vreme mă lupt cu exilul. Lucrez mai puțin în domeniul istoriei artelor, deși nu l-am părăsit cu totul. Chiar de curând am luat contact cu ambianța Dumneavoastră prin colaborarea cu Lassaigne pentru Skira. Lassaigne m-a asigurat atunci că editura îmi va cere pentru aceeași colecție o monografie despre El Greco. Aș fi făcut-o cu mult entuziasm. Dar nu am mai primit nicio veste în legătură cu acest subiect. Poate că s-a renunțat la această carte. De multă vreme nu m-am mai întors în Italia (din 1940). Am fost, de asemenea, foarte bucuros să primesc ecouri în legătură cu vechi prieteni și cercuri artistice din Roma, prin intermediul conversațiilor foarte simpatice pe care le-am avut cu Dl. Battisti. Cu siguranță, dânsul vă va da mai multe vești despre mine și despre activitățile mele de aici. Păstrez întreagă amintirea întâlnirilor noastre de la Paris și nu pierd speranța să ne revedem într-o bună zi – înainte de a fi prea bătrâni [32]. Cu cele mai bune salutări, al Dumneavoastră foarte cordial” (fr. d. 90, f. 256).

La scurt timp, 19 iunie 1954, sosește răspunsul de la Roma: „Dragul meu prieten, Am fost foarte încântat să primesc vești de la Dumneata și înțeleg perfect cum te simți pentru că îmi amintesc exact ceea ce simțeam eu însumi când mă aflam departe de patria mea [33]. Dar trebuie întotdeauna să ai răbdare; lumea se schimbă atât de repede că totul este posibil. Curând mă voi vedea cu Albert Skira și îi voi vorbi despre El Greco al Dumitale. Trebuie să fie foarte interesant. Te rog să primești, dragul meu prieten, expresia amintirii mele cele mai fidele” (fr. d. 90, f. 188).

La 4 iulie 1954, Busuioceanu răspunde: „Dragă Domnule Venturi, Vă mulțumesc pentru amabila Dumneavoastră scrisoare care îmi dă oarecare speranță în legătură cu un posibil studiu al meu despre El Greco. Aș fi încântat să-mi fie cerut pentru colecția de la Skira, căci, așa cum concep eu această carte, nu se potrivește întocmai cu ideea pe care o au aici despre pictorul de la Toledo. M-aș simți mult mai în largul meu, mai liber să o scriu, dacă volumul ar trebui să apară în Elveția. Sunt foarte fericit să aflu buna Dumneavoastră dispoziție în legătură cu acest subiect și vă rog, dragă Domnule Venturi, să primiți asigurarea sentimentelor mele mereu cordiale și devotate” (fr., d. 90, f. 169).

Tânărul Battisti, reîntors la Roma, trimite prima lui scrisoare la Madrid, la 19 august 1954: „Mult iubite Profesore, Nu v-am uitat și, mai ales, n-am uitat zidul care creștea în fața ferestrei Dumneavoastră. Acesta este motivul cel mai urgent pentru care vă scriu: s-a terminat zidul sau nu? Am vorbit cu Venturi despre situația Dumneavoastră, în termeni personali desigur, și am vorbit chiar și cu Dna Skira în legătură cu mai vechea promisiune a unei cărți despre El Greco. Venturi mi-a spus să fiu convins că imediat ce va fi transferat, eventual, în Franța, va putea avea cu siguranță o soluție optimă; și cred că în acest caz el va putea interveni activ în favoarea Dumneavoastră. Va fi necesar însă ca Dumneavoastră să expuneți cât mai limpede chestiunea în așa fel încât Venturi să nu trebuiască decât să-și folosească influența. În legătură cu Skira, doamna s-a arătat foarte interesată de cartea despre El Greco, dar hotărârea depinde, bineînțeles, de soț. În consecință, va trebui ca Dumneavoastră să treceți direct (așa cum au făcut mulți alții) prin mijlocirea lui Venturi, întrebându-l dacă știe ceva în legătură cu o carte despre El Greco pe care Dumneavoastră ar fi trebuit s-o scrieți. În acest fel, Venturi ar cere informații de la Skira. Luna aceasta Venturi a fost bolnav, chiar îngrijorător, dar nu dorește să se afle. În septembrie va merge la Istanbul la Congresul de Istoria Artei; anul viitor va avea loc la Veneția un Congres de Istoria Artei al cărui președinte va fi el însuși. Dumneavoastră ar trebui să-i cereți să participați la congres; ar fi cea mai bună ocazie pentru a vă reîntâlni” (it., d. 90, f. 74).

Busuioceanu răspunde la 1 septembrie 1954: „Dragul meu prieten, Desigur, zidul din fața ferestrei mele s-a ridicat până la nivelul perfecțiunii. Tot ceea ce este clădit de către Sfânta Biserică este destinat perfecțiunii. Dar eu deja nu mai văd acest zid. Ignorăm perfecțiunile care ne întorc spatele. Am făcut pace cu Sfânta Biserică. Domnul Venturi mi-a scris, la puțin timp după plecarea Dumitale. M-a anunțat că va vorbi cu Albert Skira în legătură cu cartea mea despre El Greco. I-am răspuns și i-am mulțumit. Nu am mai primit alte vești. Voi merge probabil la Paris în toamna asta, pentru două, trei sau chiar patru luni. Nu pot să stabilesc dinainte. E păcat că nu mi s-a cerut să mă ocup de El Greco. Aș fi putut lucra la Paris [34]. [...] Îți mulțumesc pentru scrisoare și pentru că te-ai gândit la zidul sacru de la fereastra mea. Al Dumitale…” (fr., d. 90, f. 48).

Voi adăuga aici doar câteva rânduri pentru a înțelege povestea cu zidul și, mai ales, simbolismul ei care trimite la situația ingrată în care se găsea atunci Busuioceanu. La scoaterea lui forțată din funcția de atașat cultural, el trebuise să părăsească, la 2 februarie 1946, reședința din strada Prado 26, pentru o locuință modestă în strada General Pardinas 32: „O stradă oarecare, fără tradiție, recentă, cu doar câțiva copaci firavi și o mulțime de copii în gălăgioasă atitudine futbolistică; o clădire cu lungi coridoare întunecoase, cu nenumărate apartamente lipsite de orizont; doar peisajul urban în spatele ferestrelor. Doamne, cât de prizonieri într-un lagăr de concentrare ne simțim cei care am fost exilați din peisajele de munte sau luncă unde ne-am născut!” [35]. Cuvântul „prizonieri” poate fi luat drept o premoniție care, din păcate, s-a adeverit, după cum reiese din rememorările de mai târziu ale lui Eugenio Battisti: „eu l-am cunoscut într-un moment tragic pentru el, în care suferea grav de pe urma reumatismului cronic, cu sentimentul că era prizonierul bolii sale. Nu este o metaforă: întreaga lui existență particulară era ancorată în camera din garsoniera pe care și-o cumpărase [...], iar la câțiva decimetri de ferestra lui s-a construit fără milă, în ciuda protestelor sale, zidul înalt al unei biserici. L-am văzut cu ochii mei înălțându-se și izolându-i singurătatea printr-un perete impermeabil” [36].

Într-adevăr, deja suferind, starea sănătății lui Busuioceanu se va înrăutăți. Într-o scrisoare către Al. Ciorănescu, fratele lui, George, scria din Madrid, la 31 august 1953: „l-am văzut pe Busuioceanu mai chitrit decât oricând. Mi-a făcut rău văzând starea de descompunere și amăreală în care se afla” [37]. Și tot George Ciorănescu, mai târziu, la 21 martie 1958, scria: „Despre Busuioceanu ai auzit poate că-i în spital, într-o stare vecină cu agonia, având o leucemie gravă și o hemoragie internă, care a fost cât pe-aci să-l dea gata” [38]. Nu știu dacă diagnosticul era exact. Busuioceanu, la 22 mai 1959, într-o scrisoare către poetul Milton de Lima Sousa (1925-1999), care îl invitase să colaboreze în excelenta sa revistă de poezie *Narceja* (*Sitarul*), de la Sao Paolo, se scuza de întârziere spunând: „Sunt în convalescență după un grav accident (zece transfuzii de sânge și o lungă ședere la spital)” (sp., d. 68, f. 65).

Vom înțelege de ce, la 1 ianuarie 1959, Busuioceanu scria, recunoscător, medicului Carlos Jiménez Díaz, care îl avusese în îngrijire: „Ilustre Domnule Doctor, În urmă cu câteva luni, m-am aflat, timp de trei saptămâni, grav bolnav la Spitalul Nuestra Senora de la Concepción [39]. Stiința și nemărginita Dumneavoastră bunătate mi-au salvat în acea ocazie viața. Păstrez amintirea acelor zile și aș dori să vă aduc acum, înainte de a intra într-un an nou, mărturia mea de profundă recunoștință pentru îngrijirea și generozitatea Dumneavoastră în acele momente. Îmi permit să vă ofer ca amintire o carte a mea, exemplar unic al unei opere epuizate, publicată în urmă cu mulți ani, în timp ce mă aflam în țara mea. Vă doresc din inimă felicitări pentru anul nou în care intrăm și, cu mulțumiri reînnoite, vă rog să primiți, Ilustre Domnule Doctor, expresia celor mai bune sentimente și a unei înalte prețuiri” (sp., d. 68, f. 25).

Homo sapiens

Doctorul va răspunde, la 24 ianuarie, pe o coală cu antet, „Instituto de Investigaciones Clínicas y Médicas, Director-Profesor C. Jiménez Díaz, Ciudad Universitaria, Av. Reyes Católicos, 2, Madrid”. El pare încântat de darul primit: „Stimate şi ilustre prietene, Cu multă bucurie aflu că în prezent vă simţiţi mai bine şi vă doresc cele mai bune urări pentru anul nou şi sănătate ca să puteţi continua importanta Dumneavoastră activitate. Doresc de asemenea să vă mulţumesc pentru cartea Dumneavoastră care înseamnă pentru mine un dar nepreţuit şi care m-a încântat când am răsfoit-o. Nu numai că oferă interesul unei excepţionale selecţii şi informaţii pentru specialişti, dar chiar şi pentru cei care, deşi nu suntem, avem o dragoste pătimaşă pentru pictură şi istoria ei. Va rămâne în biblioteca mea, la loc de onoare. Multe, multe mulţumiri din toată inima. Vă rămân în continuare la dispoziţie, cu multă afecţiune, al Dumneavoastră” (sp., d. 68, f. 219). Busuioceanu a avut grijă să ne spună şi despre ce carte este vorba, *Catalogul Colecţiei Regale,* notează el, pe copia scrisorii, unde reproduce şi dedicaţia către „ilustrul” medic. Este vorba, aşadar, tot despre primul volum, pictura italiană, din catalogul lui (1939), pe care-l dăruise la Bucureşti lui Bruno Manzone în 1942, cu numai câteva zile înainte de a pleca la Madrid.

Dăruind ultimul volum al acestei cărţi, Busuioceanu întorcea definitiv spatele unei etape din viaţa lui, cea mai pasionată şi cea mai fericită. „Romanul” El Greco, cum îi zice el în glumă lui Horia Stamatu (1912-1989), pe care-l întâlneşte la 19 noiembrie 1955 pe o stradă madrilenă, nu s-a mai publicat nici la Editura Pierre Seghers din Paris, după cum îl încredinţase Lassaigne, nici la Skira, de la Geneva, cum promisese Venturi [40]. Nici volumul despre pictura spaniolă, anunţat ca proximă apariţie la Institutul „Diego Velázquez” n-a mai apărut, marchizul de Lozoya plecând la Roma, în 1952, în calitate de director al Academiei Spaniole de Arte Frumoase. Şi totuşi, el a fost „regăsit abia acum în urmă, sub forma şpalturilor tipografice, printre hârtiile aduse în ţară de la Madrid, mult după moartea lui Busuioceanu”, după cum aflăm de la Ion Frunzetti *(Scrieri..., Evocare*, p. 10).

Nu am putut consulta textul manuscrisului, el aflându-se în arhiva familiei. Mai recent, am cunoscut amănunte în legătură cu el prin mărturisirile Oanei Busuioceanu. Din Los Angeles, la 15 ianuarie 1990, imediat după Revoluţia din 1989, pe care o urmărise, la fel ca şi noi, la televizor, scria: „Vestea tristă, pe care am dedus-o [...], a fost că s-a distrus arhiva tatălui meu, împreună cu toate colecţiile Bibliotecii Universitare, care a ars din temelii. Era chiar în Piaţa Palatului, loc al confruntării armate zile în şir. Nu mai există celebrul Catalog al Colecţiei Naţionale [sic] întocmit de tata, a cărui primă ediţie a pierit în bombardamentul american din 4 aprilie 1944 de la Bucureşti, fiind apoi interzis chiar de Muzeu, când am vrut să public manuscrisele primite din Spania... Îl mai am doar eu în manuscris, în traducerea franţuzească pe care am pregătit-o şi care se află în biroul meu de la Bucureşti, împreună cu negativele pe sticlă pe care niciun muzeu, nicio bibliotecă nu le-a acceptat. Sunt ultimele mărturii ale operelor – picturi italiene şi spaniole, mai precis – care au existat la Galeria Naţională [sic] înainte de războiul mondial şi de furturile de după aceea. Voi face tot posibilul să aduc aceste vestigii aici, ca să le vând lui Getty, care doreşte să le achiziţioneze. [...] Sunt de părere că am tot dreptul să procedez aşa, nu doar pentru că le deţin, ci pentru că sunt munca mea şi... unul din motivele pentru care am lăsat totul şi am fugit. Doar după ce am refuzat să introduc în volumul tatălui meu fotografii pe care statul mă forţa să le accept fără să-mi spună despre ce e vorba (aşadar încercau să crediteze nişte minciuni sub semnătura tatei) am fost eliminată de pe lista scriitorilor care aveau voie să publice” [41].

Mai târziu, la 28 februarie 1993, când primise o felicitare de la Dan Hăulică, Oana scria: „I-am trimis o scrisoare şi sper că va reuşi să mai facă ceva pentru opera tatei, pe care războiul, bombardamentele şi «revoluţia» recentă s-au înverşunat s-o distrugă. Poate se hotărăsc să publice catalogul acum, la 100 de ani de la naşterea autorului” [42].

Bilanţul celor relatate mai sus îl voi lăsa tot pe seama Oanei Busuioceanu, mai autorizată decât mine să constate: „Documentele din arhiva tatei mi-au dovedit suficient cât de tristă e existenţa unui «exilat», chiar când reuşeşte să-şi impună numele” [43].

NOTE

[1] Abreviat, în text: documente din Fondul Al. Busuioceanu, Arhivele Naţionale Centrale (limba, cu excepţia românei, nr. dosarului şi fila respectivă); Alexandru Busuioceanu, *Scrieri despre Artă*, Meridiane, Bucureşti, 1980. De regulă, traducerile îmi aparţin, în caz contrar, voi semnala versiunile respective.

[2] O parte a arhivei, preluată de BCU, unde lucrase Oana Busuioceanu, a căzut pradă incendiului din dec. 1989. În legătură cu lucrurile rămase în Spania, executorul testamentar, José Federico de Carvajal (n. 1930), fost senator PSOE, afirmă în memoriile sale, *El conspirador galante* (Barcelona, 2010): „Onica Busuioceanu m-a însărcinat, prin ambasadă, să lichidez bunurile tatălui ei şi să-i trimit banii, ceea ce am şi făcut”.

[3] Ştirea în *La Nation Roumaine* (Paris), 15 dec. 1950 (d. 1, f. 33).

[4] Ecourile expoziţiei El Greco de la Paris ajunseseră şi în Spania, în plin război civil (1936-1939), Busuioceanu era amintit de Álvaro Cunqueiro, „Viaje bizantino de unos Grecos”, Semana (Madrid), 24 sept. 1940; E. Lafuente Ferrari, *Archivo Espanol de Arte* (Madrid), 45, 1941, p. 332; F. J. Sánchez Cantón, director al Muzeului Prado, în *Museo del Prado. Catálogo de los cuadros*, Madrid, 1942.

[5] Busuioceanu era foarte îngrijorat de situaţia lui la legaţie, la institut şi mai ales de catedra lui de la Bucureşti. Circulau zvonuri tot mai negre, iar în luna mai se întrerupsese legătura cu România. Toţi funcţionarii ambasadelor vor primi o scrisoare prin care sunt rechemaţi în ţară şi li se anunţă că începând cu 1 noiembrie 1945 vor înceta să primească salariul.

Alexandru Busuioceanu, Autoportret

[6] Bucureşti, 1941, a primit premiul pentru critică, „Stefan I. Costacopol”, în valoare de 6000 de lei (cf. *Universul*, 23 mar. 1943, păstrat în arhivă, d. 1, f. 32).

[7] Apropiat ca preocupări de Busuioceanu, a fost impresionat de pasiunea românului pentru El Greco, fapt ce explică apariţia cărţii lui, *Doménico Greco* (1950), două volume, dedicate lui Busuioceanu.

[8] Juan de Contreras y López de Ayala (1893-1978), profesor de istoria artelor la Madrid, autorul monumentalei *Historia del Arte Hispánico,* Barcelona, 5 vol. (1931-1934).

[9] „A re-discovered painting by Murillo: *El Cuadro de las sombras*” (*Tabloul cu umbrele*), *The Burlington Magazine* (Londra), 1940 (textul conferinţei la Congresul de Istoria Artei din Londra, 1939, publicat şi în rom., „O operă de Murillo în Colecţia Regală”, *Gândirea*, an XVIII, nr. 10, dec. 1939, pp. 548-552). Fără a intra în detalii, voi reţine că, din 1864, când tabloul intră în Colecţia Pereire, este cunoscut ca *La invención de la pintura (Invenţia desenului/picturii*), sugerând, conform unei legende, că pictura şi-ar avea originea în conturul umbrei.

[10] Pentru a evita confuziile, preiau titlurile româneşti ce însoţesc reproducerile alb-negru din vol. *Scrieri....*

[11] Pânză preferată a lui Busuioceanu, care nu a identificat personajul, dar a refuzat părerea lui Bachelin cum că ar fi Diego Covarrubias, prietenul lui El Greco (1937). Se pare că nu este vorba nici despre Bossio sau Bosio, cum afirmă în 1946, ultimul fiind numai autorul cărţii pe care personajul îşi sprijină mâinile, ci despre Francisco de Pisa. Tabloul se află la Muzeul Kimbell din Dallas (sursă Internet).

[12] Oana Busuioceanu îl plasează la Peleş (*Scrieri*…, p. 394).

[13] Despre acest tablou, el afirmă că în 1940 „a putut descoperi în România o nouă operă a lui El Greco, necunoscută, un *Christ douloureux* (*Patimile lui Isus*) care aminteşte imaginea lui Cristos din pictura *Expolio* de la Toledo. Tabloul a fost achiziţionat de către Guvernul român pentru a completa ansamblul de picturi ale lui El Greco din Colecţia Regală a României” (fr., d. 1, f. 4).

[14] Ultima intrare din cap. „Historia y Crítica de Arte”: *Pinturas espanolas en la Galería de la Corona y las Colecciones Reales de Rumanía,* Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto „Diego Velázquez”, 40, aprox. 120 p. + 45 planşe.

[15] Cf. scr., 21 noi. 1948 (sp., d. 83, f. 167).

[16] *Ínsula* (Madrid), an III, 30, 15 iun. 1948, pp. 1-2.

[17] Cf. scr., 14 iul. 1948, către N. Herescu, în Alexandru Busuioceanu, *Un roman epistolar al exilului românesc. Corespondenţă (1942-1950),* Ed. Jurnalul Literar, Bucureşti, 2003, I, ed. de Liliana Corobca, p. 172.

[18] Al. Busuioceanu, „Conquistadorii lui Vázquez Díaz”, *Scrieri*..., p. 404. Pregătit pentru nr. 14, mar.-apr. 1950, al revistei *Cuadernos Hispanoamericanos* (Madrid), textul n-a mai apărut; trad. Oanei Busuioceanu, din care citez, a fost făcută după manuscris.

[19] Cf. scr., 6 aug. 1948, Al. Busuioceanu, *Un roman epistolar…*, vol. I, cit., p. 180.

[20] Cf. scr., 7 noi. 1948, ibidem, p. 211.

[21] Cf. scr., 16 sept. 1949, ibidem, p. 250.

[22] Aluzie la poetul spaniol Carlos Edmundo de Ory (1923-2010). Am avut plăcuta ocazie să evoc prietenia lor în conferinţa „Ory, Busuioceanu, Jouve: Tres poetas ante el espejo de la amistad”, în oct. 2013, la Cádiz, oraşul natal al poetului, în cadrul unor zile omagiale la 90 de ani de la naşterea lui.

[23] Însemnare din 24 aug. 1950, Alexandru Busuioceanu, *Caietele de miezul nopţii. Jurnal 1939-1957,* Ed. Jurnalul Literar, Bucureşti, 2001, ed. de C. Popescu-Cadem, pp. 38-39.

[24] Al. Busuioceanu, *Un roman epistolar al exilului românesc. Corespondenţă (1952-1961)*, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”, Bucureşti, vol. II, 2004, ed. de Liliana Corobca, p. 274.

[25] La sfârşitul anului 1947, adunase în manuscris *Estrella polar* (sp., d. 28, 51ff), 23 de poeme; 21 vor apărea la Madrid, la 12 iunie 1948, cu titlul *Poemas patéticos* (vezi Lilica Voicu-Brey, „Alexandru Busuioceanu – 65 de ani de la revelarea sa ca poet în limba spaniolă”, *Convorbiri Literare*, 6, iun. 2013, pp. 115-121).

[26] Revistele exilului au preluat traducerile lui, culese în Alexandru Busuioceanu, *Poezie şi cunoastere*, Brumar, Timişoara, 2010, ed. de Crisula Stefănescu. Există în româneşte *Integrala operei poetice* a sfântului, ed. bilingvă, cu versiuni de Anca Crivăţ şi Răzvan Codrescu, Ed. Christiana, Bucureşti, 2003.

[27] Al. Busuioceanu, „San Juan de la Cruz în Româneşte”, *România* (New York), an II, 20, 15 dec. 1957, p. 9.

[28] Însemnare din 30 mar. 1951, *Caietele de miezul nopţii,* p. 165.

[29] J. Lassaigne, *La peinture espagnole. Des fresques romanes au Greco*, Ed. Skira, Geneva, Col. Peinture, Couleur, Histoire, vol. I, 1952, 144 p., 70 planşe color şi vol. II, *La peinture espagnole. De Velazquez a Picasso,* 152 p., 70 planşe. Busuioceanu semnează biografiile pictorilor şi bibliografia de specialitate.

[30] Cf. *Un roman epistolar…*, vol. II, cit., p. 11.

[31] Ibidem, p. 40.

[32] Nu vor mai avea ocazia unei reîntâlniri, vor dispărea amândoi în 1961, la distanţă de numai cinci luni. Venturi a decedat la 14 august.

[33] Izbitoare asemănare de destine. Refuzând nazismul, el a plecat la Paris (1931-1939). Nu s-a întors în Italia decât în 1945, după ce, în timpul războiului, îşi împărtăşise ştiinţa de istoric al artelor prin universităţi din Statele Unite. Busuioceanu i-a făcut o frumoasă prezentare în *Gândirea*, an XVII, 5, mai 1938, p. 279, unde istoricul italian semna un studiu despre G. Petraşcu, a cărui pictură o descoperise la expoziţia din Paris, în 1937.

[34] Va rămâne la Paris trei luni, 1 nov. 1954-11 feb. 1955. Este a treia călătorie, după cele din iarna 1949-1950 şi 1950-1951; era, de fapt, ultima lui ieşire din Spania.

[35] Enrique Canito, interviu: „Alejandro Busuioceanu nos habla de su poesía, de la poesía espanola y del sentido de la poesía”, *Ínsula* (Madrid), 36, 15 dec. 1948, p. 7.

[36] E. Battisti, „Evocare”, în Al. Busuioceanu, *Zamolxis sau Mitul dacic în istoria şi legendele spaniole*, Dacica, Bucureşti, 2009, ed. de Dan Sluşanschi, p. 20.

[37] Alexandru Ciorănescu–George Ciorănescu, *Corespondenţă 1946-1964*, ed. de Crisula Stefănescu, Ed. Bibliotheca, Târgovişte, 2011, p. 108.

[38] Ibidem, p. 160.

[39] Spitalul unde va deceda Busuioceanu la 23 martie 1961.

[40] Cf. *Caietele de miezul nopţii*, p. 247. Şi totuşi, El Greco va deveni personaj de roman tot la Madrid, sub pana lui Vintilă Horia, foarte apropiat de Busuioceanu. El va publica acolo primul lui roman în spaniolă, *Un sepulcro en el cielo* (1987), trad. rom., *Un mormânt în cer* (1994). Mi-ar plăcea să cred că măcar o scânteie din imensa pasiune a lui Busuioceanu a putut contribui la aprinderea inspiraţiei lui Vintilă Horia.

[41] Onica Busuioceanu, *Dragă Walter... Scrisori către un binefăcător 1976-2006*, Humanitas, Bucureşti, 2010, pp. 180-181. Trad. din franceză de Adina Cobuz.

[42] Ibidem, p. 279.

[43] Ibidem, p. 23. Oana Busuioceanu (1933-2007), care a moştenit extraordinarele calităţi ale părinţilor, a studiat filologie italiană şi spaniolă la Bucureşti. A plecat din ţară în 1984, stabilindu-se la Los Angeles, după câteva luni petrecute în Italia, unde a beneficiat de sprijinul lui Eugenio Battisti, prietenul tatălui ei. La recomandarea lui Battisti, va obţine, la 20 aprilie 1987, un post la Getty Center, secţia History of Art and the Humanities, pe măsura excelentei traducătoare care a fost.

Nevoia de românism

Identitate naţională şi interes naţional

Ceva despre românitate

Acad. Răzvan THEODORESCU

Acest text, aşa cum sugerează caracterul său oral şi pasional pe alocuri, este rezultatul unui dialog-interviu cu academicianul Răzvan Theodorescu, istoric al culturii, interviu consemnat în luna iulie 2014, dar, pentru a păstra fluenţa ideilor, am omis întrebările. (Raluca Tudor, realizatorul rubricii)

În contextul globalizării, al mondializării, identitatea naţională este reprezentată în primul rând de cultură. Când spun cultură, o înţeleg în sensul larg, spiritual, ciceronian aş spune, de *cultura mentis,* cultura minţii. Această identitate naţională este la noi şi pretutindeni esenţială. Eu militez de mai multă vreme pentru termenul de *românitate* şi mărturisesc că o fac din momentul în care am urmărit demersul unui mare savant, este vorba de sir Nikolaus Pevsner, istoric de artă german, care a părăsit Germania pe vremea nazismului, s-a retras la Londra, a ajuns profesor la Oxford şi la Cambridge, şi acest german a scris patruzeci şi şase de volume, *The Buildings of England*, o cercetare a spiritului, a specificului artei şi culturii engleze, şi a scris un mic opuscul intitulat *The Englishness of English Art*, deci „Anglicitatea artei engleze". Noi, dacă am purcede, şi putem purcede, la o lucrare „Românitatea artei româneşti", ni s-ar sări imediat în cap că suntem naţionalişti şi cu asta ajung la un punct pe care vreau să-l precizez foarte clar. În incultura generală care este, din păcate, comună multor jurnalişti şi în incultura multor oameni politici după '90, s-a vehiculat această absurditate: naţionalismul este un lucru pernicios. Nu! *Naţionalismul este un lucru pozitiv.* Termenul de naţionalism a apărut pentru prima oară în 1892, într-un periodic francez, sub semnătura unui om de dreapta din Franţa, care vorbea despre naţionalism ca despre o doctrină naţională. De altminteri, dacă vă veţi uita în *Larousse,* veţi găsi „*nationalisme, doctrine de l'amour du pays*". Dacă vă uitaţi în *Oxford*, una dintre ediţiile mai vechi, definiţia era „*patriotic feeling*". Dacă veţi căuta în DEX-ul Academiei Române, veţi găsi „*doctrină a iubirii de patrie, uneori exagerată*". Acest *uneori* face parte din ceea ce facem noi după '90, ne cam ascundem, ne luăm precauţii să nu fim prea patrioţi, să nu fim prea naţionali. Naţionalismul meu este naţionalismul de tip Eminescu, Iorga, Rădulescu-Motru, Titu Maiorescu, este iubirea de patrie, de ceea ce se face în patrie, bun sau rău, *my country, right or wrong*, spunea Kipling, la un moment dat. Eu dezvolt nu puţine idei, cercetând trecutul, cultura trecutului în care descopăr şi scăderile noastre, scăderile românităţii, dar noi trebuie să privim lucrurile cu un ochi senin. A existat un naţionalism al paşoptiştilor, a existat un naţionalism al Resorgimento-ului, a existat un naţionalism al celor care au făcut Marea Unire, există un naţionalism gaulle-ian, al lui De Gaulle, în Franţa, există până şi în America o formulă, dacă vreţi, de naţionalism în acest melting pot care sunt Statele Unite. Gândiţi-vă la propoziţia lui Clinton: *Put America first!* Sunt lucruri despre care noi nu trebuie să ne sfiim să vorbim.

Cu aceasta ajung la *românitate*. Românitatea este, după părerea mea, suma de trăsături pozitive şi negative ale singurului popor latin şi ortodox. Suntem singura latinitate ortodoxă şi singura ortodoxie latină din lume şi aceasta ne dă o consistenţă cu totul specială. Noi suntem o sinteză între viziunea ideocratică a răsăritului de tip platonic şi viziunea latină, foarte precisă, foarte pragmatică, individualistă la extrem, aristotelică, a Occidentului. Asta suntem noi, cu foarte multe trăsături interesante care nu au fost suficient cercetate.

O primă trăsătură a românităţii şi acesta este un lucru cunoscut, nu insist, este latinitatea limbii; mai puţin cunoscută este latinitatea noastră estetică, tradusă într-o armonie a culorilor, într-o linişte a formelor. Luaţi bisericile noastre şi puneţi-le alături de bisericile ortodoxe uriaşe din Rusia, din Bulgaria sau din Serbia. Noi avem o linişte care este liniştea latină a acestui spaţiu. Avem individualismul latin care ne caracterizează încă din aşezămintele noastre monastice. În timp ce Occidentul sau lumea slavă sau lumea grecească iubeau structurile monastice, cum li se spunea, cenobitice, chinoviale, cu sute şi mii de călugări la un loc, românii, am demonstrat-o pe baza unui document din secolul al XIV-lea de la Muntele Athos, n-au iubit acest tip, ei au iubit tipul de viaţă individuală, aşa-numitul tip de viaţă idioritmic, unde fiecare trăieşte după ritmul său, asta este idioritmia, şi sunt alte multe calităţi ale latinităţii.

O altă trăsătură pe care eu am cercetat-o în chip special şi chiar în discursul meu de intrare în Academia Română despre prima modernitate a românilor este *statalitatea*. Românitate egal statalitate este o raportare extrem de importantă. Noi, românii, am avut un statut aparte în vremea turcocraţiei, pe vremea în care orientul turc şi-a întins umbra, care nu mereu a fost umbră, pentru că noi trăim într-o mare neînţelegere în ceea ce priveşte rolul lumii turceşti, care a adus şi cultură, care a adus o uniformizare economică şi alte multe lucruri care nu au existat înainte, o anumită *pax otomanica*, pacea otomană care de la Gibraltar până la Indus a creat o comunitate economică şi nu numai. În această lume, faceţi socoteala, grecii au fost zdrobiţi, au devenit paşalâc, bulgarii idem, sârbii idem, albanezii idem, ungurii idem. Întregul spaţiu care ne înconjoară, în afară de cel rusesc, care a avut viziunea sa imperială şi expansionistă, întregul spaţiu sud-est european a devenit un spaţiu al robiei turceşti în care respectivii nu aveau decât două soluţii: se ridicau la luptă sau plecau. De aici mişcările puternice, uneori eroice ale sârbilor, ale grecilor, împotriva otomanilor, de aici foarte puternica diaspora la Veneţia, la Viena şi în alte părţi ale acestor populaţii vecine nouă. Românii (Moldova, Muntenia şi Transilvania) sunt singurii care şi-au păstrat autonomia, intrând sub suzeranitatea otomană, dar şi-au păstrat dinastii, coroane, dreptul de a construi biserici, imposibilitatea turcilor de a veni să construiască moschei şi aşa mai departe. Ceea ce vă spun acum este mai puţin cunoscut, aceste lucruri ţin de dreptul islamic care hotăra anumite atitudini faţă de cei care nu erau musulmani. Noi, începând cu epoca post-Ştefan cel Mare, post-Petru Rareş, post-Iancu de Hunedoara, să spunem, am devenit autonomi, nu mai eram independenţi, dar ne-am păstrat capacitatea românească extraordinară de a negocia, de a tranzacţiona. De aici s-a născut ceea ce eu numesc şi este o teză care mi se atribuie, *mentalitatea tranzacţională* a românilor: îţi dau, îmi dai, îţi dau haraciul, îţi dau fiul ostatic, pe Cantemir să zicem, la Istanbul, îţi dau şi alte lucruri şi tu îmi dai puterea, îmi dai coroana, îmi dai siguranţa. De aici s-a ajuns la ceea ce iarăşi numesc eu, *oportunismul uneori genial politic al românilor,* care au ştiut să negocieze în toate împrejurările. Uneori au căzut jertfă, cazul lui Brâncoveanu, alteori au trebuit să plece din ţară, cazul lui Cantemir. Şi aici fac o paranteză: împlinim trei sute de ani de la moartea unuia şi de la alegerea la Berlin a lui Cantemir în Academia Germană. Atenţie! Atenţie mare! Ştiu că nu face plăcere când spui aceste lucruri, dar iubirea de patrie trebuie să ţină seamă de iubirea pentru istorie. Cantemir nu a devenit membru al Academiei din Berlin acum trei sute de ani pentru că era domnul Moldovei şi un cărturar moldovean. El a fost ales ca prinţ rus, ca prinţ sfătuitor al lui Petru cel Mare, ca un omagiu al Prusiei şi al lui Leibniz la Berlin, pentru colosul de la Răsărit. Cantemir reprezintă şi cultura română, şi cultura rusească, şi cultura otomană şi este o paradigmă a unei alte trăsături a românităţii de care noi nu prea facem caz.

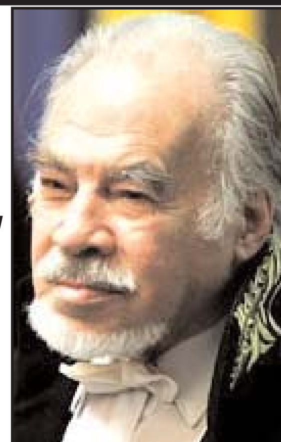
Românii sunt printre puţinele neamuri din Europa care au dat eminenţi reprezentanţi nu numai culturii naţionale, ci şi altor culturi din jur: de la Petru Movilă, care a fost şi un eminent reprezentant al culturii ucrainene care a prefaţat marile reforme ale lui Petru cel Mare, până la Cantemir, Ion Ghica şi Coandă, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Ştefan Lupaşcu şi aşa mai departe. Trebuie să ţinem seamă şi de această capacitate a românilor de a se „externaliza". Revin la această problemă a mentalităţii tranzacţionale care face parte din mentalul românesc. În perioada căderii imperiilor, în primul Război Mondial, avându-l pe Ionel Brătianu, care, după părerea mea, este cel mai strălucit om politic pe care l-au avut românii vreodată, am negociat şi, prin negocierea noastră până la urmă cu Antanta, am obţinut Banatul, am obţinut Bucovina, am obţinut Transilvania şi, „graţie" lui Vladimir Ilici Lenin, am obţinut şi Basarabia, pentru că iniţial lucrurile puteau să nu stea aşa, evident este o glumă. Mai departe, epoca numită comunistă a fost o epocă de interesante negocieri. Comunismul a avut păcatele lui, foarte mari, dar va trebui să recunoaştem că sfârşitul epocii Dej, şi o declar eu ca o victimă a acelei perioade apuse, şi epoca Ceauşescu au fost epoci de admirabilă politică externă, de inteligentă politică externă, în care au existat oameni cum au fost Mircea Maliţa, Corneliu Mănescu, Ştefan Andrei, care au creat adevărate şcoli de gândire în materie de politică. Tot ce s-a întâmplat, şi documente după '89 ne-au arătat asta, de la tratativele cu de Gaulle, cu Dean Rusk, cu Nixon, au fost probleme de negociere, de tranzacţie, de foarte multe ori, şi lucrurile au continuat. România nu a intrat pe covorul roşu nici în NATO, nici în Uniunea Europeană, a intrat oarecum împinsă în urma unor tranzacţii. Era nevoie de noi, am exploatat acest lucru şi suntem *in*, nu suntem *out*. Această mentalitate tranzacţională ne-a făcut de la Titulescu încoace foarte buni negociatori, inteligenţi, supli, oportunişti, şi oportunismul eu nu îl văd ca o *capitis diminutio*. Citeam scrierile unui mare profesor de la Oxford, Dmitri Obolenski, de origine rusă, profesor de studii bizantine, care vorbea în Evul Mediu despre *political opportunism,* care este un concept extrem de important.

Ajung şi la altă trăsătură a românilor, individualişti, negociatori, oportunişti, iubitori ai aşteptărilor inteligente. Nu ne repezim cum o fac sârbii, popor admirabil, dar care este sanguin. Noi am negociat întotdeauna toate lucrurile. O să vă şochez acum. Românul este şi uşor trădător, dar, de multe ori, vorbesc la nivelul politic, pentru păstrarea fiinţei naţionale. În mentalul german, 23 August este considerat o trădare. Pentru noi a fost un lucru absolut remarcabil. Pentru ruşi, la fel, de multe ori, noi am fost nişte trădători, dar noi am acţionat absolut remarcabil pentru interesul naţional. Asta este fundamental. Patria înainte de toate.

The patriotic feeling de care am amintit şi care este elementul naţionalist aşa cum îl găsiţi în dicţionarul *Webster* sau *Oxford*, patriotismul este, şi aici folosesc, cred, vorba lui Titu Maiorescu, ceea ce se face în limitele adevărului, iubirea de patrie în limitele adevărului. De curând, un eminent turcolog, coleg al meu de generaţie, cel mai bun turcolog al nostru, Mihai Maxim, a făcut o comunicare la Academie şi a arătat un lucru care poate să nu placă, ceea ce mi-a inspirat şi titlul unei comunicări de-ale mele legată de Brâncoveanu, „Un secol valah între martiri şi trădări". Am vrut o radiografie a atitudinilor româneşti în epoca veche.

→

Gânduri despre Brâncoveanu și destinul neamului său

Acad. Dan BERINDEI

Constantin Brâncoveanu ocupă o poziție aparte în galeria domnilor munteni. El a fost fără îndoială un domnitor strălucit, care s-a bucurat chiar în epoca sa de cinstire și apreciere. Acest lucru s-a datorat personalității, dar și originii sale. Într-o vreme în care luptele pentru obținerea domniei erau aprige, el nu s-a arătat dornic de a o obține, deși i se potrivea, dat fiind statutul său social, marea sa avere și firea sa. Lucrul acesta l-a făcut să fie văzut într-un chip special de contemporani.

Lipsa sa de apetență pentru înalta poziție domnească se poate explica și prin tragediile care au marcat destinele familiei sale. Înaintașii săi direcți, tatăl și cei doi bunici – și cel patern și cel matern – și-au cunoscut sfârșitul prin morți violente. Tatăl său, Papa, a căzut victimă a răscoalei seimenilor și dorobanților din 1655. Patru ani mai târziu, bunicul său, Preda Brâncoveanu, a avut aceeași soartă, ucis la un ospăț împreună cu mulți alți boieri din porunca lui Mihnea al III-lea, iar, peste alți patru ani, în decembrie 1663, moartea poruncită de Grigore Ghica Vodă l-a ajuns și pe bătrânul Constantin Cantacuzino postelnicul. Aceste succesive tragice sfârșituri au marcat copilăria și începutul tinereții lui Brâncoveanu, care el însuși se găsise în primejdie similară, copil mic fiind, scăpat fiind printr-un schimb.

Constantin Brâncoveanu n-a moștenit doar această succesiune de tragedii, ci totodată o mare avere. Paul de Alep avea să înregistreze cu admirație bunăstarea bunicului său Preda, stăpânitor a 200 de sate și moșii, avere care, cel puțin în parte, provenea din înaltele rădăcini familiale ale unui neam descendent din Craiovești, din care descindea și dinastia cârmuitoare cu care neamul viitorului domn era strâns legat. Chiar Brâncovenii făceau parte din domeniile Craioveștilor și moșia a revenit ca un dar de nuntă neamului de boieri brâncovenesc, dându-le numele. Este drept că, dând dovadă de pricepere și iscusință, Constantin Brâncoveanu, și înainte de a domni și în vremea lungii sale domnii, a știut să întrețină și să sporească această stare materială de excepție al cărei moștenitor era. Averea avea să ofere baza materială în vremurile atât de complicate, pe care a trebuit și a știut să le înfrunte, dar totodată ea avea să contribuie și la drama finală a unei strălucite domnii.

Un sfert de veac de domnie, în vremuri în care cu greu un domn se putea menține câțiva ani, a reprezentat o împlinire de destin excepțională. Este semnificativă maniera în care opulentul mare boier și-a îndeplinit delicatele sarcini pe care nici nu le dorise, perfecta sa adaptare la o situație pe care n-o râvnise, dar care odată obținută a înțeles că trebuie s-o împlinească. Probleme a avut de întâmpinat, ca și predecesorii săi, și în interior, dar mai ales pentru a asigura ființarea țării și a o feri de înfeudare totală. Înăuntrul țării a avut de întâmpinat uneltirile progresiv stăruitoare ale rudelor sale Cantacuzini, cărora și el le aparținea ca fiu al Stancăi și nepot al postelnicului Cantacuzino. A fost, fără îndoială, una dintre marile dileme ale domniei sale, deoarece Cantacuzinii îl doriseră domn, considerând că avea să fie doar un instrument al lor, ceea ce nu se întâmplase. Relația sa cu stolnicul Constantin Cantacuzino a fost dintre cele mai complexe. Inițial, acesta i-a fost învățător, dar nu peste mult s-a vădit că pozițiile lor se deosebeau. Bine înzestratul Cantacuzin era stăpânit în chip dominant de propriile ambiții și țeluri, în timp ce la Brâncoveanu se dezvoltase un simț al măsurii și al posibilului care-i determina comportamentul. El trebuia să îndeplinească misiunea unui domnitor și, mai ales, să se ferească de o aliniere prematură care putea să-l ducă la sfârșit, dar și să însemne într-un sens negativ o schimbare de statut a țării.

Dar încă dinainte de a ocupa domnia și apoi în cursul ei, Constantin Cantacuzino stolnicul îi fusese alături, îl sfătuise, îl îndrumase, împreună acționaseră în mod deschis, dar și în taină. Cantacuzino era deținătorul secretelor domniei și în parte artizanul lor, cum putea să fie înlăturat? Brâncoveanu a știut să se poarte cu mănuși, dar oricum a fost limpede, la un moment dat, că el nu se mai bizuia pe concursul total al unchiului său și de lucrul acesta cel dintâi a fost conștient chiar cel în cauză. Avea să se producă atunci ultimul act al dramei, în două acte. Mai întâi au avut loc uneltirile la Poartă împotriva domnului, a căror încheiere în 15 august 1714 avea să fie cumplita moarte a lui Brâncoveanu și a fiilor săi. Avea însă să se adeverească zicala că după faptă urmează și răsplata corespunzătoare. Doi ani după pieirea Brâncovenilor, avea să urmeze în 1716 cea a lui Ștefan Cantacuzino și a tatălui său, stolnicul.

Cu toată cumplita tragedie din august 1714, când existase evident intenția de a se șterge un neam din istorie, lucrul acesta n-a putut fi realizat. Proiectele domnului privind familia sa, viitorul ei și al țării nu s-au putut înfăptui, dar așa cum în 1655 Constantin Brâncoveanu fusese destinat de soartă să continue neamul său, de data aceasta – după șase decenii – același destin îl va avea nepotul domnitorului purtând și el același nume de Constantin. Fiică și soție de domn, Maria (Marica) Brâncoveanu a fost cea căreia i-a revenit rolul de a gestiona situația familiei ei, trecând peste propria-i suferință de soție și mamă. Folosind înțeleapta politică de familie a domnului pierit, a apelat la Mavrocordați, una dintre fiicele ei fiind văduva lui Scarlat, fratele lui Nicolae și Ioan, fiii lui Alexandru Exaporitul, pe rând domni în Tara Românească și care au ajutat-o la revenirea în patrie, unde avea să aducă și rămășițele soțului ei. A dobândit mai ales sprijin pentru ca din cioburile uriașei averi să poată reface bunăstarea neamului, pe care cu multă grijă a destinat-o nepotului devenit cap al familiei atât de încercate. Admirativ, peste un veac, episcopul Ilarion al Argeșului a calificat-o drept „femeie-bărbat”!

Constantin Brâncoveanu, nepotul, și apoi fiii săi Emanoil și Nicolae și nepotul Grigore au putut duce mai departe neamul pe linie masculină până în 1832, redobândind totodată locul de cinste în ierarhia țării, care li se cuvenea ca urmași ai domitorului. Mai departe, succesiunea s-a realizat prin femei, urmași ai fiicelor voievodului și apoi, la stingerea ramurii bărbătești, a surorilor banului Grigore Brâncoveanu, respectiv Elena și Maria, iar numele familiei l-au purtat descendenții din adoptata Zoe Mavrocordat și din soțul ei domnitorul Gheorghe Bibescu (de altfel, și el urmaș prin femei al lui Brâncoveanu). Zeci de urmași se pot revendica până astăzi ca strănepoți ai marelui și sfântului voievod, care pot fi regăsiți în toate straturile sociale (inclusiv ale țărănimii, prin descendenți ai lui Manolache Bălăceanu!), purtători ai unor picături de sânge brâncovenesc. Pagini de istorie mișcătoare chiar și după veacuri!

Se descoperă în documente otomane că boierii munteni și boierii moldoveni se vindeau unii pe alții și erau de o lipsă de solidaritate de tip latin individualist. Transilvania, care avea o nobilime maghiară, cunoștea o solidaritate a acestei nobilimi. Sigur nu ne place. Nu ne place să spunem că noi suntem așa. Limita adevărului mă silește să spun ca patriot român că românul trădează, nu e solidar, și că ungurul sau sârbul au antropologic o altă structură. Asta este după mine a fi patriot, a vedea în adâncul ființei neamului tău ce a fost bun și ce a fost mai puțin bun. Asta înseamnă să fii patriot, nu să clamezi, să spui tot felul de prostii despre românii care sunt cei dintâi care s-au dus pe Lună, sau au inventat cei dintâi nu știu ce.

Am scris mai demult un eseu, „De ce este contemporană ortodoxia?” Ortodoxia, în ciuda faptului că se spune că este retrogradă și conservatoare, iar asta numai cine nu cunoaște realitățile poate să o afirme, este în pas cu restul continentului. În momentul de față, în Uniunea Europeană 18 la sută dintre țări sunt ortodoxe: Grecia, întâi, după aceea România, Cipru, Bulgaria. Ortodoxia este congruentă cu Europa în primul rând prin caracterul său profund național. Ortodoxia este națională, spre deosebire de catolicism, de pildă, care este universal. Ortodoxia este națională, are autocefaliile sale care sunt independențele statale spirituale. Într-o Europă a națiunilor ortodoxia este congruentă cu Europa. Este democratică prin caracterul său sinodal, în timp ce catolicismul este teocratic prin structură. Papa vorbește *urbi et orbi*, tuturor, la noi patriarhul, de pildă, dacă ar călători de la București la Suceava trebuie să-l anunțe pe fiecare ierarh că-i trece prin teritoriu ca să-i ceară, într-un fel, o simbolică încuviințare. Aici este democrația moștenită încă din Bizanț, democrația aceasta sinodală. Se știe foarte puțin despre o deosebire canonică juridică fundamentală între ortodoxie și alte confesiuni. Conform codexului lui Justinian din secolul al VI-lea, care a influențat întreaga jurisprudență europeană, în ortodoxie domină cezaro-papismul, care înseamnă că statul, cezarul, fie el rege, împărat, basileu, crai, voievod sau prim-secretar de partid comunist, statul dirijează nu treburile bisericii, orientează biserica, asta este cezaro-papismul. Spre deosebire de lumea occidentală, care are papo-cezarism, acolo neexistând multă vreme un imperiu, papa, episcopul Romei a fost cel care a condus toată lumea și ne amintim de Canossa, de felul în care împărații germani sau regii Franței se duceau umili să ceară iertare papei. De aceea, îmi amintesc de un distins om de cultură, a dispărut între timp, imediat după decembrie ’89 a scris un articol, „Cațavencu-Mitropolit”, atacând un mitropolit ortodox. I-am răspuns cu un articol, „Farfuridi-politician”, în care am arătat că nu se cunosc aceste elementare deosebiri între Est și Vest.

Noi vedem casa noastră, ne interesează mai puțin ce se întâmplă în altă parte și mai este ceva care este foarte important: ortodoxia noastră latină are un soi de cartezianism *avant la lettre*, e foarte liber-cugetătoare. Fac o paranteză: este motivul pentru care găsești în biserica ortodoxă masoni, de pildă, ceea ce nu s-ar întâmpla în altă parte. Această laxitate a noastră ne-a făcut să nu fim niciodată fundamentaliști, dar niciodată, cum sunt, de pildă, grecii sau cum sunt rușii. Noi nu avem fundamentalisme, auto-flagelări cum au catolicii, sau cum au ortodocșii ruși, nu avem erezii și nici excomunicări. Suntem de o toleranță latină – latinii erau foarte toleranți, și cu creștinismul au fost multă vreme toleranți, până în epoca lui Dioclețian, când aveau nevoie de oameni care să lupte, să verse sânge. Creștinul nu vărsa sânge, era deci un dușman al imperiului. Această toleranță noi am moștenit-o în bine și în rău.

Sunt autorul unei cărți recente care se numește *Cele două Europe*. Eu nu cred în unitatea europeană, nu cred în europenism ca atare. Eu consider că există două Europe, care au fost împărțite și confesional-religios. Multă lume, până la „September 11”, nu percepea confesiunea. Ceea ce nu se știe este că politologii americani de la Harvard, încă prin anii ’80 și-au pus întrebarea „Ce se va întâmpla când va cădea comunismul, când nu vor mai fi ciocniri de ideologii?” Răspunsul lor a fost „vor fi ciocniri de spiritualități, de religii, de confesiuni”. Și au creat ca o prezumție de laborator „*the kin country sindrome*”, sindromul țărilor înrudite. Mulți în Europa au ridicat din umeri la această ipoteză și a venit căderea Iugoslaviei. Croația și Slovenia s-au sprijinit pe țările catolice, Serbia, Muntenegru au fost sprijinite de Elțîn, musulmanii din Bosnia-Herțegovina au fost sprijiniți de Arabia Saudită și Turcia. Eu nu cred în europenism, cred că epoca Europei, care este epoca Atlanticului, încetează așa cum a încetat epoca mediteraneană odată cu Cristofor Columb. A început epoca atlantică, s-a născut euro-atlantismul, cu cele două revoluții, americană și franceză, s-a născut Piața Comună și alte lucruri. În momentul de față, eu consider că se ridică Asia, Pacificul, intrăm în secolele Pacificului și aici este marea șansă a României, de a fi la marginea Europei, de a fi o trambulină către Asia, de a avea relații speciale cu cele două mari puteri ale lumii orientale, China, pe de o parte, și Turcia, pe de altă parte, două lumi emergente.

Sub crugul Eminescului

Eminescu, între cumpănă și echilibru

Acad. Mihai CIMPOI

În ce constă noutatea studiului lui Nae-Simion Pleșca, unul – s-o spunem din capul locului – bine documentat și care se înscrie perfect în contextul eminescologiei de orientare ontologică și al celor mai recente investigații ale publicisticii în interconexiune textuală și conceptuală cu poezia (în special cu cea satirică)?

Sunt, după părerea noastră, trei note originale distinctive.

Autorul urmărește interconexiunile nu doar la nivel de preluări de procedee și sintagme (lucrul acesta parțial s-a mai făcut), ci la nivel de viziune, care, la Eminescu, apare ca profund și, bineînțeles, unitar organicistă. El concepe lumea, universul, societatea, statul, omul ca *organisme* cu toate componentele bine articulate. Armonizarea, punerea în dreaptă cumpănă a tuturor acestora constituie un principiu universal, aplicabil în toate domeniile. De aceea, va medita continuu asupra *cumpenei* și *echilibrului*: în cunoștințe, în stat („echilibrul în stat e ca sănătatea în corp"), în istorie (reamintește postulatul hegelian: „recunoaștem prin istorie ceea ce e stabil, consistent, stabil în înlănțuirea timpului"), în spirit și gândire (a se vedea *Se bate miezul nopții în clopotul de aramă*...: „Ci cumpăna gândirii-mi de loc nu se mai schimbă"), în jurisprudență („Mintea dreaptă, simplă, senină însă a făcut din dreptate o cumpănă, Cumpăna dreptății! Și ce e dreptatea decât menținerea dreptului? Și ce e dreptul decât echilibrul. Cumpănă și drept amândouă echilibre – una a materiei, alta a spiritului."), în gramatică (coadaptarea accentelor), în chimie și matematică (coadaptarea elementelor și termenilor), în filosofie (antinomiile lui Kant; creșterea în progresiune a mărimilor „până se rupe sus cumpăna", „sufletul ca punct de gravitație", centrul, punctul de gravitație, mișcarea centrală), în geografie („aici ne aflăm noi, românii – limba cumpenei Universului"), în fizică (punctul fix de rezistență în sâmbure: „deasupra lui se-ncordează arcul aripelor vieții, frumusețe viitoare").

Preocupându-se de panorama sociologică și sociogonică – a civilizațiilor și statelor, societăților, Eminescu ne vorbește, în spiritul shakespearianului Hamlet, anume despre punctul „scoaterii din țâțână" și al aruncării lumii „în zbucnirea nouăi eri". Este invocată și kantiana „pace eternă", ca vis de aur al Europei.

Europa este văzută și ea ca un organism bine articulat și armonizat. În lumina Ideii europene este dezbătută și „cestiunea Basarabiei". Nae-Simion Pleșca ne oferă pentru prima dată o imagine a acestui „pământ din pământ românesc", așa cum apare nu doar în publicistică, ci și în proiectele dramatice din tinerețe (*Bogdan-Dragoș*) și în unele texte postume puțin cunoscute. Este o a doua notă originală a prezentului studiu.

Cea de-a treia notă particulară a studiului este readucerea în actualitate a unor probleme privind *parlamentarismul, ontologia juridică, dreptul și dreptatea, structura și misiunea statului, identitatea națională (naționalismul), „patologia societății" și destinele românilor de pretutindeni.* Un spor de soliditate a investigației îl aduce și calitatea de parlamentar pe care o are la ora aceasta autorul studiului, el privind lucrurile prin raporturile de similitudine și apropiere. *Actualitatea* publicisticii și problemelor satirice este dovedită în modul cel mai convingător și, așa cum îi plăcea lui Eminescu să spună, cu „documentele pe tapet".

Vom citi cu interes susținut acest studiu scris cu pasiune și cu un atașament simpatetic față de o tematică ce rămâne actuală și azi, proza lui jurnalistică putând fi citită și pentru caracterul ei *literar,* care nu stă mai prejos de cel al poeziei propriu-zise.

Actualitatea concepțiilor sociologice e demonstrată cu lux de amănunte și ea, sociologia fiind înțeleasă de Eminescu, așa cum o înțelege în contemporaneitatea noastră și Max Scheler, ca o axă a întregii sfere a cunoașterii, ea fiind „între toate științele unica ce atinge interesele oamenilor, sentimentele, patimele și prejudecățile lor."

Basarabia în publicistică

Nae-Simion PLEȘCA

La problema Basarabiei Eminescu revine foarte des în articolele sale publicistice, în care găsim nu doar reacții de moment la diferite evenimente, în special la hotărârile Congresului Internațional de la Berlin din iunie 1878, ci și reproduceri extinse de documente, atitudine polemică față de articolele din presa străină, incursiuni în istorie. Calitățile sale de polemist, care pune „pe tapet" documentul doveditor, sunt aici valorificate din plin.

Este scos în evidență stăruitor *adevărul istoric* indiscutabil, impus de existența Basarabiei pe parcursul a patru secole, ca „parte străveche a țării Moldovei", ca „pământ din pământul românesc". Publicistul recurge la întreg arsenalul de procedee retorice: *demonstrația, interogația, perorația, reducerea la absurd* a „argumentelor" oponenților.

În ciclul de studii consacrate „cestiunii Basarabiei", Eminescu polemizează cu intervențiile din presa rusească și franceză care susțin că aceasta este o provincie cucerită de ruși de la tătari sau de la turci, afirmând că „Basarabia n-a fost nici întreagă, nici în parte a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constituit, neatârnat, deși slăbit și încălcat în posesiunile sale, a Moldovei".

Poetul-gazetar vine cu prima dovadă indiscutabilă: numele „care țipă sub condeele rusești", a cărui rostire „e una cu a protesta contra dominațiunii rusești". Rând pe rând sunt readuse fragmente istorice din arhivele hanului mongol din Persia, publicate la îndemnul sultanului Mahmud Gazon Khan într-o culegere aparte, materiale arhivistice despre bătăliile duse de principi tătari cu negri-valahi, comandați de Basarab-ban, de regele maghiar Carol-Robert cu Basarab, fiul lui Tugomir, de la care provin Alexandru, Vladislav, Radu-Negru, Dan și Mircea cel Mare. „Basarabia actuală era pământ românesc, stăpânit de Domni români", fapt adeverit de Miron Costin în poemul dedicat regelui Poloniei.

Eminescu prezintă și o descriere topografică detaliată a Basarabiei, „deși fără cuvânt": „Trăgând o linie de la Hotin din Nistru până la Prut, avem o laturе; de la amândouă capetele ei tragem câte o linie până în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țărmurii Mării Negre. Acest quadrilater cam neregulat se numește azi Basarabia, deși fără cuvânt".

Eminescu se referă și la marginile reale ale Basarabiei și la fâșia îngustă spre sud, așa cum apare în *Descrierea Moldovei* a lui Cantemir.

Cel de-al doilea studiu se ocupă de veacul al cincisprezecelea, perioadă în care domnesc Alexandru Vodă cel Bun și Ștefan cel Mare, iar cel de-al treilea, în lipsa mărturiilor cronicarilor, cuprinde veacul al șaisprezecelea, când pământurile noastre sunt pustiite de războaiele cu care au venit tătarii, cazacii și turcii.

Studiul al IV-lea începe cu descrierea Bugeacului, care, conform lui Cantemir, înseamnă *unghi, colț de pământ.* Dovada cea mai convingătoare că în Basarabia erau români o constituie existența eparhiei Brăilei și a unor biserici și tipografii românești (la Dubăsari). Biserica, după părerea lui Eminescu, este „un argument zdrobitor față de orice subtilitate".

Veacul al optsprezecelea oferă chiar argumentul servit de însuși graful Rumanțiof, care a aprobat desființarea Mitropoliei Brăilei, punând toată Basarabia sub supunerea eparhiei de la Huși și Brăila eparhiei de Buzău.

Eminescu nu admite în niciun caz interpretarea anexării Basarabiei de către Rusia ca o cucerire a acesteia, polemizând cu descrierea evenimentelor de la 1812 făcută de consulul general al Angliei de la București, W. Wilkinson. Situația este comentată în bine cunoscutul stil polemic eminescian: „Toate elementele morale în această afacere sunt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pământ românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelui pământ printr-un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității actuale a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-au dat Rusiei, în momente grele, toate acestea fac ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră".

În finalul ciclului de studii basarabene sunt enumerate izvoarele documentare pentru toate veacurile: *Istoria critică a Românilor* și *Arhiva istorică a României* de B.P. Hasdeu, lucrările lui Eudoxiu Hurmuzaki, cronicile lui Kogălniceanu, cronica Hușilor de părintele Melchisedec, cronica lui Amiras tradus din grecește la îndemnul lui Grigore Vodă, cartea sus amintită a lui Wilkinson.

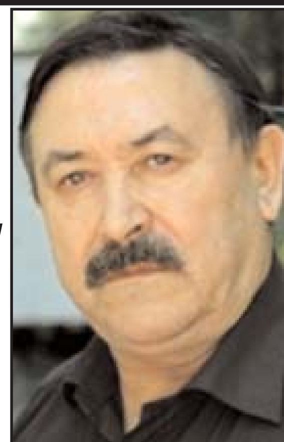
S-au formulat anumite rezerve față de paternitatea acestor studii, faptul că Eminescu este totuși autorul lor fiind demonstrat de I. Crețu prin compararea ideilor principale enunțate în toate articolele din *Timpul* privind „cestiunea Basarabiei".

Hotărârile congresului berlinez sunt prezentate ca o nedreptate strigătoare la cer, ca o expresie a unei nepăsări crase față de existența „rasei latine" și a locuitorilor pe peticul de pământ românesc: „Cum că acea necesitate internațională n-are nevoie de a ține seama de sentimentele noastre intime, de existența rasei latine, ci numai de un petec de pământ cuasi neutru lângă Dunăre, ne-a dovedit-o cu de prisos Congresul. Ce-i pasă Congresului că se răpește o parte din partea străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-e lor Hecuba? Ce-i pasă, cine va locui pe pământ românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fâșie de pământ între Rusia, Austria și nouăle formațiuni ale fostei Turcii, încolo lucrul e totuna" (*Timpul,* 31 august 1878).

(Continuare la pag. 13)

Sub crugul Eminescului

Despre preocupările de lingvistică ale lui Mihai Eminescu

Vasile BAHNARU

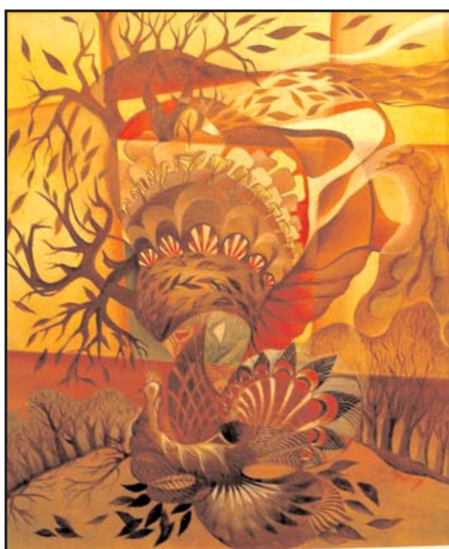
Numai examinând în întregime opera lui Mihai Eminescu, în special manuscrisele și publicistica lui, poți să-ți imaginezi dimensiunea enciclopedică a universului său de cunoaștere. Interesele intelectuale ale lui Eminescu penduleazǎ de la științele umanistice (filosofie, filologie, în special studiul limbilor, istorie, economie, civilizație, cultură clasică etc.) până la științele reale (matematică, fizică, astronomie, chimie, biologie, medicină etc.). Pare imposibil să identificăm în istoria civilizației umane vreo personalitate care să se fi interesat de un spectru atât de vast de probleme. Evident, Mihai Eminescu nu poate fi considerat drept un creator de concepții științifice sau sisteme teoretice proprii în domeniile respective, întrucât activitatea sa se limitează, de cele mai multe ori, la expunerea conspectivă a unor studii din cele mai variate sfere ale activității umane, acestea fiind însoțite, de regulă, de glose, de note estimative sau critice proprii, sau la elaborarea unor note, conținând idei personale, interpretări, mențiuni, observații sau constatări referitoare la anumite probleme sau chestiuni de o diversitate imprevizibilă și impresionantă. El citea, conspecta și traducea studii științifice dintre cele mai diverse, fapt confirmat de traducerile științifice cuprinse în volumul *Fragmentarium,* volum editat, din păcate, fără a se face o distincție categorică între traduceri și lucrările originale.

Luând în discuție multitudinea domeniilor de interese, Mihai Eminescu se autocaracterizează cu modestie sinceră, fără a-și etala infatuarea notorie a germanilor, în spiritul legendarei autoironii franceze, notând: „D. Michalis Eminescu, vecinic doctorand în multe științe nefolositoare, criminalist în sensul prost al cuvântului și în conflict cu judecătorul de instrucție, fost bibliotecar, când a și prădat biblioteca, fost revizor la școalele de… fete, fost redactor en chef al foii vitelor de pripas și al altor jurnale necitite colaborator". (Mihai Eminescu, *Opere. Vol. XV. Fragmentarium.* Addenda ediției. Editura Academiei Române, 1993, p. 232) Analizând problema științei în genere, Mihai Eminescu o definește drept o permanentă rectificare a rezultatelor obținute anterior, susținând „știința: o trecere și retrecere de unități foarte mici, când la un termen fracționar, când la celălalt: o vecinică corectură" (idem, p. 325). Este demnă de toată atenția noastră opinia lui Eminescu în problema identificării unor frapante coincidențe de idei în operele mai multor autori, adică „coincidința cea adese uimitoare în pasaje, ba în cugetări organice întregi, a autorilor celor mari", căci „este *același* om care trăiește în toți, și naturi inferioare cred cumcă s-a plagiat unii pe alții, pe când poate nici nu s-au citit. Și fiindcă fiecare regăsește sâmburele individualității sale în cei mari, crede de datorie a reda comentarii și ramificațiunile individuale ale acelui sâmbure, de aicea apoi se nasc diferiți glosatori și explicatori, cari de cari mai proști, ale (ai) autorilor mari" (idem, p. 137).

Pornind de la analiza notelor și conspectelor de texte din domeniul filologiei, putem constata că acestea au un caracter, în general, de însemnări de lucru și sunt consemnate în diferite perioade. Fiind examinate în ansamblu, ele oferă o imagine panoramică asupra problemelor de care era preocupat Mihai Eminescu în activitatea sa intelectuală și probează prezența unui cugetător de o mare forță și finețe speculativă și cu o intuiție anticipativă fantastică. Totodată, textele în cauză se evidențiază prin aplicarea consecventă a metodelor matematice în studiul științelor sociale, poetul fiind astfel un precursor al matematizării științelor sociale.

În același timp, în baza analizei manuscriselor eminesciene, putem ajunge la concluzia că în prezent încă nu dispunem de o imagine magistrală a personalității culturale și științifice a lui Mihai Eminescu și rămânem în așteptarea unor studii serioase despre un Mihai Eminescu polivalent: filosof, istoric, astrofizician, matematician, fizician, geograf, economist, chimist, sociolog, lingvist, politician, psiholog etc., etc.

Așadar, reluând tema enunțată în titlu, este necesar să reținem că autorul *Luceafărului* nu a elaborat nicio teorie lingvistică proprie, conspectele, notele și comentariile sale de natură lingvistică constituind un ansamblu luxuriant de probe care vin să demonstreze ideea că autorul lor era preocupat dacă nu de toate, cel puțin de majoritatea problemelor referitoare la limbajul uman. Mai mult, analiza manuscriselor eminesciene confirmă ideea, cu o mulțime de dovezi irefutabile,

că autorul lor cunoștea toate teoriile și direcțiile de cercetare din lingvistica de până la el și din timpul vieții lui. În această ordine de idei sunt elocvente conspectele poetului, care includ studii de Heymann Steinthal, Carl Philipp Moritz, August Friedrich Pott, Moritz Lazarus, Wilhelm von Humboldt etc. În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm succint ansamblul de probleme lingvistice care l-au preocupat în mod special pe Mihai Eminescu.

Mai întâi, se cere să menționăm că Eminescu, deși nu a făcut școală nici primară, nici gimnazială și nici liceală în limba română, s-a dovedit un subtil cunoscător al acesteia, urmare a studierii independente, din inițiativă proprie, a limbii materne, istoriei și culturii naționale, argument plauzibil întru susținerea acestei afirmații servind relatarea lui George Munteanu: „Abia la Târgu-Mureș e întâlnit de seminariștii Ioan Cotta și Toader Cojocariu, care, aflând că e student din Cernăuți și vrea să vadă Blajul, i-au spus că merg și ei acolo și îl luară în trăsură. Eminescu își tot însemna ceva într-un carnet, cântărind priveliștile și vorba localnicilor, iar când tovarășii de drum îl întrebară de ce, le răspunse cu o simplitate care sugera îndeajuns felul de viață ce-și hotărâse și noima rătăcirilor sale: *Domnilor, eu sunt poet și vreau să-mi adun material.*" (George Munteanu, *Hyperion, 1. Viața lui Eminescu.* Chișinău, Știința, 2002, p. 37)

Încă în perioada studiilor universitare din Viena și Berlin, Eminescu a manifestat un interes sporit pentru cele mai variate probleme de lingvistică generală. Textele de această natură se ocupă de originea limbii, de relația dintre limbă și psihicul uman, de structura internă a limbii, de importanța limbii în viața spirituală a națiunilor, de evoluția limbii literare prin emanciparea ei de sub dominația etimologică și sintactică etc.

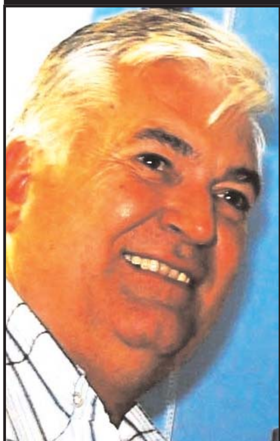
În primul rând, sunt deosebit de valoroase „notițele" poetului privind raportul limbii cu psihologia, problemă tratată în mod special în studiile lui Heymann Steinthal, care interpretează limba ca un mecanism psihic. În acest context, menționăm că poetul conspectează studii sau fragmente din acestea, face note marginale asupra unor probleme sau afirmații lansate de lingviștii secolului al XIX-lea. Astfel, în *Fragmentarium* găsim mai multe conspecte și note din creația unor lingviști cu renume, ca Wilhelm von Humboldt (studiul *Despre raportul dintre scriere și vorbire*), Heymann Steinthal (*Reflecții introductive privind psihologia popoarelor*), Heymann Steinthal și Carl Philipp Moritz (*Despre verbele impersonale*), Heymann Steinthal (*Asimilare și atracție în lumina psihologiei*), August Friedrich Pott (*Despre varietatea expresiei lingvistice după sunet și noțiune*), Moritz Lazarus (studiile *Condensarea gândirii în istorie* și *Câteva idei sintetice despre psihologia popoarelor*) etc.

În baza analizei studiilor de lingvistică din perioada respectivă, Eminescu interpreta limba ca un fenomen eminamente social, susținând că „arta de a guverna = arta de a armoniza interesele claselor societății, și aceasta pentru că tot ce este, este un rezultat al societății: limbă, spirit, învățătură, avere, civilizație, putere". (M. Eminescu, *Opere.* Vol. XV, p. 70) Ca fenomen social, limba este de o importanță decisivă în procesul de constituire și de existență a națiunilor, întrucât „cine zice un popor zice mult: oamenii vin la un semnal dat în limba națională. Își dirig deodată și spontan forțele lor colective într-o singură direcție de mișcare" (idem, p. 72), căci „eu e Dumnezeu. Națiunea mea e lumea, cum fără eu nu e Dumnezeu, astfel fără națiunea mea nu e lume. Națiunea – acest complex de euri" (idem, p. 17). Așadar, limba și națiunea, deși nu sunt identice, constituie o unitate de fenomene interdependente, așa încât nu există națiune fără limbă, tot așa cum nu există limbă fără națiune. Mai mult, pentru Eminescu „spirit și limbă sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea" (*M. Eminescu, Între Scylla și Charybda.* Chișinău, Editura Litera, 2005, p. 66). Pornind de la ideea că „într-adevăr, dacă în limbă nu s-ar reflecta chiar caracterul unui popor, dacă el n-ar zice oarecum prin ea: *așa voiesc să fiu eu și nu altfel*, el se întreabă: *oare s-ar fi născut alte limbi pe pământ*?" Tocmai din aceste considerente, Eminescu conchide: „simplul fapt că noi, românii, câți ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, *una singură*, ca nealte popoare, și aceasta în oceane de popoare străine ce ne înconjură, e dovadă destulă și că așa voim să fim noi, nu altfel" (idem, p. 66). Și, ca un corolar al interdependenței dintre limbă și națiune, el susține: „Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem români și *punctum.* Nimeni n-are să ne-nvețe ce-am fost sau ce-am trebuit să fim; voim să fim ceea ce suntem – români", din care cauză „limba și naționalitatea românească vor pieri deodată cu românul material, cu stingerea prin moarte și fără urmași a noastră, nu prin deznaționalizare și renegațiune" (idem, p. 67). Acesta ar fi un argument în plus pentru ca „amicii" noștri și rătăciții dintre noi să renunțe la existența unui popor „moldovenesc" și a unei limbi „moldovenești".

Notă: Studiul de față ne-a fost sugerat de acad. Mihai Cimpoi, tot așa cum sub conducerea Domniei sale sunt în curs de elaborare două teze de doctorat, prima având ca obiect de studiu *Eminescu și comunitatea europeană*, iar cea de-a doua *Eminescu și probleme de fizică*. (Va urma)

Sub crugul Eminescului

Personalitatea europeană a lui Eminescu văzută de marii critici

Florian COPCEA

Analiza operei lui Eminescu, întreprinsă de marii critici români, este bine cunoscută, devenind „canonică" în contextul receptării ei postume și impunându-se prin clișee didactice în învățământul preuniversitar și universitar și în eminescologia de tip tradițional „lansonian", biografist – tematică.

Readucem aceste exegeze în contextul demonstrației noastre pentru a focaliza modul în care fiecare critic înțelege *europenitatea* operei eminesciene și a eminescianismului. Deși unitare în diversitate, acestea, prin circumscrierea unui limbaj îmbogățit cu echivalențe artistice dinamice, metamorfozându-se, totuși, în funcție de personalitatea criticului, se impune un loc comun: toți consideră orientarea europeană ca o orientare paradigmatică imperativă specifică spiritului timpului (în sens hegelian, desigur). *Europenitatea* este echivalentă cu *valoarea supremă, personalitatea europeană* fiind totuna cu o *personalitate de excepție,* care iese spectaculos din cadrul cultural tradițional românesc.

Caracterul european e asigurat atât de valoarea artistică intrinsecă, de cota înaltă a acesteia, cât și de valorificarea întregii „inteligențe europene în artă, în știință, în filosofie" (Maiorescu), de capacitatea – sub alt aspect – de a revoluționa gândirea românească, limba română și limbajul poetic.

În viziunea lui T. Maiorescu, *europenitatea* lui Eminescu constă în însăși sincronizarea cu cultura europeană, în crearea unei osmoze între registrele retorice de amvon și cele din piața publică. Afluxurile retorice balansează între construcții lirico-imaginative și pledoarii paradigmatice heteroclite.

În contextul abordărilor hermeneutice ale prozei jurnalistice eminesciene, lui Maiorescu îi revine meritul, sincronizat cu timpul său, de a fi decodificat sensurile contrastelor, generatoare ale unui recurs la istorie, în care prezentul devine lumea pe dos, o utopie chiar. Dispunând de o intuiție critică și un simț al valorilor ieșite din comun, T. Maiorescu a fost cel dintâi „simbol al culturii românești moderne" care a văzut în Eminescu un profet, un vizionar, un fenomen în măsură să răstoarne sisteme și să dărâme modelele existente în literatura română de până atunci. Fără a minimaliza bovarismul cultural care, recunoștea, nu ridica elocința jurnalistică la nivelul celei europene, T. Maiorescu, „heraldul Epocii de aur" a literaturii române, s-a pronunțat pentru revoluționarea din temelii a „formelor fără fond" și promovarea neîntârziată a valorilor naționale. Mișcarea Junimea avea să joace un rol deosebit în formarea vocației multor „stiliști" și „sensés" și în inițierea „minorității inteligente" în discursul despre cultură reinventat de descendenții săi. Amplul său studiu *Direcția nouă în poezia și proza românească* ilustrează polaritatea unei culturi rămasă în urmă față de „lustrul societăților străine". Iată în ce mod propune îndepărtarea de „moștenirea culturală autohtonă": „Cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală, societatea română, pe la 1820, începu a se trezi din letargia ei, apucată poate de-abia atunci de mișcarea contagioasă prin care ideile Revoluțiunii franceze au străbătut până în extremitățile geografice ale Europei. Atrasă de lumină, Junimea noastră întreprinse acea emigrare extraordinară spre fântânile științei din Franța și Germania, care până astăzi a mers tot crescând și care a dat mai ales *României libere* o parte din lustrul societăților străine. (…) Căci nepregătiți precum erau și sunt tinerii noștri, uimiți de fenomenele mărețe ale culturii moderne, ei se pătrunseseră numai de efecte, dar nu pătrunseseră până la cauze, văzură numai formele de deasupra ale civilizațiunii, dar nu întrevăzură fundamentele istorice mai adânci, care au produs cu necesitate acele forme și fără a căror preexistență ele nici nu ar fi putut exista. Și astfel, mărginiți într-o superficialitate fatală, cu mintea și cu inima aprinse de un foc prea ușor, tinerii români se întorceau și se întorc în patria lor cu hotărârea de a imita și a reproduce aparențele culturii apusene, cu încrederea că în modul cel mai grăbit vor și realiza îndată literatura, știința, arta frumoasă și, mai întâi de toate, libertatea într-un stat modern. Și așa de des s-au repețit aceste iluzii juvenile, încât au produs acum o adevărată atmosferă intelectuală în societatea română, o direcție puternică, ce apucă cu tărie egală pe cei tineri și pe cei bătrâni, pe cei care se duc spre a învăța și pe cei care s-au întors spre a aplica învățătura lor. (…) Avem de toate cu îmbelșugare – își închipuiesc ei – și când îi întrebi de literatură, îți citează lista coloanelor înnegrite pe fiecare an cu litere române și numărul tipografiilor din București, și când le vorbești de știință, îți arată societățile mai mult sau mai puțin academice și programele discursurilor ținute asupra problemelor celor mai grele ale inteligenței omenești; dacă te interesezi de arta frumoasă, te duc în muzee, în pinacoteci și gliptoteci, îți arată expoziția artiștilor în viață și se laudă cu numărul pânzelor spânzurate pe perete; și dacă, în fine, te îndoiești de libertate, îți prezintă hârtia pe care e tipărită constituțiunea română și îți citesc discursurile și circulările ultimului ministru care s-a întâmplat să fie la putere."

Așa stând lucrurile, Maiorescu admite că „noua direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțământ natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene și totodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național". După o minuțioasă și subtilă analiză a „talentelor" care se remarcă în „noua mișcare", T. Maiorescu se oprește la M. Eminescu, „om al timpului modern", „poet în toată puterea cuvântului", care „în mijlocul agitărilor politice și sociale" s-a declarat „pentru curățenia formei (poetice – n.n.), dând astfel bătrânei Europe prilejul unei emoțiuni estetice ieșită din comun". Maiorescu vede în Eminescu o revoluție a „epocii de transițiune".

Nu e nicio îndoială, criticul era convins că marele poet încerca să imprime „mișcământului" național o direcție spirituală capabilă să atragă „laudele Europei culte". Semnificativ este, în acest sens, studiul *Eminescu și poeziile lui,* unde descoperim, pe lângă elementele substratului autohton al culturii poetului, influențe occidentale, care au determinat limba română, în special, să-și impulsioneze evoluția ei firească, tributară „humusului natal": „Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea mișcării filosofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară" și „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filosofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și budhaiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești."

Fără doar și poate, Eminescu visa la o Europă unită sub semnul valorilor creștine. Constatarea aceasta avea să-l determine pe reputatul eminescolog Mihai Cimpoi să recunoască în *Eminescu și Ștefan Cel Mare într-o cronică a serbărilor de la Putna* (*Limba Română*, nr. 7-8/2004, Chișinău): „Eminescu se modelează ca un esențial *homo religiosus"*, idee regăsită și la Mircea Eliade, dar în contextul localizării „centrului lumii". Drept urmare, idealul culturii europene era primit și asimilat de Eminescu „în chiar individualitatea lui intelectuală", iar T. Maiorescu certifică fără reținere contribuția acestuia la diversitatea și consolidarea romantismului european, care va sta la rădăcina câtorva ipostaze fundamentale ale poeziei universale din secolul XX. Punerea în valoare a personalității europene a lui Mihai Eminescu a fost una dintre preocupările lui T. Maiorescu, care sugera că opera poetului va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a „vestmântului cugetării românești", generatoare de interpretări și deschideri spre noi universuri. Prin așezarea lui Eminescu în contextul literaturii universale, putem să ne edificăm pe deplin asupra sensurilor largi ale gândirii sale: „Fiind astfel câștigată o temelie firească, cea dintâi treaptă de înălțare a literaturii naționale, în legătură strânsă cu toată aspirarea generației noastre spre cultura occidentală, trebuia neapărat să răspundă la două cerințe: să arate întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările și simțirile care agită deopotrivă toată inteligența europeană în artă, în știință, în filosofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări."

Europenitatea lui Eminescu este văzută de G. Ibrăileanu în spiritul apozitiv față de „cultura străină maimuțărită, neasimilată, și în modul original de a concentra vârstele omenirii și vârstele omului".

Demersul lui Eminescu de a alinia „tinerimea română" în rândul „oamenilor luminați din Europa" nu putea trece neobservat de Ibrăileanu, pe care T. Vianu îl etichetase drept „un produs al culturii științifice și sociale a veacului din urmă".

În lucrarea sa *Spiritul critic în cultura românească,* acesta face un rechizitoriu dur la adresa culturii românești care „n-a creat aproape nimic" și s-a mulțumit să asiste fără reacție la grevarea culturii străine pe filonul celei din țările noastre, îndeosebi a „introducerii culturii apusene (…) și a asimilării ei de către români – cu mici împiedicări în vremea fanariotismului și a rusismului".

Această situație îi permite lui G. Ibrăileanu să formuleze concluzia: „Dacă această imigrare a culturii nu ar fi avut loc, România ar fi rămas cu totul în afară de sfera civilizației, căci, încă o dată civilizația română se pierduse pe pământul Daciei".

Studiul său, evident, cel mai revelator, scoate în evidență „influența europeană", fastă pentru cultura autohtonă, „apărată" nejustificat de „conservatorii doctrinari", care privesc cu un oarecare dezinteres „așa-numitele forme nouă". Apologia culturii europene venite în țările române, „întâiași dată în veacul al XIX-lea", îi oferă prilejul lui Ibrăileanu să intervină critic și să comenteze, iritat de cutumele retoricii vremii, fenomenul pătrunderii în cultura românească a influenței apusene. El este de acord cu acest „împrumut" de curente cu substrat latin și francez, în condițiile protejării „spiritului popular", care nu trebuie să rămână „un subsol neexploatat". El nu îl menajează pe T. Maiorescu care, în *Criticele* sale, susținea că „direcția nouă" în cultura românească „începe de la 1860 cu V. Alecsandri". Într-o asemenea conjunctură, el observă că Eminescu, „eroul culturii noastre moderne", „cel mai mare scriitor român", considerat ca fiind „o apariție aproape inexplicabilă în literatura noastră", „a căzut (…) ca un meteor din alte lumi". (Continuare la pag. 22)

Ioan Casian. Teme din *Convorbiri duhovnicești*

De octo uitiis (II)

Cristian BĂDILIȚĂ

În colecția alfabetică a *Patericului*, termenul *logismos*, la singular, și mai ales la plural, *logismoi,* apare de peste o sută patruzeci de ori (în majoritatea cazurilor, cu sensul de „gând rău" sau „gânduri rele"), ceea ce dovedește că ne aflăm realmente în fața unui termen-cheie al monahismului. De fapt, chiar prima apoftegmă din culegere ni-l prezintă pe neînfricatul Antonie cuprins „de acedie și de întunericul gândurilor rele". În cele ce urmează, propun o miniantologie evagriană, cu descrierea fiecărui *logismos* în parte (după *Tratatul practic*), precum și o ilustrare a lui cu o apoftegmă din *Pateric.* Toate traducerile îmi aparțin.

1. „Gândul lăcomiei sugerează călugărului căderea grabnică din starea de asceză. El îi înfățișează stomacul, ficatul, splina, hidropizia sau vreo boală îndelungată, apoi lipsa celor de trebuință, precum și lipsa medicilor. Adesea îl împinge să-și amintească de unii frați care-au căzut odinioară pradă acestor suferințe. Alteori îi îndeamnă pe bolnavii înșiși să meargă la cei care trăiesc în abstinență și să le povestească toate nenorocirile lor ca și cum acestea li s-ar fi întâmplat din pricina ascezei." (Evagrie, *Tratatul practic* 7)

Apoftegma: „Avva Zenon, mergând prin Palestina, a obosit și s-a așezat să mănânce lângă un strat de castraveți. Gândul îi zice: «Ia și mănâncă, nu e cine știe ce», dar el i-a răspuns: «Hoții primesc pedeapsă. Gândește-te dacă tu poți îndura pedeapsa [cuvenită]». S-a ridicat și a stat cinci zile în arșiță, iar după ce s-a ars bine a zis: «Nu pot îndura pedeapsa.» Apoi îi zice gândului: «Dacă nu poți, atunci nu fura și nu mânca.»" (*Patericul egiptean*, Zenon 6)

2. „Demonul curviei îl silește [pe călugăr] să poftească trupuri diferite. El are mai cu seamă grijă de cei care se înfrânează, pentru ca aceștia, convinși că nu vor dobândi nimic, să lase totul baltă. Și, mânjind sufletul, îl încovoaie spre trebi mârșave. Ba îl face să spună ori să asculte tot felul de vorbe, ca și cum lucrul cu pricina ar fi chiar în fața ochilor lor." (*Tratatul practic* 8)

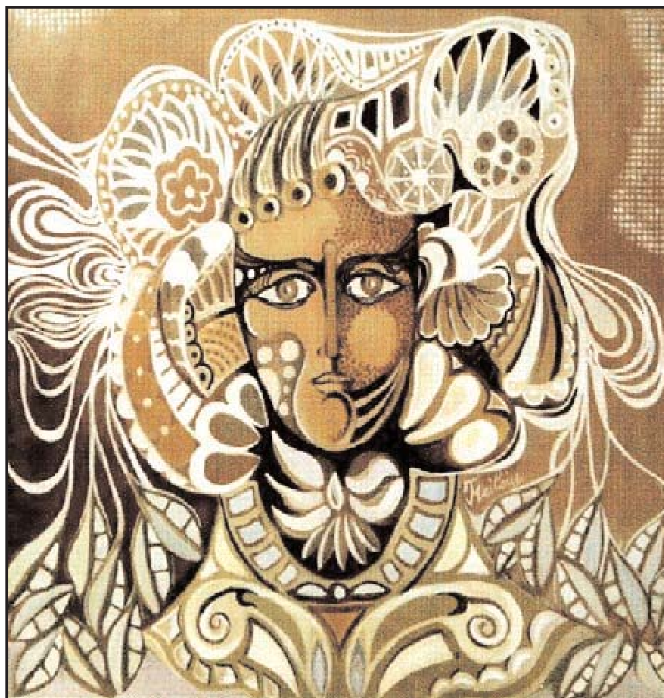
Apoftegma: „Avva Olimpiu de la Chilii a fost ispitit de curvie. Gândul rău îi zice: «Du-te și ia-ți femeie!» El s-a sculat, a făcut lut și a plăsmuit o femeie. Apoi își zice în sine: «Iată femeia ta, trebuie să muncești mult pentru ea, ca să o hrănești», și a început să muncească mai abitir ca înainte. A doua zi a făcut din nou lut și a plăsmuit o fată, zicându-și: «Femeia ta a născut. Trebuie să muncești și mai mult, ca să-ți hrănești și să-ți îmbraci copilul.» Și făcând așa a rămas fără vlagă. Atunci îi zice gândului: «Nu mai suport osteneala.» Gândul i-a răspuns: «Dacă nu suporți osteneala, atunci nu-ți căuta femeie.» Și văzându-i Dumnezeu chinul, i-a luat ispita și s-a potolit." (*Patericul egiptean*, Olimpiu 2)

3. „Iubirea de arginți sugerează o lungă bătrânețe, neputința mâinilor de a mai munci, zilele de foamete care vor fi și bolile ce-l vor năpădi [pe călugăr], nevoile sărăciei și marea rușine de a primi de la alții cele de trebuință." (*Tratatul practic* 9)

Apoftegma: „Un frate l-a întrebat pe un bătrân: «Mă lași să păstrez pentru mine doi galbeni pentru când voi fi bolnav?» Bătrânul, văzându-i gândul rău, cum că vrea să păstreze [banii], îi zise: «Da.» Dar fratele, întorcându-se la chilia lui, începu să se frământe și să-și zică: «Oare bătrânul mi-a spus adevărul sau nu?» Și, sculându-se, merse din nou la bătrân și făcând o mătanie îi zise: «În numele Domnului, te rog, spune-mi adevărul, căci prea sunt frământat de gânduri din pricina celor doi galbeni.» Atunci bătrânul îi zice: «Ți-am spus așa fiindcă am știut că vrei să-i păstrezi. Dar nu-i frumos să ții asupra ta mai mult decât ai nevoie pentru trebuințele trupului. Așadar, dacă ții să păstrezi cele două parale, înseamnă că în ele îți cauți nădejdea; și dacă se întâmplă ca ele să se piardă, înseamnă că Dumnezeu nu mai are grijă de noi. Să ne aruncăm, așadar, în brațele Domnului, căci El are grijă de noi.»" (*Patericul egiptean*, colecția tematică)

4. „Uneori tristețea apare din cauza neîmplinirii dorințelor, alteori ea urmează mâniei. Tristețea pricinuită de neîmplinirea dorințelor apare astfel: unele gânduri hulpave aduc aminte sufletului de casă, de părinți și de viața dusă odinioară. Și dacă văd că el nu se împotrivește defel, ba dimpotrivă, le urmează, risipindu-se în plăcerile minții, atunci, înșfăcându-l, îl cufundă în tristețe: «Nu mai am nici trecut, nici viitor din pricina vieții de acum.» Și, bietul suflet, pe cât se umflă de gândurile cele dintâi, pe atât se coboară și se umilește de cele din urmă." (*Tratatul practic* 10)

Apoftegma: „Odată, mama avvei Marcu a venit,

cu mare pompă, să-și vadă fiul. Bătrânul [Silvan] i-a ieșit înainte și femeia l-a rugat: «Avva, spune fiului meu să iasă, ca să-l văd.» Bătrânul a intrat în chilie și i-a zis: «Ieși, ca să te vadă mama ta.» Purta niște țoale peticite și era plin de fum de la bucătărie. Ieșind, din ascultare, a închis ochii și a salutat: «Fiți mântuiți, fiți mântuiți, fiți mântuiți!», fără să-i vadă. Mama lui nu l-a recunoscut și a trimis iarăși la bătrân, zicându-i: «Avva, adu-mi fiul, ca să-l văd.» Acesta îl întreabă pe Marcu: «Nu ți-am spus să ieși, ca să te vadă mama ta?» Marcu i-a răspuns: «Am ieșit, după cum mi-ai spus, avva, dar, te rog, nu-mi mai spune să ies încă o dată, ca să nu-ți fiu neascultător.» Atunci bătrânul a ieșit și i-a zis mamei: «Fiul tău a venit adineauri și v-a spus: *Fiți mântuiți.*» Și, după ce a alinat-o cu câteva cuvinte de mângâiere, femeia a plecat." (*Patericul egiptean*, colecția tematică).

5. „Mânia este o patimă foarte iute. Se și spune, de altfel, că este o înfierbântare a părții pătimașe, precum și o pornire împotriva celui care a greșit ori se crede că ar fi greșit cu ceva. Ea înveninează sufletul toată ziua, dar mai ales scoate mintea din țâțâni în timpul rugăciunilor, oglindindu-i chipul celui care a pricinuit supărarea. Uneori, când durează mai multă vreme, preschimbându-se în ranchiună, noaptea provoacă tresăriri, moleșeala trupului, paloarea feței, atacuri din partea fiarelor cu înțepături veninoase. Aceste patru semne care însoțesc ranchiuna pot fi descoperite în tovărășia mai multor gânduri rele." (*Tratatul practic* 11)

Apoftegma: „Odată, din îndemnul unui [răuvoitor], vine la avva Efrem o curtezană, ca să-l ademenească la împreunare rușinoasă, ori, dacă nu, măcar să-i stârnească mânia, fiindcă niciodată nimeni nu-l văzuse mânios. El i-a spus curtezanei să-l urmeze și când au ajuns lângă un loc plin de lume, i-a zis: «Hai să-ți împlinești dorința în locul acesta.» Ea însă, văzând mulțimea, îi răspunde: «Cum putem face așa ceva într-un loc plin de lume, fără să ne rușinăm?» El îi zice: «Dacă ne rușinăm de oameni, cu atât mai mult se cuvine să ne rușinăm de Dumnezeu, care le osândește pe toate cele ascunse în întuneric.» Și curtezana a plecat fără să-și împlinească dorința." (*Patericul egiptean,* Efrem 3)

6. „Demonul acediei, care se mai numește și «demonul de amiază», este cel mai apăsător dintre toți. El se năpustește asupra călugărului pe la ceasul al patrulea și dă târcoale sufletului acestuia până pe la ceasul al optulea. Mai întâi, el face ca soarele să-i pară că abia se mișcă sau chiar că stă în loc, iar ziua parcă ar avea cincizeci de ore. Apoi îl țintuiește cu ochii pe ferestre, împingându-l să iasă afară din chilie, să cerceteze dacă soarele mai are mult până la ceasul al nouălea, ori să-și poarte privirile roată-mprejur după vreun frate. Pe lângă acestea, îi stârnește ură față de locul în care-și duce viața, față de viața însăși și față de lucrul cu mâinile, precum și pentru faptul că iubirea i-a părăsit pe frați și nu mai are pe cine să cheme în ajutor. Iar dacă, în zilele cu pricina, cineva l-a întristat pe călugăr, demonul profită ca să-i sporească ura. Atunci îl face să tânjească după alte locuri, unde ar putea găsi mai ușor cele de trebuință, unde ar lucra fără atâta trudă, dar dobândind mai mult. Și adaugă îndată că a fi plăcut Domnului nu ține de un loc anume: căci dumnezeirii, zice el, I te poți închina pretutindeni. La toate acestea el adună amintirea casei părintești și a vieții de odinioară; îi înfățișează cât de lungă e viața, aducându-i înaintea ochilor toate chinurile ascezei. Într-un cuvânt, cum se spune, trage toate ițele pentru ca bietul călugăr, părăsindu-și chilia, s-o ia la fugă. Acest demon nu e urmat îndeaproape de niciun altul: o stare de liniște și o bucurie de nespus cuprind sufletul după încheierea bătăliei." (*Tratatul practic* 12)

Apoftegma: „Sfântul avva Antonie, stând odată în pustiu, a căzut pradă acediei și apăsătoarei întunecimi a gândurilor rele. Și zicea către Dumnezeu: «Doamne, vreau să mă mântuiesc și nu mă lasă gândurile rele. Ce să fac în neliniștea mea? Cum să mă mântuiesc?» Ridicându-se puțin și privind afară, Antonie vede pe cineva aidoma lui, stând jos și lucrând, apoi sculându-se și făcând rugăciunea, și iar așezându-se și împletind funia, apoi din nou sculându-se pentru rugăciune. Era un înger al Domnului, trimis ca să-l îndrepte și să-l întărească. Și l-a auzit pe înger spunând: «Fă așa și te mântuiește!» Auzind acestea, [avva Antonie] s-a bucurat nespus și a prins curaj. Și așa se mântuia." (*Patericul egiptean*, Antonie 1)

7. „Gândul slavei deșarte este un gând tare șiret. El se strecoară cu ușurință și [în sufletele] celor cu bună purtare, vrând să facă tam-tam despre bătăliile pe care aceștia le poartă și căutând să dobândească slava de la oameni (cf. 1 Tes. 2, 6). El îl face (pe călugăr) să-și închipuie demoni urlând, femei vindecate, o mulțime de oameni atingându-i veșmintele; ba chiar îi prezice că de acum înainte va fi preot și-i aduce la ușă tot felul de lume care-l caută; iar dacă el nu vrea [să iasă], va fi adus legat. După ce l-a făcut să plutească cu speranțe deșarte, gândul își ia zborul, părăsindu-l fie pe mâna demonului trufiei (ca să-l pună la încercare), fie pe mâna demonului tristeții, care-i aduce alte gânduri, potrivnice tuturor speranțelor sale. Uneori îl leapădă chiar gândului curviei, pe însuși acela care puțin mai înainte era preot sfânt, adus legat." (*Tratatul practic* 13)

(Continuare la pag. 18)

Urmuziana

Urmuz versus D. Demetrescu-Buzău

M. N. RUSU

Despre opera literară a scriitorului, marele dramaturg Eugen Ionescu a afirmat că „Urmuz este într-adevăr unul din premergătorii revoltei literare universale, unul din profeţii dislocării formelor sociale, ale gândirii şi ale limbajului din lumea asta, care, astăzi, sub ochii noştri, se dezagregă, absurdă ca şi eroii autorului nostru”. Cu alte cuvinte, Urmuz este părintele supra-realismului literar şi artistic. La aceste cuvinte, părintele vitreg al acestuia, Tristan Tzara, a sărit ca ars, neconvenindu-i uzurparea de... fotoliu. Cu toată neacceptarea de către Tzara a rolului jucat de Urmuz în literatura absurdului din Estul european, rolul său este recunoscut de majoritatea comentatorilor acestuia, care îl plasează sincronic şi diacronic lângă Alfred Jarry.

Urmuz, avangardistul literar, pe numele său real Dumitru Demetrescu-Buzău (1883-1923), a fost grefier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie din Bucureşti, nicidecum „ajutor de...”, cum se afirmă uneori fără o bază documentară sigură. Sediul acesteia se afla în incinta Tribunalului Mare de pe Cheiul Dâmboviţei. De la geamurile acestuia Urmuz avea sub ochii turlele Bisericii Domniţa Bălaşa, clădirile Spitalului Brâncovenesc şi Halele din Piaţa Unirii. Astăzi, această panoramă este obturată de blocurile ceauşiste interpuse.

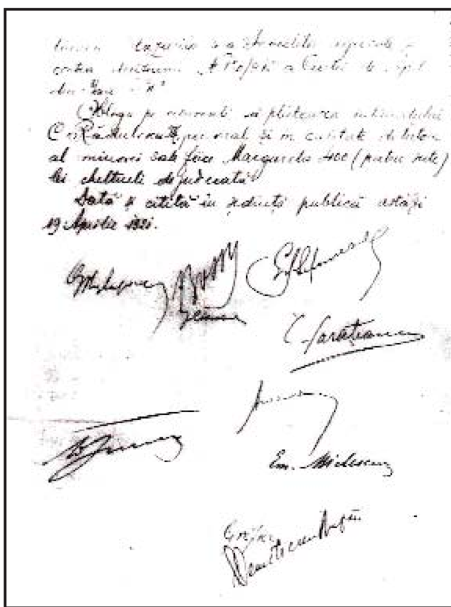
Postul de grefier la Înalta Curte de Casaţie nu trebuie confundat, cum s-a întâmplat adeseori, cu grefierul de judecătorie sau de tribunal judeţean. Pentru a fi grefier la Casaţie, candidatul trebuia să aibă studii juridice şi să fi funcţionat un număr de ani ca judecător ori procuror. Cu alte cuvinte, să posede calitatea de magistrat.

Prin anii 1924-25, titulatura de grefier la Curtea de Casaţie a fost transformată în aceea de magistrat-asistent.

În zilele lui Urmuz, grefierul făcea parte din completul care judeca recursurile înaintate la Înalta Curte de Casaţie. Urmuz participa la dezbateri, apoi tot el era acela care redacta Deciziile Înaltei Curţi, în procesele pe care aceasta le soluţiona. Aceste decizii redau modul de argumentare şi de gândire a completului de judecată. Nu totdeauna însă este vorba de o redare şi transcriere mecanică, ci de o cunoaştere în profunzime şi detaliată a legilor şi a problemelor de drept ridicate în interpretarea legilor.

Felul în care se desfăşura un proces la Înalta Curte de Casaţie rezultă din „relatările” cuprinse în Decizia sau Hotărârea acestuia. Cândva, am avut posibilitatea să consult deciziile redactate de magistratul Demetrescu-Buzău, alias Urmuz, între 25 martie 1921 şi 20 noiembrie 1923, ultimele dintre ele fiind cele redactate cu trei zile înainte de sinuciderea sa. Unele sunt scrise de mână, altele dactilografiate (desigur, după conceptele lui Urmuz). Cele caligrafiate cu cerneală sunt scrise de mâini diferite, probabil copişti ai Curţii de Casaţie. Nu am putut stabili cu certitudine care reprezintă totuşi caligrafia lui Urmuz. După cum se ştie, nu avem nicio mostră din scrisul său administrativ,

Urmuz, văzut de Silvan

Obligă pe recurenţi să plătească intimatului C. Rădulescu M., personal şi în calitate de tutore al minorei sale fiice Margareta 400 (patru sute) lei cheltuieli de judecată.
Dată şi citită în şedinţă publică astăzi 19 Aprilie 1921.

Semnătura lui Urmuz:

ci numai din acela al corespondenţei sale familiale şi din paginile prozelor *Plecarea în străinătate, După furtună* şi *Emil Gayk*. Or, compararea deciziilor juridice în manuscris cu manuscrisele sale literare sau epistolare nu este în măsură să ne releve care este scrisul de grefier al magistratului. În această direcţie vom mai persevera. Suficient, însă că semnătura sa de „grefier” comportă fluctuaţii caligrafice, ceea ce înseamnă fie oscilaţii nevrotice, fie o dorinţă de a face frumoasă şi lizibilă semnătura. De pildă, acolo unde literele „m” şi „u” nu sunt distincte, Urmuz revine cu peniţa şi retrasează apăsat conturul literei respective. Dar ceea ce rezultă este un „m” care seamănă cu o gheară, sau cu un trident – semn malefic.

Dintre numeroasele Decizii concepute şi redactate de Urmuz am ales, spre exemplificare, pe aceea a procesului care l-a adus în faţa Curţii de Casaţie pe profesorul şi filosoful C. Rădulescu-Motru. Spre deosebire de alte procese, mai mult sau mai puţin banale, mai mult sau mai puţin anonime (din punctul nostru de vedere), procesul lui Rădulescu-Motru transmite o decizie gândită şi caligrafiată cu foarte mare atenţie. Ea comunică un aer de mare subtilitate juridică, dacă nu cumva chiar speculativă, un mod de interpretare abstractă şi nuanţată a codului civil. Dacă o redăm aici fragmentar nu o facem pentru că ea are calităţi literare, că am putea descoperi urme ori prefigurări ale stilului urmuzian, ci dimpotrivă. O facem tocmai pentru a se vedea distanţa enormă, aş spune, care există între stilul său literar şi stilul său juridic; e o distanţă programată şi programatică. Limbajul primului stil este ambiguu şi (aparent) ilogic, pe când cel de-al doilea limbaj este precis şi logic, atingând gradul zero al vocabularului românesc în general şi al celui juridic în special. Într-un fel funcţionează, de pildă, termenii de *procurator* şi de *loturi inalienabile* în procesul lui C. Rădulescu-Motru, şi nu numai în acesta, şi cu totul altfel în schiţa *Cotadi şi Dragomir.*

Iată cum sună finalul Deciziei judecătoreşti redactată de Urmuz la 19 aprilie 1921 (e contemporană cu portretul făcut lui Urmuz de către Marcel Iancu şi datat 1921; să fi fost artistul la proces?):

...Pentru aceste motive, Curtea, în virtutea legei respinge recursul făcut de Primăria Comunei Negreşti, judeţul Vaslui şi Comitetul agrar, Direcţiunea Islazurilor şi a Învoielilor agricole, în contra deciziunii Nr.120/915 a Curţei de Apel din Iaşi S. II-a. Obligă pe recurenţi să plătească intimatului C. Rădulescu M(otru), personal şi în calitate de tutore al minorei sale fiice Margareta, 400 (patru sute) lei cheltuieli de judecată.

Dată şi citită în şedinţă publică astăzi 19 Aprilie 1921.

Urmează semnăturile magistratilor din completul de judecată. Sunt vizibile semnăturile lui V. Bossy, Gh.V. Buzdugan, Gr. Sărăteanu, Em. Miclescu şi, foarte apăsată, semnatura de Grefier, nu de ajutor de grefier, a lui D. Demetrescu-Buzău, alias Urmuz.

(Urmare de la pag. 9)

Eminescu îşi expune de obicei argumentele *punctual,* sub formă de „evantai” deschis efectiv. Demonstraţia sa trebuie să nimerească neapărat în ţintă şi să dezarmeze oponentul prin punerea în evidenţă a laturii ridicole şi a absurdului dovezilor lui. Polemica cu *Gazeta. St. Petersburg* (de la 2(14) februarie 1878) este elocventă în acest sens. Gazetarul răspunde prompt la întrebarea „Ce se va întâmpla atuncea când, în momentul unor stipulaţiuni, Rusia insultată nu va face niciun fel de pretenţii în favorul României?”:

„1. Cestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cestiune de onoare militară, deşi după a noastră părere rău înţeleasă, este pentru noi nu numai o cestiune de onoare, ci una de existenţă. România, pierzând pământul ce dominează gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existenţă sau neexistenţă nu s-ar mai interesa absolut nimenea (…)

2. Presupunând că din parte-ne n-ar fi decât amor-propriu (ceea ce, în treacăt vorbind, nu e), nu înţelegem de unde ziarul rusesc ia ciudata teorie că un popor de 4-5 milioane trebuie să aibă mai puţin amor-propriu decât unul de 80 de milioane? (…)

3. Plângerea că armata rusească ar fi plătit 10-20 de milioane mai mult decât se cădea pentru trebuinţele ei şi cum că ţara s-ar fi folosit din aceasta e o plângere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poartă vina ei morală. (…)

4. Cât despre graniţele naturale ale Rusiei, să ne deie voie confraţii noştri să le-o spunem că cu teoria graniţelor naturale departe mergem. Graniţele naturale îi trebuiesc unui stat slab ca România, ce are nevoie de ajutorul configuraţiunii teritoriale spre a se apăra. Dar ce graniţe naturale îi trebuiesc puternicei Rusii contra periculoasei şi ameninţătoarei României?” (*Timpul,* 14 februarie 1878).

Intervenţiile publicistice ale lui Eminescu sunt, după propria-i mărturisire, *răspunsuri limpezi* la propunerile Rusiei făcute Guvernului român de a retroceda Basarabia „în schimbul a nu ştiu căror petice de pământ de peste Dunăre”. Publicistul vine cu o reacţie polemică, demonstrând lipsa de logică şi caracterul „ciudat” al unor asemenea pretenţii. El dă în vileag imediat inconsecvenţa Rusiei în ceea ce priveşte respectarea convenţiilor semnate: „Dar cu ce drept pretinde Rusia bucata noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru şi pământ din pământul nostru? Pe cuvântul cum că onoarea Rusiei cere ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România şi aceeaşi onoare nu cere respectarea convenţiei iscălite de ieri. Ciudată onoare într-adevăr!” (*Timpul,* 25 ianuarie 1878).

Gazetarul invocă mereu dovezile supreme: inalienabilitatea dreptului României asupra Basarabiei, temeiul istoric absolut legal, „legile interne” care nu pot fi schimbate, întregul organic pe care-l constituie pământul Muşatinilor şi Basarabilor, aceştia din urmă dând şi numele ei, către care poetul se adresa în *Scrisoarea III,* anume ca la ctitorii unui întreg: „Rămâneţi în umbră sfântă, Basarabi şi voi Muşatini,/ Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini,/ Ce cu plugul şi cu spada aţi întins moşia voastră/ De la munte pân-la mare şi la Dunărea albastră”.

Convingerea fermă că Basarabia este parte integrantă din acest întreg Eminescu o exprimă în fraze tari, într-o pastă verbală densă şi intens colorată polemic:

„Drepturile noastre asupra *întregei* Basarabii sunt prea vechi şi prea bine întemeiate pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvânt de onoarea Rusiei angajată prin Tratatul de la Paris. Basarabia întreagă a fost a noastră pe când Rusia nici nu se megieşa cu noi. Basarabia întreagă ni se cuvine, căci e pământ drept al nostru şi cucerit cu plugul, apărat cu arma a fost de la începutul veacului al patrusprezecelea încă şi până în veacul al nouăsprezecelea” (Ibidem).

Problema Basarabiei e abordată de Eminescu în context european, el „considerându-se dator a ne lămuri şi a lămuri Europa asupra împrejurării acestui fapt”, adică a retrocedării ei cerute de Rusia.

Eminescu se întreabă pe bună dreptate cum poate mandatarul Europei să vină să mântuie popoarele creştine de sub jugul turcesc, anexând o parte a unui pământ stăpânit de creştini în care nu-i vorba de jug turcesc. Concluzia e aceeaşi, dictată de logica elementară: „Ciudată mântuire, într-adevăr”, urmată de inacceptarea hotărâtă a publicistului: „Cuvântul nostru este: De bunăvoie niciodată, cu sila şi mai puţin”.

Dialoguri esențiale

De vorbă cu acad. Petru Soltan

Raia ROGAC

Ion Druță mi-a stimulat gustul pentru literatură. (Petru Soltan)

– Domnule academician, numărul 84 din punct de vedere matematic e unul simplu, dar plin de semnificație pentru dumneavoastră, el pune pe cântar realizările unei vieți mereu în căutare de sine, realizări multe. Să pornim firul discuției de la firul de nisip de pe malul Nistrului, de unde ați venit cătinel către lumea mare, după ani de copilărie, după ani de școală…

– În pașaport e scris anul nașterii mele 1930. În timpul războiului s-au pierdut multe documente.

– Aveți în vedere certificatul de naștere?

– Da, certificatul de naștere nu s-a păstrat. Transnistria are o istorie aparte. Prin 1924, Stalin a emis un ordin prin care se stipula *dobratisea do staroi graniță Sovetscogo Soiuza*, adică până la frontierele vechi ale URSS, unde nu intra nici Letonia, nici Lituania, nici Basarabia, nici Bucovina de Nord (Arboroasa). Au ajuns vasalii la șoseaua care unește Odesa cu Podolia și nu îndrăzneau să intre în Cotul Mare al Nistrului, în mijlocul căruia este situat satul Coșnița, baștina mea, sat mare, foarte vechi, cred că e de pe vremea dacilor. Am atâtea argumente, dar acesta e subiectul unui interviu aparte.

– De unde a început pasiunea dvs pentru fizică și matematică?

– Din copilărie. La patru ani știam deja să citesc și să scriu în grafie latină, desigur, că și adunarea sau scăderea pentru mine erau o nimica toată. M-am născut într-o familie mare, a lui Simion și Mălana (nu Melania) Soltan. Mă țin minte de pe când aveam un an și o lună, poate două luni.

– Aveți și poze de-atunci?

– De unde! Nici nu putea fi vorba de poze. Părinții erau tinerei și seara se duceau la petreceri și mă lăsau singur. Mama s-a căsătorit la 14 ani.

– Erați primul născut în familie?

– Da. Apoi rând pe rând au apărut frații și surorile: Jorj, Ion, Valentina, Alexandru, Anatol, Clara, Titiana, cea mai mică. În luna mai 1944, în acel Cot Mare de Nistru, s-au dus lupte crâncene între armatele sovietice și germane, cele din urmă s-au dovedit câștigătoare. La 19 mai 1944 toți oamenii din sat au fost adunați în curtea bisericii, o biserică mare de puteai să întorci cu trenul prin ea, care purta hramul Simedru (Sfântul Dumitru), ca să ne spună că vom pleca din sat în coloniile nemțești din sudul Basarabiei. Drumul a fost greu. Nemții ne-au organizat într-o coloană și ne-au spus că avem dreptul să luăm cu noi cât putem duce în spinare. Era, chipurile, un fel de repatriere, se aștepta instalarea frontierei pe Nistru. Se zicea că Stalin și diplomații români s-au înțeles ca în cazul retragerii trupelor noastre, să ne fie lăsată Basarabia. Stalin a zis, dar nu s-a ținut de cuvânt. Noi am fugit din coloană. Eram împreună familia noastră și a buneilor pe linia mamei. Când am ajuns la marginea Chișinăului, la stânga era o costișă cu iarbă verde și bunelul ne-a spus să ne dăm de-a tăvălucul. Așa am și făcut, ne-am rostogolit până într-o curte. Stăpânii erau ucraineni și nu știau româna. Era în Ciocana Nouă, care avea vreo 10-12 case. Ne-au mâncat acolo păduchii vreo săptămână, după aceea ne-am mutat la Colonița, la Vasile Cheptene.

– Să fie Ciocana Nouă cea care a devenit un sector al Chișinăului și în care locuiesc eu acum?

– O altă Ciocană Nouă nu există. La Colonița, după o lună, am fost preveniți că ne caută jandarmii. Noi am fugit și am ajuns la Sculeni, la altă margine a Chișinăului, după care am mers la Trușeni, la un oarecare Vasile Grozavu.

– La deputatul Vasile Grozavu?

– N-u-u-u, poate că la niște rude ale acestuia, la Trușeni sunt mulți alde Grozavu. Eu cu mama lucram la seceriș și la culesul cireșelor, care erau ca niște prune mășcate, iar ceilalți din familie păsteau porcii în centrul satului. Și din nou am fost preveniți că vor veni de la Cojușna să ne ducă la Chișinău. De data aceasta n-am putut fugi, pentru că fratele mamei era bolnav, buneii la fel. La Chișinău ne-au închis pe-o noapte în subsolul de la Poșta Centrală, se vedea lumina numai printr-o găurică, după aceea ne-au încărcat în vagoane marfare și ne-au dus până la Artâz. Acolo ne-au coborât și ne-au spus: duceți-vă unde vreți. De la fratele mamei m-am îmbolnăvit și eu. Ne-au dus în spital la Chilia Nouă. Și veneau la noi buneii, fiindcă ei erau aproape, într-un sat nemțesc. Spitalul era pe malul Dunării, ieșeam la mal și mă mirau valurile galbene, iar în depărtare abia de se zărea pe malul celălalt turlele Chiliei Vechi. Într-o zi au venit buneii și mi-au zis: acum poți pleca la ai tăi, la Dracula. Am fost îndrumat să merg spre localitatea Niculescu, acum nu se mai numește așa, apoi la stânga. Eu, ca să scurtez drumul, mai având și imaginație geometrică bogată, am luat-o pe de-a dreptul prin păpușoiști, de două ori am trecut Valul lui Traian, și când colo, dau de mama, care melița. S-a bucurat mult. Pentru familia noastră gătea mâncarea și ne hrănea sora lui Timoșenco, vecina de peste gard. Era o femeie zdravănă, mare.

S-a născut la 29 iunie 1930, în satul Coșnița, raionul Dubăsari.

Matematician, prozator, publicist.

După studiile medii a urmat cursurile Institutului Învățătoresc din Tiraspol (1948-1950) și ale Institutului Pedagogic din Chișinău (1950-1952). Între 1954 și 1958 este doctorand al Universității „M.V. Lomonosov" din Moscova. În 1961 a susținut titlul de doctor în științe matematice la Institutul de Matematică „V.A. Steklov" al Academiei de Științe din URSS. Exact peste un deceniu devine doctor habilitat în științe fizico-matematice, cu o teză susținută la Centrul de Calcul al Academiei de Științe a URSS.

Membru titular al Academiei de Științe a Moldovei din 1992, membru de onoare al Academiei Române și membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova din 2003, Doctor Honoris Cauza al Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca (1992), al Academiei de Studii Economice din Chișinău (1998) și al Universității de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău (2000). Este considerat fondatorul unei noi direcții în matematică – d-geometria convexității în spațiile metrice.

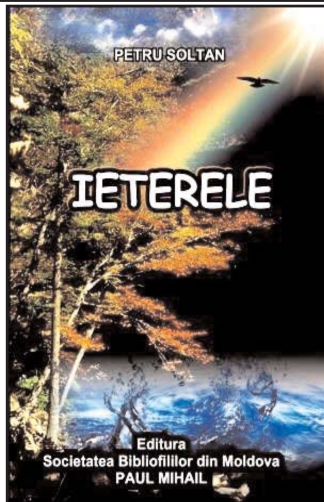
În anii 1990-1994 este deputat în Parlamentul R. Moldova, membru al Prezidiului și președinte al Comisiei pentru Știință și Educație a Parlamentului R. Moldova. Întemeietor și președinte al Asociației „Transnistria" (1992). Distins cu Medaliile „Meritul civic", „Mihai Eminescu", „Dimitrie Cantemir" și „Ordinul Republicii" – decorațiune supremă.

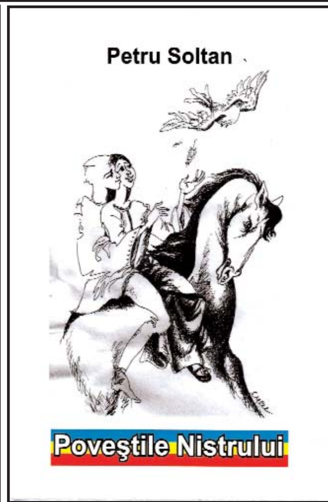
Debutul literar se produce în revista *Moldova* cu nuvela *Ieterele*, iar cel editorial cu volumul *La porțile Babilonului.* Autorul mai semnează cărțile *Între Scylla și Charybda, Transnistria, lacrima mea* și *Poveștile Nistrului.*

– Sora generalului Timoșenco?

– Da. La Dracula am întâlnit o fată de vreo 17 ani, care mă tot îmbia la struguri pârguiți, zi de zi. Mă duceam, iar ea mă tot pupa… Mama îmi zicea cu subînțelesuri: măi, vezi să nu-ți fie rău de la poama ceea acră. Pe 23 august sovieticii deja erau în București, iar la Chilia Nouă se adunase o sumedenie de armament și echipament românesc, care aștepta să fie trecut peste Dunăre. De acolo bunelul a ales o căruță verde cu doi zmei și a venit să ne ducă acasă. Până la Nistru de hrană ne-au servit pâinile celea mari coapte de sora lui Timoșenco. Ajunși la Nistru, unde pe partea cealaltă era satul Caragaș, ne-au permis să trecem, dar sovieticii ne-au luat zmeii și ne-au dat o mârțoagă slabă, care ne-a făcut să ajungem în satul nostru tocmai în două zile. Când am intrat în Coșnița, satul era pe jumătate distrus. Școala, construită pe timpul lui Stolâpin, cu trei blocuri și internat pentru copiii din satele vecine Pohrebea, Doroțcaia, era și ea distrusă. Școala fusese atât de frumoasă! Am mers la școală după ce am împlinit opt ani. Șef de studii era domnul Verdiș, care mai târziu a devenit Ministrul Învățământului și apoi directorul Arhivei de Stat. Elevii trecuseră deja la alfabetul rusesc. Șeful de studii m-a pus să citesc din ziarul *Moldova soțialiskaia*, așa se numea atunci cotidianul, după care l-a aruncat în urnă și mi-a spus: ești școlar. M-am trădat că știu alfabetul latin și el mi-a zis să-l uit pentru că-i... alfabet vrăjmaș. Eram în clasa întâi…

– Apropo, de unde știați alfabetul latin, dacă n-ați frecventat școala?

– Eu de la patru ani citeam în grafie latină, după cum v-am spus, până în 1939 a fost grafia latină, pe urmă s-a trecut la cea rusească. Eu știam să scriu de-acasă, dar vai de scrisul acela, era de parcă ar fi scris găinile cu gheara. Noi învățam în casele a doi gospodari deportați în Siberia. Nu erau bănci, nu erau scaune. O dată era cât pe ce să-mi pierd și viața… Dar aceasta s-a întâmplat când eram mai măricel.

– Ați avut un accident în școală?

– Nu știu dacă are rost să vă spun.

– Dar ați pornit deja spovedania…

– Aveam o pușcă militară, un paner de cartușe și, în beciul de la casa nouă, cu gârliciul retezat de o bombă, în nisipul din cotlonul beciului, îmi fixam ținta. După lecții mă duceam și împușcam. Aveam 13 ani. O dată, cineva care mă urmărise, probabil, mi-a schimbat pușca. Când să țintesc, am văzut că nu prea merge închizătorul și am scos percutorul, când am împușcat, mi s-a umplut fața de praf metalic. Și acum am semne, nu vedeam decât o pânză roșie. N-am frecventat două luni de zile școala. Când am revenit, am dat de alt „întuneric": teoremă, axiomă, postulatul V al lui Euclid, taie-mă, că nu știam ce-i cu ele, aveam doar note de 1 și 2. În clasă eram 14 școlari. Într-o zi, profesoara Irina Samsonovna ne-a dat o problemă de geometrie pentru acasă. La ora respectivă, întrebându-l pe fiecare elev, nimeni n-a știut să răspundă, pe când eu ridic mâna și ea mă întreabă mirată: – Ce e Soltănel? – Am rezolvat problema! – Ieși la tablă! După ce am terminat, profesoara mi-a zis: bravo!

→

Dialoguri esențiale

– De aici vine binecuvântarea pentru matematică, știința căreia ulterior v-ați consacrat în întregime?

– Putem spune că acesta a fost micul botez, au urmat ani mulți dedicați studiului matematic. Povestea s-a repetat. Terminând clasa a VII-a, eu i-am îndemnat pe toți cei 14 colegi să mergem la Chișinău să învățăm mai departe, era în 1946. După primul trimestru, m-am înscris în anul doi la cursurile pregătitoare de pe lângă Institutul Învățătoresc din Tiraspol. Aici am avut noroc de o bună profesoară de matematică, Feofana Zilimanovna Știțman. Fiind în primul rând de mese, eu mă tot întorceam la fete, iar dânsa mă tot avertiza: stai liniștit, altfel te dau afară. A întrebat pe fiecare teorema lui Heron, n-a știut nimeni și n-a avut încotro decât să mă întrebe și pe mine: – Mata o poți demonstra? I-am răspuns: Da. – Ieși la tablă și demonstrează. După ce am demonstrat-o, Feofana Zilimanovna a exclamat cu bucurie: Excelent! De atunci eu puteam să mă așez unde doream, lângă fereastră. La orele de geografie, în lipsa profesorului, Feofana Zilimanovna venea să rezolve cu noi probleme la geometrie. O dată, explicându-ne o problemă, eu am întrebat: – Dar nu s-ar putea mai altfel? – Stai locului, c-am să te dau afară, mi-a răspuns. La pauză eu i-am spus prietenului meu Mihai Rață că am rezolvat problema, acela s-a dus și i-a spus despre aceasta profesoarei. După întrerupere, Feofana Zilimanovna mi-a cerut să dau soluția, după care a strigat din nou: Excelent! Așa am devenit discipolul ei preferat, mă invita și acasă la ceai și la cinema. În anii de pe urmă a plecat în Israel, mai telefonează din când în când din Tel Aviv. În legătură cu aceasta aș vrea să amintesc de *Afrodita* lui Pigmalion, o sculptase atât de bine, suflând-o cu aur, și era atât de frumoasă, încât era firesc să se îndrăgostească și de la acea dragoste ea să învie, așa spune legenda. Morala este că nu există elevi proști, studenți incapabili, ci nu sunt destui pigmalioni care să-i dăscălească, să-i facă să îndrăgească temele pentru acasă.

– Rolul profesorului în orientarea profesională este cu-adevărat decisiv, păcat că astăzi unii pedagogi nu conștientizează acest lucru. Mulți sunt ademeniți de bani, abandonează școala pentru munci umilitoare peste hotare. Nu doar profesorii au greutăți, totuși, spre onoarea lor, majoritatea își fac cu demnitate meseria.

– Aceste greutăți sunt nimicuri în comparație cu cele prin care au trecut cei din generația mea. În 1946 am pierdut-o pe mama, la 21 decembrie a fost cea mai lungă noapte din istoria Pământului pentru mine, când ea a urcat spre lumina Domnului. Tot în acel an, mai devreme, plecaseră la Domnul cele două surioare mici Titiana și Clara. A fost un an groaznic, dar am rezistat. În 1950 am terminat cu mențiune Institutul Învățătoresc, am făcut parte din cele cinci procente de candidați care aveau dreptul să-și continue studiile fără susținerea examenelor. Am devenit student la Institutul Pedagogic, m-am căsătorit, soția preda limba maternă în satul Puhoi, nu departe de Chișinău. Chiar dacă aveam cămin, n-aveam pat: dormeam când la un coleg, când la altul. N-aveam nici haine groase, fratele Jorj mi-a adus o căciulă, iar un bun coleg, Mihai Rață, mi-a dăruit un pardesiu. Destinul mă urma pas cu pas. Am reușit să fac o mică, dar semnificativă descoperire în teoria numerelor, ceea ce i-a încântat pe profesori. Din nou complimentele lor au jucat rolul de catalizator. Tot atunci m-am molipsit de ideea de a generaliza teorema lui Pitagora. Mă interesa spațiul euclidian multidimensional.

– Astfel creierul dumneavoastră a devenit sclavul cercetărilor descoperitoare, sintagma vă aparține, era firesc ca la o altă etapă să vă aștepte doctoratul…

– … făcut la Moscova. Cei patru ani (1954-1958), alături de mari profesori cu studii europene, m-au determinat irevocabil să optez pentru cariera de matematician. Am avut nu doar datoria, dar și onoarea să susțin 11 examene de specialitate la profesorii academicieni Andrei Kolmogorov, Pavel Alexandrov (șeful meu), Lev Pontreaghin, Nicolai Efimov, Igor Șafarevici, Alexandr Hincin, Lazăr Liusternic. Merită să-i amintesc și pe profesorii Mihail Postnicov, Vladimir Boltyansky, Gheorghe Șilov, Sergei Bahvalov, acesta din urmă de două ori a insistat să rămân la Moscova, unde am acumulat nu doar cunoștințe, ci și o conduită inteligentă. As aminti și de un lucru deosebit de curios. Distinșii profesori de care am pomenit mă numeau, între altele, *românul nostru,* pentru că erau români și din Țară. La Biblioteca „V.I. Lenin” (acum i se zice Rusă), din *Enciclopedia Sovietică*, am încercat să aflu deosebirea dintre *român* și *moldovean*. Ultimul termen făcea trimitere la primul și se menționa că aceștia, adică românii, locuiesc în România Regală, pe malul stâng al Nistrului, în regiunile Odesa, Nicolae, Herson, Crimeea, Caucaz, Kirghizia, pe malul stâng al Amurului. După 1958 a trebuit să aștept un an până să se publice teza de doctor.

– Cum s-a numit?

– …Este foarte complicat a explica. Pe urmă iar așteptare pentru a susține teza la cel mai prestigios pe timpuri institut de matematică în URSS. „V.A. Steklov”. Am avut timp suficient ca împreună cu cel care mi-a formulat problema din teză, Vladimir Boltyansky, să obținem soluția definitivă, publicată la Moscova și în SUA. Acum, fostul meu profesor e în Mexic. Revenind la Chișinău, împreună cu prietenul Israel Gohberg, fost președinte al Asociației Inginerilor din SUA, celebru matematician, am început să fiu preocupat în profunzime și de geometrie. Știți cine mi-a fost cel mai bun prieten, începând cu această perioadă, pe mai mult de patru decenii?

– ?

– Ion Druță. Am purtat aprinse și lungi discuții pe diverse teme. Din perioada moscovită îi aveam de buni prieteni și pe Dumitru Matcovschi, Grigore Vieru.

– Maestrul Druță v-a îndemnat să scrieți? V-ați hotărât însă să publicați mult mai târziu, abia după ce ați obținut notorietate ca matematician.

– Ion Druță mi-a stimulat gustul pentru literatură, își făcea griji pentru viitorul ei. Chiar dacă era la Moscova, i-a sprijinit și încurajat pe mulți dintre condeierii noștri. Când am fost destituit din funcția de director al Institutului de Planificare, Ion Druță mi-a spus: apucă-te de scris și aceasta te va salva psihologic, roagă-l pe A. Gromov să-ți aprecieze scriitura. Este relevant în acest sens articolul lui intitulat „Doctor Honoris Causa în omenie”.

– Astăzi Ion Druță nu mai face parte din rândul celor mai buni prieteni? Cu părere de rău, cu trecerea anilor, numărul prietenilor se micșorează semnificativ.

– A rămas prieten, doar că nu mai avem discuții până la miezul nopții, multe și-au pus amprenta, chiar nu doresc să deschid aceste paranteze. Mă bucură faptul că Solomon Marcus mi-a scris: sunteți de acord să mă considerați prietenul dvs? Sigur că sunt de acord, e o prețuire a muncii mele de matematician, sunt onorat de această prietenie.

– Aveți discipoli în matematică?

– Am și mă mândresc cu ei. Primul pe listă este chiar fiul meu Valeriu. Mă bucur că mi-a urmat calea. Acum este profesor la Universitatea din Washington, iar soția lui predă limba franceză și română la un colegiu de acolo. Nepotul Emil e la București, activează într-o companie româno-americană, nu demult s-a căsătorit și mi-a făcut un mare cadou, o strănepoțică. Concluzia: sunt un om norocos.

– Poveștile Nistrului, *așa se intitulează ultima carte a dumneavoastră, apărută la Editura Zodia Fecioarei din Pitești, este o mărturisire a destinului înnobilat de muncă asiduă contra cronometru: ați venit pe lume, ați luptat și ați biruit. Ce mai faceți acum?*

– Muncesc la volumul doi al cărții *Transnistria, lacrima mea.* Va fi o monografie solidă la care lucrez de cinci ani. Cartea e aproape gata, aștept oferte din partea editurilor.

– La mulți ani, domnule academician, vă mulțumesc mult pentru interviu.

Lacrima Anei

Ioan Baba, poet, jurnalist, lexicograf și traducător, s-a născut în localitatea Seleuș, Voivodina, la 25 noiembrie 1951. Și-a făcut studiile la Școala Medie din Alibunar, apoi la Facultatea de Drept din Novi Sad.

A lucrat la postul de radio și televiziune din Novi Sad. A debutat în anul 1971 în paginile revistei *Lumina*, cu poezii, și editorial cu volumul *Popas în timp*, în anul 1984, la Editura Libertatea. Este redactor-șef al revistei de literatură, artă și cultură transfrontalieră *Lumina*. Membru al Asociației Scriitorilor din Voivodina și al Uniunii Scriitorilor din România.

A publicat peste 35 de volume de poezie, istorie literară, antologii și traduceri din română în sârbă și invers. Dintre acestea: *Preludiu imaginar* (1988), *Oglinda triunghiulară* (1990), *Poeme incisive* (1991), *Inscripție pe aer* (1997), *Compediu biobibliografic – scriitori* (1997), *Cămașa de rigoare* (1998), *Cele mai frumoase poezii* (2002), *Poemele D* (2002), *Icoană din Balcania* (2004), *Aproapele dilematic* (2005), *Stare de țăndări* (2008), *Senzații cu amprentă* (2011), *Muzeul Dioram* (2012), *Adevăruri bandajate* (2013).

Poemul alăturat este reluat din volumul *ReversAvers*, Ed. Augusta, Timișoara, 1999.

Ambasadorul Manole

Haideți să rectificăm lentilele
Ctitorii lui Manole au cioplit mai întâi
Nouă bucăți fermecătoare din bolta cerească
Le-au modelat ca pe niște Păsări-Anișoare
Pe care le-au sacrificat
În nouă sanctuare adânci
Poate cât înălțimea Anei
Dar triunghiulare pentru Mântuire

Astfel au dăruit templului
Stabilitatea și consistența cosmică
După o ploaie torențială
Ana adevărată se-nălțase aureolată
Ca un ciripit de pasăre
Pe un arc de curcubeu
Deși Manole își așternuse culcușul
Într-un halou din apele Argeșului
Se-nălțase în șapte coarne de cerb carpatin
Străjuind și-acum prin mintea neamului
Ca vârful falnic al celebrei Sacré-Coeur
Homo faber-ul român
Mântuitorul ambasador – Demiurg

Calea de Mijloc

Harta cerului, harta psihicului

Cristian COCEA

Motto: Cu auzul veți auzi, dar nu veți înțelege, și cu privirea veți privi, dar nu veți vedea. (Matei, 13, 14)

Preambul – ce este Calea de Mijloc?

Omul zilei de azi trebuie să evite două stânci ale cunoașterii, așa cum navigatorii de odinioară se strecurau printre Scylla și Charibda. Prima primejdie e legată de exacerbarea imediatului – din diverse motive, trăim prea mult în categoriile lui „aici" și „acum". Semănăm cu niște călători legați la ochi, care înaintează pe pipăite. În acest mod de a trece prin lume, până la urmă, ceva nu va merge cum trebuie – vine vremea crizei, a bolii, a morții. Atunci, ne scoatem legătura de pe față și căutăm înfrigurați o călăuză. Tocmai bine ca să dăm peste cea de-a doua primejdie – știința noastră, rece și impersonală. Ea ne va explica pe larg „cum" am intrat în bucluc, dar va refuza să ne ofere consolare – cel mult, ne va indica o soluție probabilă de redresare. Dacă nu cumva o să fie prea târziu.

Asa stând lucrurile, e limpede că avem nevoie de o Cale de Mijloc. S-o definim apofatic, prin „nici-nici", plecând de la eroare. Calea de Mijloc nu este profesia noastră. Nici familia noastră. Nici averea noastră. Nici rolul social pe care-l jucăm. Toate acestea se pot pierde peste noapte. Trăim într-o lume cu conjuncturi extrem de fluide, iar a ne identifica total cu masca pe care o purtăm e calea cea mai sigură a intrării în crize de tot felul. Cariera, familia, bogăția și rangul sunt determinațiile ființei noastre, nu esența ei. Nu trebuie să fugim de ele, nici să le dorim orbește – e suficient să le înțelegem precaritatea. Apoi, Calea de Mijloc nu este nici știință, în accepția dată de cei moderni. Adică un ansamblu de cunoștințe, validate experimental, cu aplicații tehnologice. Nu suntem nici conceptele noastre, nici uneltele noastre, nici legile care stau în spatele lor. Dacă reduci omul la „pulberea de stele" care-l compune din punct de vedere fizic, chimic, biologic, riști să pierzi din vedere conștiința. Dacă presupui că mentalul este un „epifenomen", un hazard al evoluției, atunci Universul devine un loc străin, absurd, dacă nu de-a dreptul ostil. Or, nimic nu crește în ostilitate. Doar disperarea...

Acum, să definim Calea de Mijloc și catafatic, prin atribute și calități, ajungând astfel și la ce se doresc a fi aceste articole, găzduite atât de generos de revista *Curtea de la Argeș*. Calea de Mijloc este „arta de a trăi bine", în conformitate cu învățăturile tradiționale, care derivă dintr-o cunoaștere metafizică, nonumană, transmisă regular, de-a lungul istoriei, prin intermediul ordinelor inițiatice. Aceste învățături poartă sens și civilizează, explică și consolează. Calea de Mijloc este cea mai veche potecă spre înălțimile Muntelui Cunoașterii, peste care s-au așternut, parțial, potecile mai noi ale doctrinelor religioase, felurite și particulare, conform condițiilor specifice ale civilizațiilor cărora li se adresează. Calea de Mijloc pare că există dintotdeauna, revelându-se repetat unor ființe de excepție, pe care lumea le cunoaște sub numele de zei, eroi civilizatori, maeștri spirituali, genii ale științei. Calea de Mijloc poate fi întrevăzută în sisteme filosofice și psihologice, în teogonii, în opere de artă, în construcții, chiar în teorii matematice, dar, cu toate acestea, nu e o creație arbitrară. Mai degrabă, filosoful, psihologul, artistul și matematicianul ajung să ia contact cu o Minte universală, printr-un procedeu specific (să-i spunem iluminare, revelație sau inițiere), și oferă celorlalți această experiență, într-o formă simbolică – text, imagine, formă, sistem.

Despre astfel de experiențe și înțelesuri va fi vorba în rubrica de față. Calea de Mijloc are pentru oricine o lecție de viață, un model de urmat, un antidot împotriva otrăvurilor de tot felul. Fie ca povestitorul ei și cei ce-l ascultă să aibă harul de a o urma!

O frescă extraordinară și o istorie milenară

În pridvorul Mănăstirii argeșene Aninoasa există o imagine extraordinară a lumii și a creaturilor din ea, așa cum și-o închipuia un zugrav valah, din secolul al XVIII-lea (fig. 1). Pe boltă, Isus Pantocratorul este Axul cerului stelelor fixe, iar cele 12 constelații zodiacale îl înconjoară, ca obada roții cosmice. Emanațiile *principiului* trec prin filtrele *semnelor* și se coboară asupra creaturilor de pe pământ. Într-un loc vedem cetele sfinților, în jurul unei biserici, într-altul necredincioși care petrec, îmbătați de bogății și ranguri. Colo – o familie de centauri, la vânătoare, dincolo – o scorpie cu șapte capete iese din mare. Un inorog se încleștează în bătălie cu un urs, lei răcnesc, berzele își hrănesc puii cu șerpi, culeși din mlaștini, cerbii se avântă pe înălțimi. Ba mai vedem și oameni fără cap sau cu un singur picior, pierduți prin pustiuri – minunată ilustrare a necunoscutului, semănând izbitor cu hărțile medievale ale Apusului, acelea cu *Hic sunt Leones, Hic sunt Dracones*. Cum a ajuns ca o asemenea imagerie să împodobească o mică biserică valahă? Asta e simplu de explicat. Evident, zugravul a fost influențat de ideile din cărțile populare care circulau în acele timpuri, fapt demonstrat de academicianul Nicolae Cartojan. Din *Alexandria,* îl avem pe Por Împărat, adversarul din Indii al lui Alexandru Macedon. Din *Fiziolog*, carte de simbolistică animalieră, tipărită inițial în secolul al doilea după Hristos în Alexandria Egiptului, vin dobitoacele reale sau imaginare. Mai greu de înțeles e ce legătură are acest bestiar cu religia creștină. Și nu vom înțelege,

1

dacă nu acceptăm ideea că imaginile vin dintr-o sursă mult mai veche de înțelepciune, preluată parțial de creștinism – vorbim despre astrologie, o știință sacră, aparținând Căii de Mijloc, cu înțelesuri pierdute, uitate sau răstălmăcite. N-ar trebui să ne mirăm – așa funcționează religiile. Se ridică pe straturi mai vechi, schimbându-le numele, păstrându-le funcțiunea. Zodiacul de la Aninoasa nu e o excepție. O reprezentare frumoasă a semnelor găsim și la Tismana, tot în pridvor. Iar în Occident, catedralele poartă frecvent ceasornice zodiacale, cadrane solare și reprezentări ale zodiilor, în legătură cu muncile agricole corespunzătoare.

De zeci de mii de ani, omul privește fascinat spectacolul nocturn al bolții înstelate, cu defilarea maiestuoasă a constelațiilor sale, cu mersul planetelor, direct sau retrograd. Observă cum crește și cum descrește Luna. Vede Soarele răsărind într-un semn zodiacal, urcând pe boltă, din ce în ce mai sus, pentru ca apoi să coboare spre asfințit. Toate aceste mișcări îl familiarizează cu ideea ciclurilor și ritmurilor naturii, pe care trebuie să le urmeze, dacă vrea să supraviețuiască. Se consideră că omul de Neanderthal, trăitor în urmă cu 100.000 de ani, era predominant nocturn și influențat în ritualurile sale de Lună. Cele mai vechi artefacte astrologice (cranii de animale marcate cu 12 semne) au cam 15 mii de ani. Pe teritoriul țării noastre s-au descoperit statuete feminine, aparținând culturii Cucuteni (4600-4500 î.Hr.), care purtau în pântec 28 de semințe, trimițând direct la ciclul lunar și la fertilitate. În jurul anului 3000 î.Hr., apar orașele Orientului Apropiat. În Mesopotamia, astrologii zeului Soare gravează tăblițe cu mersul astrelor (70 au ajuns până la noi) și constituie calendarul cu 12 luni, fiecare de 30 de zile. Pe la 3000 î.Hr, chinezii înțeleg că omul face parte dintr-un ansamblu cosmic mult mai vast și că este influențat de astre. În Vede, indienii vorbesc despre karma și ciclul reincarnărilor. În mileniul al doilea î.Hr., babilonienii ridică zigurate, turnuri sacre pentru observarea cerului. În Egipt, piramidele și templele arată peregrinarea zeului Ra și a sufletului faraonului, care-l însoțește după moarte. Pitagora și Platon învață astrologia în templele egiptene. Grecii lui Alexandru preiau moștenirea babiloniană și o transmit mai departe romanilor. La nașterea lui Hristos, trei magi de la Răsărit observă fascinați o supernovă. În Europa pădurilor neguroase, druizii, preoții celților, folosesc hărți astrale gravate pe discuri de bronz – legenda regelui Arthur și a celor 12 cavaleri ai Mesei Rotunde are un posibil substrat astrologic. Venind mai aproape, sunt de necontestat cunoștințele despre astre ale preoților lui Zalmoxis – sanctuarul de la Sarmizegetusa stă mărturie. De la romani, astrologia se răspândește în Evul Mediu creștin, atunci când curțile regale și chiar Papa recurg la sfatul cititorilor în stele.

→

Din învățături...

Astfel, când a făcut Dumnezeu pe Adam și pe Eva și i-a așezat în rai și le-a dăruit toată hrana raiului și i-a învățat cu dumnezeiasca și preacinstita sa gură să nu calce în veci porunca lui și le-a poruncit să mănânce din toți pomii câți sunt în rai, iar din pomul care este în mijlocul raiului, numai din acela să nu mănânce. Iar diavolul, când a căzut din cinul îngeresc, a ridicat pizma și coarnele sale împotriva lui Dumnezeu și neamului omenesc și chibzuia cum să alunge făptura lui Dumnezeu, adică pe Adam și pe Eva, din rai. Și iată că se îmbrăcă în chip de șarpe, și șarpele se aplecă către Eva și-i șopti la ureche și-i zise: „De ce nu mâncați din pomul care este în mijlocul raiului?" Și Eva îi răspunse și zise: „Așa ne-a poruncit Dumnezeu, să nu mâncăm din acest pom." Și-i zise șarpele: „Dacă veți mânca din pomul care este în mijlocul raiului, ați fi dumnezei, ca și Dumnezeu cel viu, și ați cunoaște răul și binele." Iar Eva n-a înțeles cuvintele înșelătoare, ci, amăgindu-se de cuvântul lui, se apropie de Adam și-i zise: „Șarpele mi-a spus că, dacă vom mânca din pomul acesta ales, care este în mijlocul raiului, vom fi dumnezei, ca și Domnul nostru." Deci Adam nu și-a stăpânit mintea, ci i-au plăcut și lui cuvintele înșelătoare, să se împotrivească Dumnezeului nostru, și s-au gândit să mănânce îndată dintr-acel pom. Două păcate mari au făcut atunci: unul, au călcat porunca lui Dumnezeu, iar al doilea au vrut să fie potrivnici Domnului nostru, mâncând din pomul acela fără voia lui Dumnezeu. Și îndată s-au văzut goi, iar Domnul Dumnezeu în acel ceas a înțeles neascultarea lor și, mergând spre ei, i-a chemat cu blândețe și le-a vorbit, și mult i-a fost milă de dânșii, de neascultarea și de păcatul lor, pentru că au călcat porunca Domnului, împlinind voia satanei. Și cu multă bunătate și blândețe i-a chemat și le-a zis: „Adame, Adame, unde erai?" Și-i răspunse Adam și zise: „Iată, Doamne, sunt aici, dar nu ne putem apropia de tine, pentru că suntem goi." Și le zise Dumnezeu: „Nu v-am făcut eu goi? Și cine v-a poruncit să vedeți goliciunea voastră? Însă ai mâncat din pomul acela care este în mijlocul raiului..."

Cărți și autori

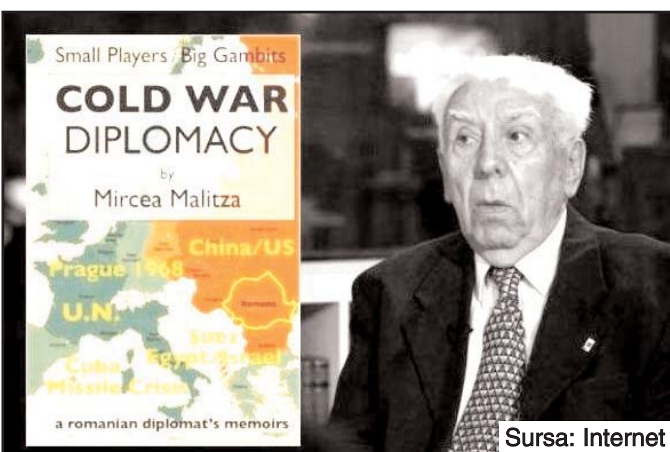
Acad. Mircea Malița, cronicar al interesului național

Ion PĂTRAȘCU

Nu mai miră pe nimeni frecvența cu care acad. Mircea Malița contribuie, an de an, la zestrea spirituală a românilor. Însă, de data aceasta, volumul *Cold War Diplomacy* (*Diplomația Războiului Rece*) se constituie într-o premieră absolută. Apare în limba engleză, în Statele Unite ale Americii, urmând ca, ulterior, să fie tradus și în limba română. Lansarea volumului a avut loc, la începutul lunii iulie 2014, la Biblioteca Centrală Universitară din București, sub patronajul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române (ISPRI), în parteneriat cu Clubul România. Evenimentul s-a bucurat de participarea aleasă a unor personalități ale vieții cultural-științifice, financiare, politice, diplomatice și academice. Despre îndelungata activitate diplomatică a autorului și valențele deosebite ale acestui nou volum, s-au pronunțat, cu multă elocventă, oficialități de marcă precum Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, Remus Pricopie, ministrul Educației Naționale, Emil Hurezeanu, realizator TV, membru în Consiliul Director al Fundației Universitare a Mării Negre, prof. univ. Dan Dungaciu, directorul ISPRI, care a fost și moderatorul dezbaterilor.

Acest volum, sublinia domnul Mugur Isărescu, îl are ca autor pe *un martor ocular,... actor principal în cadrul evenimentelor descrise în carte, atât cele publice, cât și la discuțiile din spatele ușilor închise. Este o relatare inedită, în care experiența personală a autorului se împletește cu firul unor evenimente care au făcut istoria.* La rândul său, domnul Emil Hurezeanu îl numea pe Mircea Malița cronicar al interesului național, considerând volumul în dezbatere ca pe o importantă lecție românească: *o țară mică, cu resurse medii, cu o istorie frământată, cu mult noroc, cu oameni interesanți, este obligată să recurgă la strategii de supraviețuire.* Este cert că bătăliile diplomatice de răsunet, câștigate de România pe cele mai diverse planuri, sunt rezultatul acelor strategii asimetrice de supraviețuire pe care acad. Mircea Malița le fundamentează în lucrările sale.

Volumul, aprecia și ministrul Remus Pricopie, *are meritul deosebit că a apărut direct în limba engleză, în condițiile în care noi avem un handicap structural: lăsăm pe alții să scrie despre noi, iar atunci când o facem, apelăm doar la limba*

Sursa: Internet

română. Lucrarea, continua ministrul, este valoroasă și pentru faptul că prezintă deschis realizări de seamă ale politicii externe românești din a doua parte a secolului trecut, combătând astfel *ideea fixă din ultimii 25 de ani cum că tot ceea ce s-a întâmplat în perioada comunistă este rău și trebuie să ne facă rușine... Noi nu trebuie să ștergem 50 de ani din istoria României numai pentru că au fost sub semnul comunismului,* conchidea vorbitorul.

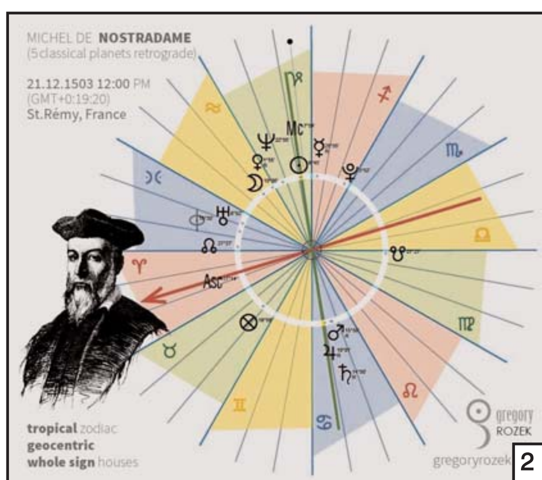
Prof. Dan Dungaciu considera că volumul *Cold War Diplomacy* nu este doar o carte de memorii a autorului despre cele trăite, *ci și o originală teorie sustenabilă despre Războiul Rece.* În cadrul amplului expozeu pe marginea acestui volum, prof. Dan Dungaciu semnala, cu acceptul autorului, un episod care nu se regăsește în carte, considerat de domnia sa drept foarte semnificativ. Este vorba de întâlnirea de la București, din anii '70 ai secolului trecut, dintre diplomatul Mircea Malița și consilierul președintelui Finlandei, Johan Galtung (colaborator și al revistei *Curtea de la Argeș*). În convorbirea de la Casa Universitarilor, diplomatul român îl informa pe oaspetele său despre mersul lucrărilor Conferinței de Dezarmare de la Geneva, cu accent pe tema așa-zisei „prime lovituri" nucleare. Mircea Malița preciza că, într-o asemenea eventualitate, cei doi protagoniști, SUA și URSS, nu se vor lovi reciproc, ci ținte vor fi țări europene, indiferent de ce parte se aflau. Johan Galtung a dus informația președintelui Finlandei (țară gazdă a Reuniunii pentru Securitate și Cooperare în Europa), care a acționat pentru prevederi mai complexe de securitate europeană în Actul Final de la Helsinki. După decenii, cei doi academicieni se revăd la București, ocazie cu care Johan Galtung îi declara lui Mircea Malița: „Nici nu-ți dai seama cât de mult ai contribuit la Acordul Final de la Helsinki, din 1975!"

În cuvântul de mulțumire, autorul volumului a subliniat că lucrarea *nu este scrisă pur și simplu de dragul istoriei sau de dragul altora, ci este vorba de prezența României și capacitatea ei de a trăi, de a crea și de a fi activă în perioada Războiului Rece.* Cu modestia care nu l-a trădat niciodată, academicianul Mircea Malița, adresându-se audienței, a declarat: *Văzând aici atâtea fețe prietenoase, foști coautori la realizările descrise în carte, îmi vine să spun: despre voi se vorbește în fabulă.*

Renașterea florentină îi dă o nouă strălucire prin Marsilio Ficino, protestantismul o leagă de neatârnarea țărilor din Nord. În Valahia, stolnicul Constantin Cantacuzino, fost student al universității padovane, se înconjoară cu astrologi turci. Revoluția industrială face posibile gigantice confruntări militare, iar dictatorii, de la Napoleon la Hitler, o folosesc în deslușirea momentelor prielnice atacurilor. În fine, contemporaneitatea, cu mass-media și computerele ei, pare că democratizează astrologia, punând-o la dispoziția oricui, de fapt, golind-o de înțeles și transformând-o într-un joc de societate ridicol. Doar aparent...

„Precum în Cer, așa și pe Pământ"

De fapt, oare nu cumva astrologia chiar e ridicolă? Da, a născut calendarul și a organizat munca în marile civilizații agricole. Da, a dat mai multe modele ale Sistemului Solar și a calculat distanțele dintre planete, înțelegând dispunerea lor armonică. Dar pe ce se bazează pretențiile ei de a face predicții, legând soarta omului de configurațiile astrale ale cerului nașterii? Un credincios va spune că Dumnezeu i-a dat omului liberul-arbitru, deci soarta sa nu e scrisă în stele. Iar un ateu va râde, cerându-i astrologului să lanseze un satelit sau să folosească un spectroscop de masă. Și unul și celălalt ignoră principiile astrologiei și domeniul său de valabilitate. Ca știință sacră, Astrologia este o disciplină simbolică. O algebră a influențelor cosmice. Axioma sa, revelată, se rezumă la zicerea hermetică „Ceea ce este Sus, este și Jos". Precum în Cer, așa și pe Pământ. Precum în cer, așa și în psihicul uman. Cu alte cuvinte, omul este un microcosmos, reflectând mecanismele macrocosmosului. Doctrina tradițională, metafizică, privește universul ca pe un sistem de tip holografic, în care partea reflectă întregul. Iar omul, prin complexitatea sa, care a dus la conștiință, e cea mai clară oglindă a cosmosului. De aici, îndemnul pitagoreic „Cunoaște-te pe tine însuți, ca să cunoști lumea". Prin mintea umană, pare că se închide un cerc, deschis în urmă cu miliarde de ani, odată cu apariția vieții – materia se gândește pe sine. Sau, dacă preferați, Creatura începe să-și chestioneze Creatorul. Uneori îl neagă. Alteori îi recunoaște amprenta și se minunează. Oricum, cercetarea, adică reflectarea, există.

2

Desigur, omul este o combinație de factori genotipali și fenotipali. Astrologia n-a pretins niciodată că astrele ne condamnă la un destin implacabil. Liberul-arbitru funcționează, așa cum sunt de netăgăduit influențele importante ale mediului în care trăim. Totuși, cerul nașterii ne influențează psihicul, prin ritmurile în care intrăm, încă de la prima răsuflare. Zodiacul, acea fâșie de cer împărțită de constelații, funcționează ca un generator de energii cosmice diferite, modulate de prezența astrelor – de la Soare la Pluto – ca de tot atâtea filtre, prisme sau lupe. Intuiția amprentării noastre cosmice se verifică statistic, de mii de ani. Degeaba cere astronomul să se măsoare riguros aceste influențe, unde electromagnetice și corpusculi, ca să creadă apoi în ele. Aparatele de măsură sunt încă prea puțin sensibile. Și chiar așa, tot vedem ce se întâmplă cu oamenii în timpul furtunilor solare sau în momentele de lună plină. Astrologia nu e o știință exactă, ci o *artă simbolică*. Fără camere cu ceață și dezintegratoare de particule, folosind întâi ochiul liber, apoi luneta și telescopul, uzând de tabele de efemeride, apoi de calcul computerizat, ea a realizat milioane și milioane de hărți natale, ca niște fotografii ale momentului zero al dezvoltării unui individ. Bazându-se pe corelațiile hermetice, ea spune că zodiile sunt imagini stabile și atemporale, aflate în spatele lumii fenomenelor, că planetele mijlocesc trecerea acestor arhetipuri în temporalitate și efemer și că aspectele planetare stabilesc o ierarhie a influențelor, care se traduce, până la urmă, în viața omului de zi cu zi, reflectată de cele 12 case sau domenii de interes personal (fig. 2).

Cunoașterea omului și astrologia

Așadar, astrologia nici nu-l neagă pe Dumnezeu, ca să fie utilă ateilor, nici nu plasează sateliți pe orbită, ca să se folosească la NASA. Atunci, la ce mai trebuie ea omului contemporan, atât de înțepenit în ipostaza utilitarismului? Păi trebuie... În colaborare cu psihologia, poate carta mult mai exact psihicul nostru, contribuind chiar la vindecarea sa, așa cum demonstrează lucrarea *Astrologie și psihoterapie*, excelenta carte a psihiatrului german Fritz Riemann. Mai mult, oferă un cadru holistic, integrator, de explicare a individuației umane, așa cum a intuit, dintre moderni, Carl Gustav Jung. Și ar fi de ajuns. Dar putem gândi mai departe... În educație, poate ajuta la constituirea unor metode didactice diferențiate, funcție de amprentarea natală a elevului. În „resurse umane", ca și în „head hunting", spune mult despre ce se ascunde sub persoana unui cadru de top. În domeniul matrimonial, sinergia, o metodă de comparare a hărților natale, poate să stabilească potriviri și incompatibilități, dând un pronostic despre relația de cuplu. Până și în politică mi se pare că ar fi utilă cunoașterea hărții natale a candidaților la funcțiile supreme în stat. Nu mai vorbim despre industria modei și a publicității, unde arhetipurile vând și influențează.

Un ultim cuvânt despre astrologia previzională. Nu mai citiți ca pe Evanghelie horoscoapele din presă, nici nu le mai ascultați cu evlavie pe cele de la televizor! Gradul lor de acuratețe este minim. Astfel de prestații nu fac decât să descalifice *arta simbolică* despre care am povestit. Pentru previziuni mai elaborate, diverse organizații și servicii de informații au personal calificat și resurse incredibile – dar chiar și astfel de prognoze stau sub semnul lui „poate că"…

Un reper literar al deceniului șapte: Miron Radu Paraschivescu

Florentin POPESCU

Cei care au avut șansa de a fi studenți la Filologia bucureșteană în anii așa-ziși de „deschidere culturală" (1965-1970) ne amintim, nu fără o anume nostalgie, de duminicile în care la etajul I al Casei de Cultură „Grigore Preoteasa" din Calea Plevnei ne adunam în număr mare pentru a ne întâlni cu Miron Radu Paraschivescu, poetul care conducea Cenaclul Literar „Prima Verba", unde instaurase un fel de democrație totală, mai ceva decât cea de la alt cenaclu vestit în epocă – „Nicolae Labiș" de la Casa Scriitorilor.

Omul avea charismă, era fermecător și mai toți care veneau să-l întâlnească știau că vor avea ceva de învățat de la el, că vor primi sfaturile dorite în materie de literatură, că este înțelegător până la Dumnezeu, mai ales cu aceia care băteau sfioși la porțile literaturii. Nu puțini dintre studenți îi citeau și-i învățaseră pe dinafară poeme întregi din *Cântice țigănești,* deși trecuseră peste douăzeci și cinci de ani de la apariția lor, dar poemele de acolo deveniseră un fel de blazon, de „carte de vizită", de etichetă ce nu mai puteau fi nicicum despărțite de numele lui.

Cine spunea „M.R.P." spunea neapărat *Cântice țigănești.* Nu era puțin și asta dovedea că scriitorul devenise într-o oarecare măsură popular, mai ales în mediile școlare și studențești.

Poetul avea și renumele de nonconformist (între altele, se știe că îl atacase pe Arghezi, pe care – dulce naivitate! – voia să-l scoată din literatură), era, cum bine și exact îl caracterizează Eugen Simion, un „temperament ciclotimic, pasional, capabil de mari elanuri și de bruște depresii, trecut prin mai multe crize psihice", dar care „avea cultul prieteniei ardente, dar și pe cel al aversiunilor paradoxale".

Autor cu o biografie încărcată de contradicții în atitudini și acțiuni, Miron Paraschivescu a scris poezie, proză și teatru, făcând în același timp și publicistică (în 1938 a debutat cu volumul *Oameni și așezări din Țara Moților și a Basarabilor,* cuprinzând reportaje în maniera lui Geo Bogza), așadar, ne-a lăsat o moștenire literară nu numai interesantă, ci și demnă de a reintra în circuitul literar cultural actual, scoțând numele autorului din conul de umbră și de uitare în care a intrat în ultimii treizeci-patruzeci de ani.

Această sarcină de reevaluare a vieții și operei lui Miron Radu Paraschivescu și-a asumat-o, în urmă cu aproape zece ani, Ana Dobre, o tânără cercetătoare pe care subsemnatul, împreună cu C. Stănescu, Teodor Vârgolici, Horia Gârbea și Constantin Carbarău, componenții juriului Concursului literar organizat de revista *Sud*, am avut plăcerea și inspirația s-o premiem și s-o promovăm primii. Astăzi, Ana Dobre este un critic cu statut bine definit, fiind autoarea mai multor cărți și colaboratoarea unor reviste centrale importante.

Monografia *Miron Radu Paraschivescu – eternul eretic,* apărută într-a doua ediție, revizuită și adăugită (Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2013), ne dă încă o dovadă incontestabilă despre virtuțile și posibilitățile critice ale autoarei, care și-a conceput cartea mai întâi ca o teză de doctorat și mai apoi ca monografie căreia, sedusă de subiect, i-a adăugat noi capitole, rezultând studiul de acum, de aproape șase sute de pagini. Un studiu despre care Ana Dobre mărturisea la prima ediție, din 2010: „Am căutat să reconstitui traseul în viață al acestui om atât de evanescent, care scapă oricărui gen de clasificare, de tipologie, să intru în consonanță cu el, să empatizez, să-l înțeleg. Mărturisesc că nu mi-a fost ușor, dar dincolo de limitele mele de înțelegere, m-am străduit să fiu cât se poate de obiectivă. Să nu nedreptățesc un om care a avut propria povară de purtat pe umerii destinului său", iar la ediția a II-a revenea cu precizări noi: „Autoarea nu a putut aduce mai mult decât o spuneau documentele. Efortul a fost concentrat pe o interpretare cât mai obiectivă și apropiată de adevărul istoric și personal, fără a cădea în extreme. Fără, adică, a-l declara mai mare decât este, dar și fără a-i minimaliza efortul civic sau literar… Omul și scriitorul, această dublă dimensiune a personalității lui MRP, excentritățile sale, disidența controversată, prieteniile, idiosincraziile, tot ce am crezut că poate constitui un punct de plecare pentru o reconsiderare critică a fost avut în vedere."

Demersul Anei Dobre a fost, se înțelege, cu atât mai dificil cu cât personajul d-sale a trăit, cum s-ar putea zice, la o răspântie de veacuri și de orânduiri, adică atât înainte de instaurarea comunismului, cât și după aceea – ceea ce a presupus documentarea pe multiple planuri și pe diverse paliere biografice; în plus, fiind în totul o fire contradictorie, cu atitudini și reacții adesea neașteptate, cu mutații psihologice multiple, Miron Radu Paraschivescu a pus-o pe autoare, nu de puține ori, în situații dificile, întrucât nu întotdeauna și în tot locul informațiile din diverse surse, inclusiv arhivele CNSAS, coincideau cu cele aflate de la persoanele fizice care l-au cunoscut pe scriitor.

Remarcabilă în această monografie este, înainte de toate, punerea într-o ramă, într-un cadru istoric-social-cultural a faptelor și evenimentelor. Ana Dobre nu-l absolvă și nici nu-l acuză pe ziaristul MRP pentru „excentricități" și greșeli (cum ar fi cea amintită, a atacului public la adresa lui Arghezi), poziția sa, ca autoare, rămânând a criticului detașat și obiectiv, dornic să-i prezinte cititorului un portret cât mai fidel realității, cu toate luminile și umbrele lui. Temeinic, iavaș-iavaș, didactic în sensul nedenaturat al termenului, autoarea purcede la analiza și critica operei poetice, relevând, prin citate judicios alese, cam tot ce dă nota de originalitate a liricii acestui scriitor, adăugând ca un pandant necesar și binevenit o serie de remarci despre traducerile acestuia din marii barzi ai lumii, cu inserarea unor date despre legăturile lui MRP cu aceia (legături nu numai prin texte, ci și prin afinități).

Subscriind tacit la opinia încetățenită a criticii literare în legătură cu publicistica paraschiveană, autoarea conchide: „Multe dintre reportaje și articole atestă vocația sa de cetățean, îl definesc ca om cu vederi de stânga. Multe dintre ele sunt bine scrise, dar aceste sclipiri care le-au făcut să strălucească un moment nu s-au dovedit suficiente pentru a le salva de la statutul de efemeride. Valoarea lor este, astăzi, doar documentară."

Nou este în această ediție și capitolul intitulat „Balcanicul Miron Radu Paraschivescu", în care, zăbovind asupra *Cânticelor țigănești*, Ana Dobre face o trecere în revistă a ceea ce înseamnă balcanismul, de la Anton Pann încoace, după care conchide: „Lumea lui Miron Radu Paraschivescu se constituie la periferia unui centru urban fără aspirații metafizice, având un destin derizoriu. Mitologia pe care o creează are toate elementele precarității, prizonieră a propriei istorii. O lume a efemerului, supusă zădărniciei, trăind voluptatea clipei." Mult mai concesivă pare a fi Ana Dobre atunci când comentează creația teatrală a personajului său. „Dramaturgia lui Miron Paraschivescu evidențiază un spirit de histrion cu o plăcere enormă de a se juca pe sine, de a-și materializa scenic obsesiile, confuziile, cu un talent etnic de a imagina scenografic și regizoral și o inadaptare dramaturgică de a crea viață, personaje vii și viabile estetic."

Elaborată pe baza unei biografii solide și cu o tehnică pe care am numi-o a goblenului (având, desigur, în vedere, o viață și o operă poliedrică, precum cea a lui MRP), sau mai degrabă a miniaturilor orientale, monografia Anei Dobre fixează obiectiv și temeinic portretul scriitorului în istoria literară, sugerând totodată o multitudine de unghiuri din care poate fi citită și înțeleasă opera paraschiveană.

(Urmare de la pag. 12)

Apoftegma: „Călugărul care-și petrece vremea cu mirenii nu are niciun folos. Începuturile [vieții lui călugărești] arată cam așa: își pune lacăt la gură, postește și e smerit până când i se duce buhul prin împrejurimi: «Cutare călugăr este un adevărat slujitor al lui Dumnezeu!» Îndată, diavolul le sugerează mirenilor să-i aducă de toate: vin, untdelemn, aur, spunând: «Sfântul, sfântul!» Cum se întâmplă de obicei în cazul slavei deșarte, auzind «Sfântul, sfântul!», smeritul călugăr se umflă de trufie și se așază cu mirenii la masă, ospătând, bând și petrecând. Apoi, când se ridică pentru psalmodie, el ridică glasul pentru ca mirenii să zică: «Ia uite cum mai cântă călugărul cutare!» [...] Apoi, întâlnindu-se cu mireni ziua și noaptea, e ațâtat de diavol să poftească femei și copii etc. etc. Iar Avva Pimen zicea că, dacă monahul învinge odihna trupească și slava deșartă, el se eliberează de lume." (*Patericul egiptean*, Pimen 66)

8. „Demonul trufiei pricinuiește cea mai grea cădere a sufletului. El îl convinge să nu recunoască ajutorul lui Dumnezeu, ci să se considere pe sine cauza tuturor faptelor drepte, umflându-se în pene față de ceilalți frați, pe care îi vede ca pe niște smintiți, întrucât niciunul dintre ei nu știe de ce-i el în stare. Îl însoțesc mânia și tristețea și, cel mai cumplit dintre rele, ieșirea din minți, nebunia și vederea unei mulțimi de demoni în aer." (*Tratatul practic* 14)

Apoftegma: „Avva Daniel a zis: «În Babilon, fata unui mare dregător avea un demon. Tatăl ei era prieten cu un călugăr, care i-a zis: *Nimeni nu-ți poate vindeca fiica, în afară de anahoreții pe care-i cunosc, dar, dacă-i vei ruga, nu vor primi să facă așa ceva, din smerenie. Să punem la cale următorul lucru: când vor veni ei la târg, prefaceți-vă că vreți să cumpărați de la ei și, când va fi să ia banii, să le cerem să spună o rugăciune. Cred că așa fata va fi vindecată.* Așadar, s-au dus la târg și au găsit pe ucenicul unui bătrân stând jos și vânzând marfă. L-au făcut să vină cu dânșii, ca să care marfa și să ia banii. Când bietul călugăr a intrat în casă, îndrăcita a năvălit și i-a dat o palmă. El însă a întors și obrazul celălalt, după porunca Domnului. Chinuit, demonul a strigat: *Ce silă! Porunca lui Isus m-a gonit!* Și îndată s-a vindecat femeia. Când au venit bătrânii, li s-au povestit cele întâmplate, iar ei au slăvit pe Dumnezeu și au zis: *De obicei, trufia diavolului cade prin smerenia poruncii lui Hristos.*»" (*Patericul egiptean*, Daniel 3)

Cherchez la femme!

Clara Schumann sau dragoste și viață de femeie

Paula ROMANESCU

Clara! Așa cum ai zice limpezime, strălucire, desăvârșire, lumină. Nume pe care nu ea și-l va fi ales, dar căruia i-a redat toate simbolurile care țin de claritate: pianistă de mare virtuozitate, inspiratoarea, egala și cea mai înaltă iubire a genialului compozitor Robert Schumann (1810-1856).

Fiică a unui renumit profesor de pian din Leipzig, Friedrich Wiek, sever și exact ca un metronom, ea avea să rămână de la vârsta de cinci ani (părinții despărțindu-se) în grija acestuia.

„Virtuozul" pedagog Wiek și-a propus să facă din copilă ilustrarea perfectă a măiestriei lui didactice, asigurându-i o pregătire de mic Mozart feminin: a.b.c-ul notelor, disciplina tehnicii, formarea auzului muzical, în ore lungi de studiu, de concentrare.

Nu împlinise încă nouă ani când Clara Wiek avea să apară în public interpretând un concert de Mozart. Era în anul 1828. De atunci, în cercurile muzicale din Leipzig, în saloanele cosmopolite unde muzicii i se rezerva statut de noblețe, mica interpretă devine marea privilegiată, vedetă adulată. În saloanele doctorului Carus, unde se aduna crema societății (mai precis, a intelectualității) din întreaga lume în care muzica nu cunoaște frontiere și unde valoarea nu așteaptă nici ea numărul anilor, mica pianistă mare avea să-l cucerească prin talentul său pe un tânăr student în Drept de la Heidelberg, acesta fără studii muzicale: Robert Schumann. Timpul trebuia să mai aibă răbdare. Povestea lor de iubire nu-și vestise încă răvășitoarea forță.

Pe când avea 11 ani, Clara a avut prilejul să-i cânte în mai multe rânduri lui Paganini, venit într-un turneu prin mai multe orașe ale Germaniei. De la ilustrul compozitor interpret, „micuța sa colegă", cum o gratula el pe Clara, avea să primească cu dedicație una dintre compozițiile lui: „Al merito singulare di madamigella Clara Wiek".

Trecerea la studiul și interpretarea muzicii lui Bach este pentru Clara o altă mare revelație.

Între timp, Robert Schumann părăsește studiile de Drept de la Heidelberg și vine la Leipzig să studieze compoziția cu profesorul Wiek în casa căruia și locuiește. Clara începuse și ea să compună mici piese pentru pian. În 1831 îi vor fi tipărite, prin grija tatălui, patru poloneze, dintre care un exemplar va fi păstrat cu sfințenie de Robert pentru care Clara începuse să devină marea lumină a sufletului.

Anul 1832. Celebră la 12 ani, Clara reprezenta marea mândrie a tatălui său, profesorul foarte căutat de elevii care voiau să se dedice muzicii și care-și vedea eforturile încununate de gloria fiicei.

Pentru Clara începe seria lungilor turnee prin mai toate marile orașe ale Germaniei, cu o escală la Weimar, orașul lui Goethe, unde avea să-l cunoască pe marele scriitor care, fermecat de talentul copilei, îi dăruiește acesteia o medalie cu chipul lui. Pentru Goethe – soarele literaturii germane, Clara Wiek era o auroră. Concertele ei erau tot atâtea triumfuri. Ajunge la Paris. Victor Hugo strălucea în teatru clamând libertatea artei. Delacroix reda în pictură chipul Libertății (pe baricade), Chopin, tot despre libertate „vorbea" în polonezele lui de mare vibrație romantică, Mendelssohn Bartholdy reda în muzică pitorescul peisajelor din Nord, Liszt și Berlioz – temperamentul năvalnic, poezia sunetelor, George Sand și Musset tălmăceau în viață arta iubirii din creația lor...

Clara și Robert abia de apucau să se mai vadă. El studia cu tenacitate la Leipzig, ea cucerea lumea cu pianul, care parcă era vrăjit sub degetele sale. Robert nu cutezase să-i declare iubirea. Îi scrie: „Mă gândesc des la tine, nu ca un frate la sora lui, nici ca un prieten la prietena lui, ci ca un pelerin la un altar de neatins".

Și „altarul" avea să vină mai aproape de „pelerin". Ore și zile lungi de creație, de studiu. Ea se pregătește pentru un nou turneu de concerte, el compune mici piese pentru pian – *File de album*, opus 124, scrie cronică muzicală la revista *Der Komet,* în care, comparând-o pe o renumită pianistă din acea vreme (Belleville) cu Clara, avea să noteze: „Belleville face din muzică poezie, Clara Wiek este poezia însăși". Să fi fost doar inima lui care „auzea" poezia?

Însetat de înțelegere, de prietenie, de comunicare, Robert o cunoaște în casa doamnei Henriette Voight, soția unui negustor din Leipzig, ființă plină de grație și respect pentru artă și artiști, pe tânăra de optsprezece ani Ernestine von Fricken, un fel de Mathilde von Wesendonk din viața lui Wagner… Tandră, prietenă desăvârșită, înțelegătoare, duioasă. Împreună cu Ernestine, Robert face lungi plimbări prin păduri, ca pentru o căutare a echilibrului sufletesc după care tânjea, răvășit de năvalnica atracție pentru Clara – Paradisul lui interzis de chiar severul tată al fetei, care visa pentru ea un viitor plin de strălucire și lux pe care doar un partener de viță nobiliară i l-ar fi putut asigura. Un „coate goale" ca Robert Schumann nici nu putea intra măcar în calculele ambițiosului părinte.

Confidentă și mare prietenă, doamna Henriette Voight află prima de intenția lui Schumann de a se logodi cu Ernestine, acea tânără „cu un temperament minunat, curat, copilăresc și visător, exact cum aș dori să fie soția mea"… Numai că Ernestine va rămâne pentru el o amintire dintr-o vară. Mai târziu, el avea să-i mărturisească dragei sale Clara: „Tu ești dragostea mea dintotdeauna. Trebuia să apară Ernestine ca să înțelegi și tu asta". La rândul ei, Ernestine, suflet cu adevărat curat și nobil, a fost cea care i-a ajutat pe cei doi îndrăgostiți să-și unească destinele în ciuda acerbei împotriviri a profesorului Wiek. În amintirea acelei veri petrecute alături de Ernestine, avea să compună Schumann suita *Carnaval*, opus 9, cu titlul complet *Scènes mignons sur quatre notes pour piano* – cele patru note, la, mi bemol, do, si, corespunzând literelor ASCH, adică numele orașului în care s-a născut Ernestine. Delicată plecăciune.

Anul 1835. Schumann compune intens *Sonata pentru pian în fa diez minor*, opus 11, dedicată Clarei, și *Sonata în sol minor*, opus 22, dedicată Henriettei Voight, marea lui prietenă, care avea să se stingă de tuberculoză la numai 30 de ani, în 1839. Tot pe atunci îl întâlnește pe Chopin, în trecere prin Leipzig, doar spre a-i face o vizită Clarei, pe care o prețuia foarte mult. Plimbarea lui Schumann alături de Chopin pe străzile Leipzigului a însemnat pentru el „nu mers, ci plutire", cum avea să scrie cronicarul. Era convins de acum că pasiunea lui pentru Clara nu avea să fie înfrântă de nimeni și de nimic. Au urmat cinci ani de zbucium pentru ei, datorită încăpățânării unui părinte neînduplecat, care le interzisese să se mai vadă. Cum de n-o fi înțeles el că iubirea se aprinde și mai tare cu cât oprelIștile sunt mai dure? Clara trebuia să aștepte vârsta majoratului (21 de ani) ca să poată scăpa de autoritatea paternă. Ea aștepta încrezătoare în puterea iubirii, tatăl n-a precupețit niciun mijloc de a-l discredita pe Robert, prezentându-i cu nedisimulată grăbire Clarei tot soiul de pretendenți „respectabili" a căror singură trăsătură comună era bogăția, unii ceva „mai copți", alții „răscopți".

Clara continuă să dea concerte, Robert compune muzică. Îndoiala îl învinge uneori. Vor reuși, Clara și el, să fie vreodată împreună? În viața lui apare o frumoasă pianistă nordică, miss Anna Robena Laidlow, venită nu întâmplător la Leipzig… L-a cunoscut pe compozitor, iar el, inspirat de luminoasa ei prezență, avea să compună *Dansurile Davidienilor* și *Piese fantezii.* Îi scrie adesea Clarei prin orașele pe unde aceasta concerta – Berlin, Hamburg, Bremen, Hanovra etc., felicitând-o pentru marea deschidere pe care viața i-o așterne la picioare, pentru culmile la care ea a ajuns și pe care el nu îndrăznește să spere că le va atinge vreodată. De fapt, nici nu exagera, dat fiind că în jurul creației sale continua să se întindă indiferența editorilor, cu toate că Liszt îl considera genial, iar opera lui, „continuarea logică a creației beethoveniene, schubertiene, weberiene".

Trecuse mai bine de un an și jumătate de când nu mai avea știri despre (de la) Clara decât din presă. Dar, în 13 august 1837, *Allegemaine Muzikalische Zeitung* anunța *Concert Clara Wiek – Studii simfonice de Robert Schumann*. Era modul ei de a-i spune că nu l-a uitat. Robert ajunge la concert strecurându-se neștiut printre ascultători, beat de fericire să-și asculte compozițiile interpretate de draga lui dragă. După o lună de dese schimburi de scrisori între cei doi, Robert se hotărăște să-i adreseze (în scris) tatălui Clarei rugămintea: „Binecuvântați-ne! Fiți din nou prietenul unuia dintre cei mai vechi prieteni ai dumneavoastră și, celui mai bun copil, tatăl cel mai bun". Niciun răspuns. Clara împlinea optsprezece ani. Răceala tatălui o îngheață, iubirea pentru Robert o aprinde și mai tare.

Alte turnee și tot atâtea izbânzi: Viena, Praga. Dar și succese materiale deloc de neglijat. Este curtată de un nobil care ar fi vrut să pună degetelor sale zăvoare de aur. Ea socotea că ar cam fi incomodat-o la cântat. Un pianist din Brema își visa degetele amestecate cu ale ei pe clapele aceluiași pian (cu numele de viață). Degetele ei, pe care presa muzicală a vremii le socotea „tot ce poate fi mai delicat și parfumat ca romantism".

Anul 1839. Ignorând supravegherea tatălui, Clara pleacă singură la Paris. Avea 20 de ani. Schumann era la Viena, unde intenționa să editeze o revistă muzicală. Nu obține autorizație de la cenzura cezaro-crăiască. Singurul lui câștig – un pelerinaj la cimitirul din Währing, la mormântul lui Beethoven și, respectiv, Schubert. (Astăzi rămășițele pământești ale celor doi mari muzicieni sunt depuse într-un mausoleu la Viena.) Pe lespedea mormântului lui Beethoven, Schumann a găsit o peniță. I s-a părut a fi un semn, un îndemn prin care „titanul" îi comanda să scrie… Cu penița „aceea" avea să semneze el de atunci înainte marile sale compoziții. Tot atunci descoperă el la fratele lui Schubert partitura unei simfonii în do major a acestuia, încă necunoscută publicului. I-o trimite la Leipzig lui Felix Mendelssohn Bartoldy, iar acesta o va dirija în premieră la 23 martie 1839. Schumann compune *Carnavalul din Viena,* în care include acorduri din *Marseillese* – interzisă în imperialele „rezervații". Clara cutreieră Belgia, Olanda, Franța cu pianul său.

Anul 1840. Cum Friedrich Wiek persista în refuzul lui categoric de a le permite căsătoria, Clara și Robert se adresează tribunalului. Schumann primește diploma de Doctor Honoris Causa a Facultății de Filosofie din Jena. Avea 30 de ani. Wiek încearcă sistarea concertelor fiicei sale, care i-ar fi asigurat independența financiară, îl calomniază pe Robert pe toate drumurile cu „urechi" disponibile calomniei. Robert compune lieduri pe versuri de Goethe, Schiller, Heine, Lenau, Camisso, Kleist, ca tot atâtea bijuterii muzicale din care răzbate marea lui pasiune pentru Clara, dar și setea de autodepășire. Liszt îi apreciază fără rezerve pe cei doi, declarând chiar: „Clara și Robert se înscriu în legendele artei", pianul pare neîncăpător pentru a tălmăci atâta iubire, atâta geniu.

Între timp, tribunalul a deliberat: Clara și Robert își puteau decide singuri soarta.

Si-a fost 12 septembrie 1840. Clara Wiek devine Clara Schumann. Darul de nuntă pe care fericitul mire îl oferă alesei sale – *Myrthen* (Flori de lămâiță), un buchet de lieduri. Și ciclurile *Dragoste și viață de femeie, Dragoste de poet,* ilustrare a celor mai fericiți ani din viața lui.

→

Arc peste timp

Elis RÂPEANU

Lessing îi ignoră pe greci şi-l consideră pe Marţial drept creatorul epigramei. Acesta a rămas nu numai ca părinte al epigramei, ci şi unul dintre cei mai mari epigramişti ai literaturii universale. Principiul după care s-a condus în creaţia sa a rămas valabil până astăzi: *Parcere personis, dicere de vitiis* (*Cruţă persoanele, atacă viciile*), principiu care conferă catrenului epigramatic generalitate, făcând abstracţie de situaţia (persoana) care l-a generat. Acesta constituie un paradox aparent al operei sale, unele epigrame sunt adresate unor persoane reale, dar acestea simbolizează, de fapt, categoriile cu aceleaşi caracteristici (întâlnite şi astăzi): *Lui Theodorus – Te miri de ce, deşi m-ai tot rugat,/ Volumele ce-am scris nu ţi le-am dat?/ Temutu-m-am că vei găsi cu cale/ Să mi le dai în schimb pe ale tale.* O dovadă-n plus a acestei generalizări o constituie faptul că, deşi în catren îl numeşte pe „andrisant", titlul este neutru: *Unui plagiator – Poemul ăsta, Fidentine,/ Îl recunosc, e scris de mine,/ Dar îl citeşti atât de rău/ C-a început să fie-al tău.* (Trad. de Tudor Măinescu)

Deşi la începutul erei noastre, Ausonius Magnus, despre care am amintit, a scris aşa-zisele epigrame în care-şi caracterizează profesorii şi concitadinii, e greu să vorbim despre o continuitate a acestei specii în Evul Mediu. Totuşi, Venace Fortunat (aprox. 520–aprox. 600), episcop de Poitiers, poate fi considerat continuator al lui Ausonius. Născut în Italia (la Veneţia), a scris epigrame cu întorsături ingenioase.

La cărturarii bisericeşti se împleteşte sacrul cu profanul, literatura zbătându-se să se desprindă de religie. Pe de altă parte, fabula esopică, enigmele, compoziţiile literare asemănătoare sunt confundate cu epigrama. Dificultatea specialiştilor care se ocupă de Evul Mediu de a selecta supraabundenta şi confuza producţie epigramatică antică poate fi atestată, de exemplu, de faptul că i-a fost atribuită Sfântului Paul (poate Paolino, episcop de Bésiers) o poemă de 100 de hexametri, care a fost denumită EPIGRAMA, cuprinzând un dialog satiric împotriva obiceiurilor galo-romane (începutul secolului V).

În această lungă perioadă de timp, în care epigrama cunoaşte un hiat, au circulat, totuşi, antologiile greceşti, cele mai cunoscute fiind cea din secolul X – *Antologia lui Constantin Cephalas* – şi cea din secolul XIV, a lui *Maxim Planudos*.

Creştinismul occidental respinge producţiile umoristice şi satirice, aruncând anatema asupra râului, care conţine *scânteia luciferică* şi care micşorează frica faţă de Diavol, îndepărtându-l pe om de Dumnezeu. Atmosfera spirituală din mediile intelectuale de tradiţie, adăpostite în mănăstiri, e redată veridic de Umberto Eco în romanul *Numele trandafirului*: „Râsul este slăbiciune, putreziciunea, lipsa de gust a cărnii noastre. /…/ Râsul îl eliberează pe mocofan de frica de Diavol; râsul îl îndepărtează, pentru câteva clipe, pe omul simplu, de spaimă, al cărei nume adevărat este frica de Dumnezeu, /…/ omului simplu, care râde, în clipa aceea nu-i mai pasă că va muri." (Umberto Eco, *Numele trandafirului,* Ed. Hyperion, Chişinău, 1992, p. 446)

Odată cu Renaşterea, pregătită de timpuriu de Dante (1265-1321), reapare şi epigrama, întâi în latină, apoi în limbile popoarelor europene care-şi afirmă individualitatea. Făcând abstracţie de *novelline*-le în proză, de vibrantele fraze satirice din Dante, din Petrarca (1304+–1374), din Boccaccio, sau de înţepătoarele glume rimate ale lui Pietro Bembo (1470–1547), putem afirma că primii care scriu epigrame în italiană sunt Maffeo Vegio, Francesco Filelfo şi Campano, la care această creaţie devine un semn de distincţie. Angelo Poliziano (1454–1494), bun cunoscător al grecilor şi al latinilor, şi Luigi Alamanni (1495–1554) sunt cei care deschid drumul epigramei europene.

Alături de Franţa, Spania a fost vechea ţară a epigramei. A renăscut tradiţia lui Marţial, care se născuse pe pământul Spaniei de azi şi care, după ce-şi petrecuse la Roma aproximativ 35 de ani, se întorsese să-şi consume sfârşitul vieţii în „patrie". Toţi marii poeţi ai *epocii de aur* (*el siglo de oro*), care a durat mai bine de un veac şi jumătate (de la 1500 la 1681 – moartea lui Calderón de la Barca), au scris epigrame: Lope de Vega y Carpio (1562–1635), Tirso de Molina (1571–1648), Gutierre de Cetina (1520–1557) şi, mai târziu, Luis de Góngora y Argote (1561–1627), Juan Tassis, conte de Villamediana (m. 1622), celebru datorită dragostei lui pentru regina Isabela, soţia lui Filip IV, care i-a şi întins o cursă şi l-a omorât, Miguel de Cervantes y Saavedra (1547–1616), „el Manco (ciungul) de Lepanto", Francisco de Quevedo y Villegas (1580–1644). Şi pictorul Francisco Pacheco (1564–1654), maestrul şi chiar socrul marelui Velázquez, şi-a încercat pana în versul picant, în care se ridică de la faptul divers la generalizare. Iată-l, referindu-se la un pictor care a zugrăvit un cocoş şi care, văzând altul viu şi negăsind nicio asemănare cu cel pictat, îl sacrifică: *Un pictor cunoscut, cu simţ juridic,/ Cu un topor, făcu rapid dreptate:/ Cocoşul, cel cu pene-adevărate,/ Plăti cu capul că fu prea veridic.*

Literatura spaniolă cunoaşte, în epoca următoare, o întreagă galerie de epigramişti. José Iglesias de la Casa (1748–1791), ale cărui poezii, de dragoste sau satirice, au fost interzise în 1802, definea astfel epigrama:

A la abeja semajante,
Para que cause placer,
El epigrama ha de ser
Pequeno, fácil y punzante.
(Se-asemănă cu o albină –
Să işte o plăcere mare,
O epigramă foarte fină
E scurtă şi înţepătoare. – trad. Elis R.)

Predomină concepţia că, în poezie, elementul epigramatic este însuşi paradoxul logic. În secolul luminilor, majoritatea poeţilor, adevăraţi erudiţi şi gânditori politici, care împărtăşeau ideile lui Voltaire şi ale celorlalţi enciclopedişti, au creat *satira epigramatică spaniolă*, orientată împotriva Bisericii Catolice şi a monarhiei catolice, împotriva viciilor. Epigramiştii atribuiau genului o mare varietate, epigrama căpătând diverse forme, dar, indiferent de acestea, legea de bază a acestei specii literare rămâne nestrămutată: *preambulul* (introducerea în temă) provoacă aşteptarea, încheiată de *rezolvare*, adică de *poantă*. Atât sensul, cât şi stilul concură la realizarea poantei. Mai târziu, poanta satirică pătrunde şi în sonet. Manuel del Palacio (1832–1906) scrie sonete umoristice. Unul dintre ele poate fi socotit o parodiere a dialogului între muză şi poet. Stilul bombastic atrage atenţia asupra misterioasei apariţii a „împărătesei visurilor" care i-a venit în ospeţie şi „a căzut pe pământ mai strălucitoare decât meteorul", „cu zâmbetul luminos ca luna lui aprilie". Cele două versuri de încheiere conţin răspunsul aşa-zisei muze:

Señore, sunt spălătoreasa şi-am venit
Ca să-mi plătiţi pentru cămăşile spălate.

Aveau să vină ani de muncă asiduă şi iubire din belşug. Dar nici marile încercări nu-i ocolesc. Clara s-a îngrijit ca Robert să aibă întreaga linişte care să-i îngăduie condiţii optime de creaţie.

Primul copil (din cei opt pe care i-au avut împreună) li se naşte la 1 septembrie 1841. Epuizat de febra creaţiei, Robert manifesta tulburări din ce în ce mai accentuate.

În iarna 1853-1854, ei au fost pentru ultima oară împreună pe un podium de concerte. Începuseră în Rusia, la Petrograd şi la Moscova, ca să încheie printr-un adevărat triumf în Olanda. „Niciodată Clara n-a cântat mai minunat ca atunci", declarau într-un glas criticii.

Întorşi în ţară, Robert avea să fie internat la spitalul de boli nervoase de la Endenich.

Cu puţin timp înainte de alienarea lui Robert, în casa lor avea să poposească un tânăr din Hamburg, „frumos ca un vultur coborât din Alpi, maiestos şi straniu", despre care Schumann scria unui prieten că „este dotat cu un talent şi un geniu atât de mari încât îi întrece pe toţi ceilalţi tineri compozitori". Numele lui era Johannes Brahms (1833-1897). Avea 20 de ani. Acestuia avea să-i dedice Schumann ultimul articol semnat de el în revista muzicală *Neue Zeitschrift für Musik,* aşa cum, cu douăzeci de ani mai înainte i-l dedicase pe cel dintâi lui Chopin. „Brahms este un ales", îşi încheie Schumann articolul. Nu greşea deloc.

Boala lui Robert se agrava cu fiecare zi. Avea halucinaţii auditive. Numai muzica tăcuse. Medicii se declară neputincioşi. Peste mintea lui altădată luminoasă coboară noaptea. Clarei i se recomandă să nu-l mai viziteze. Brahms se oferă să rămână lângă bolnav. Acesta încearcă să vorbească, dar sunetele nu devin cuvinte, încearcă să cânte la pian (îi aduseseră un pian la spital), dar degetele lui se rostogolesc peste clape ca bulgări de haos. Cu un mare efort, reuşeşte uneori să îngâne o singură silabă: "Cla…" – prima jumătate a numelui ei, care nici el nu mai putea rămâne întreg de atâta sfâşiere. El nu-şi mai aduce acum aminte de chipul dragei lui. Cu intermitenţe, memoria pare să-i revină, aducându-i înapoi icoana aceea unică din viaţa lui scurtă şi zbuciumată, dar şi atât de plină de dragoste. În acele scurte momente de semiluciditate, încearcă să compună. Zadarnic. Se va stinge din viaţă doi ani mai târziu, la 29 iunie 1856. Avea 46 de ani… I-a însoţit ultima suflare plânsul înăbuşit al lui Brahms.

Clara continuă să promoveze cu asiduitate lucrările componistice ale marelui dispărut, reuşind să asigure existenţa numeroasei sale familii.

Cât va trăi ea, Brahms îi va rămâne alături, sprijin de nădejde. Când ea trebuia să plece în turneu, de copii se îngrijea el. Când ea revine, studiază împreună compoziţia, creează, mereu atent să-i aline suferinţa. Că a iubit-o? Sigur! Ştiţi voi ceva mai frumos? (Când un muzician i-a făcut observaţia lui Brahms că anumite motive din creaţia sa amintesc cam prea mult de Beethoven, acesta, cu un zâmbet cald a admis fericit: „Aşa este, dar eu n-am găsit ceva mai frumos. Ştiţi voi ceva mai frumos?") Pentru tânărul de 20 de ani, „frumos ca un vultur coborât din Alpi", Clara, la cei 37 de ani ai ei, mamă a opt copii, pianistă de geniu, era tot ce putea fi mai frumos pe lume. Avea să se stingă din viaţă în 1896, la 77 de ani, Un an mai târziu de la moartea ei, Johanes Brahms pleca s-o întâlnească. Avea 64 de ani. Fără Clara, viaţa lui nu va mai prezenta niciun interes. Îi va fi răspuns sufletul ei în cei 40 de ani cât au slujit împreună în regatul muzicii? Doar ei doi o ştiu. Noi o bănuim doar.

Despre Clara Schumann, marea pianistă, nu se poate spune decât că a fost întrecută de femeia Clara Schumann prin imensa iubire pe care a inspirat-o în sufletul a doi mari compozitori fără a căror creaţie zestrea de armonie a lumii ar fi rămas infinit mai săracă.

Numele ei a reprezentat pentru ei Lumina, Limpezimea, Claritatea, Iubirea. O fi puţin?

La pas prin satul global

Popas în China

Ion PĂTRAȘCU

Opera tradițională. Prima dată am luat cunoștință cu opera Peking (pekineză îi spuneam noi atunci) prin deceniul al șaptelea din secolul trecut, când slujeam ca diplomat în China. Atunci, tocmai se desfășura Revoluția Culturală, care reușise să bulverseze toată țara. În teatrele și cinematografele care mai rămăseseră deschise, precum și la unele emisiuni televizate, erau prezentate numai creații de moment, sau de serviciu, care nu aveau prea mare legătură cu lucrările clasice. Opera tradițională era condamnată ca feudală, burgheză, fiind înlocuită cu opt opere revoluționare model. Îmi amintesc de titluri de genul *Fata cu părul cărunt, Detașamentul roșu de femei. Stufărișul în flăcări* sau *Legenda lanternei roșii,* impusă pe scenă de Jiang Qing, soția lui Mao Tzedong. Abia în luna august 2013, cu prilejul unei vizite turistice în China, am avut ocazia să vizionez spectacole veritabile de operă tradițională: opera Peking, la Beijing, operă tradițională din dinastia Tang, la Xian, și demonstrații de arte marțiale, Kung Fu, la Louyang.

În mod normal, acest capitol ar fi trebuit să se numească artă dramatică, pentru că ea așa apare uneori în istoria literaturii chineze, însă, din cauza metamorfozelor intervenite în decursul mileniilor, acest gen literar se transformă într-o veritabilă operă, întrucât are scenariu în versuri și părți cântate, iar orchestra este la fel de importantă ca și actorii. Este o artă complexă, rezultat al simbiozei dintre literatură, dans, cântec și arte marțiale, într-o îmbinare măiastră, fără egal în lume.

Aceste părți componente s-au dezvoltat și ca arte independente, având și ele rădăcini puternice în filosofia și tradițiile chinezești. La începuturi, muzica era solemnă și măreață, fiind legată de ritualurile religioase, când se aduceau ofrande sau se făceau sacrificii umane, dedicate zeilor supremi. Marele filosof Confucius, care era talentat la toate cele șapte arte, considera că *muzica* este o cale ideală în educarea elevilor, pentru că îi ajută să-și stăpânească temperamentul și să-și dezvolte personalitatea. Pentru educația fetelor, muzica era la fel de importantă ca și activitățile de cusut și brodat. Primul instrument de suflat, vechi de șase mii de ani, uluia prin capacitatea lui de a produce șase sunete, pe diferite frecvențe, corespunzătoare notelor muzicale do, re, mi, fa, sol, la. *Dansul,* cunoscut încă din neolitic, avea și el un rol major în ritualurile religioase din dinastia Shang (1766-1046 î.Hr.). Prima imagine apare pictată pe un vas de ceramică, sub forma unui cerc de dansatori. *Artele marțiale* primitive, care apar prin mileniul II î.Hr. ca tehnici de luptă, se combină ulterior cu principiile taoiste despre corp și spirit, având la bază conceptul fundamental al armoniei dintre Yin și Yang. Aceasta presupunea un echilibru perfect între minte și mișcarea membrelor, în combinație cu controlul respirației și al circuitului bioenergetic. Mișcările au fost preluate de medicul Hua Tuo din comportamentul unor animale, precum tigrul, ursul, cerbul, maimuța, șopârla, șarpele, calul și altele. La un moment dat, artele marțiale se transformă într-un program național de pregătire fizică și de îmbunătățire a stării de sănătate.

La primele sale manifestări, *Opera tradițională chineză* a fost cunoscută, printre altele, și sub numele de *Kunqu,* cu numeroasele sale variante pe întinsul țării, determinate atât de tradițiile și dialectele locale, cât și de obiceiurile de la curțile imperiale. Valoarea acestei forme de artă este incontestabilă atâta timp cât și UNESCO a declarat-o *moștenire intangibilă a umanității.* Opera Kunqu s-a remarcat de la bun început prin varietatea temelor abordate: istoria este pe primul plan; dragostea cu meandrele ei, dar cu un final fericit; natura cu tot ce are ea mai frumos. Fără a intra în conținutul unor opere Kunqu, simpla lor denumire degajă multă gingășie și romantism: *Spălatul voalului de mătase, Legenda unei săbii, Roba brodată, Legenda spadasinului, Acul de păr din jad, Pavilionul bujorului, Palatul eternității* etc.

Anul trecut, la Xian, am vizionat una dintre cele mai reprezentative opere din timpul dinastiei Tang, care se numește *La cules de curmale*. O adevărată sărbătoare a muzicii și dansului. Muzica aparține împăratului Xuan Zong care era și un poet cunoscut. Inspirația venea dintr-un vis al său: *se făcea că se află într-o țară a minunilor, unde tinere fete dansau în costume rozalii.* Dansul pentru această operă a fost pregătit de concubina favorită a împăratului.

Marele Teatru Național din Beijing

Deci, artiști amândoi! Sunt de neuitat acele scene idilice superbe, în care muzica tobelor, țimbalelor și gongurilor redă jocul, gâlceava și bârfele rațelor, iar, nu departe de ele, lupul flămând, coborând din munți, își ascuțea dinții pentru prada ce-l aștepta într-o poieniță. Grandoarea spectacolelor de operă din dinastia Tang este ilustrată și de povestea unui împărat care reușea să mobilizeze peste 10.000 de dansatori și cântăreți la un spectacol de curte, în care apărea și el în rol de solist sau dirijor. Din acea epocă, ar trebui amintită și opera *Pavilionul bujorului,* o pledoarie pentru libertatea individuală, devenită capodoperă a genului de operă Kunqu. Autorul acestei opere, Xian Zu, era cu 14 ani mai în vârstă decât Shakespeare, care, tot pe atunci, aducea și el *Visul unei nopți de vară.* Soarta a făcut ca cei doi să pornească spre alte tărâmuri în aceeași zi.

Opera de palat proliferează în dinastia Ming, când era de bonton ca prim-ministrul, miniștri, membri ai familiei imperiale și alte notabilități să aibă trupe particulare. În dinastia Ming și cea următoare, Qing, se produce fuziunea dintre cultura de palat, opera tradițională și arta literaților. Printre noile creații erau, obligatoriu, și povestiri despre sărbătorile tradiționale, unele ajungând până la 200 de acte, care erau jucate în zece zile. Acesta este momentul când opera Kunqu devine artă oficială de curte. Spectacolele elegante, vaste și opulente ofereau imaginea unei puteri imperiale fără egal.

Parțial, doar, statutul artistic al Kunqu era similar cu cel al operei europene. Aparent, însă, întrucât în vest nu întâlneai fierari sau precupeți interpretând arii din *Nunta lui Figaro* sau *Traviata*. În China, în schimb, prin dinastiile Ming și Qing, oricine, de la măcelar la fermier, indiferent de nivelul de educație, putea cânta, fără note, arii din operele Kunqu. Să ne imaginăm, deci, o serbare populară dintr-un important centru urban din sud-estul Chinei, precum Suzhou, când toată populația se îndrepta spre muntele Huqiu, pentru a interpreta, în colectiv, arii din îndrăgitele opere Kunqu. Aceasta se întâmpla doar într-o noapte cu lună plină. Apariția acesteia era salutată prin sunete de țimbal. Apoi veneau grupuri de interpreți, acompaniați de instrumente de coarde și suflat. După ei apar soliștii, care se succed până la miezul nopții. În acel moment, nici măcar țânțarii nu se încumetau să perturbe liniștea. Doar un cântăreț solitar se cățăra pe un pinten de munte, de unde își revărsa vocea lui *blândă și catifelată, ca un fir de mătase.*

Prin cele peste 360 de stiluri la nivelul întregii țări, opera tradițională este considerată un adevărat *tezaur dramatic*. La varietatea temelor, enunțată mai sus, să mai adăugăm și: *dansul leului, dansul culesului ceaiului, dansul florilor, dansul cu bătaia tobelor, dansul gongului puternic.* Apărută în veacul al XIV-lea, opera Kunqu domină scena dramatică chineză în următoarele trei secole. Și astăzi are trupe de profesioniști în șapte centre majore din China. Opera Kunqu poate părea o versiune idealizată a realităților din acele timpuri îndepărtate, însă ea întruchipează magia și frumusețea civilizației antice chineze. De aceea, nu este de mirare că, prin anii ’80, Ministerul Culturii din China a lansat *Planul în patru puncte,* vizând păstrarea, continuarea, dezvoltarea și promovarea operei Kunqu, cu scopul de a o readuce la vechea ei glorie.

Opera Peking, pe care o întâlnim și sub numele de *opera Beijing* sau, simplu, *opera chineză*, apare la sfârșit de secol XVIII și se impune în cel următor, la curtea împăraților dinastiei Qing. Astăzi, acest gen de artă este sufletul culturii naționale. Practic, ea este o sinteză a tot ceea ce se crease anterior în acest domeniu. Ca și opera Kunqu, de care am vorbit mai sus, opera Peking este apogeul unei arte scenice care îmbină armonios cântecul, muzica, narațiunea, dansul, pantomima și artele marțiale. Datorită complexității acestui gen de artă, pregătirea artiștilor începe de la vârste foarte fragede și durează minimum șapte ani. Artiștii sunt pregătiți pentru roluri anume, precum: *Sheng* – rol masculin principal; *Dan* – orice rol feminin; Jing – rol masculin cu mască facială; *Chou* – rol masculin de clovn.

Opera Peking nu-și propune să copieze realitatea, pentru că ea este sugestivă și nu imitativă. Este o artă puternic abstractizată, expresie a unui sistem integrat de simboluri, pe care se bazează tehnica interpretativă și arta scenică. Deci, *simbolurile* sunt cele care domină principiile estetice generale. De exemplu, aici ne întâlnim cu noțiunea de *rotunjime*, ceea ce înseamnă că mișcările artiștilor trebuie să evite unghiurile ascuțite sau liniile drepte; ei privesc în cerc și de jos în sus; ei mișcă mâinile în arc, de la stânga la dreapta etc. Recuzita este *portabilă*, prezentând spectatorului doar simboluri: biciul pentru cal, vâsla pentru barcă, roata pentru căruță, masa sau scaunul pot reprezenta un munte sau un zid și așa mai departe. În contextul acestei simbolistici, *Dansul cu mâneci lungi* poate părea unui neinițiat o simplă paradă de modă, neînțelegând că miile de mișcări ale artistelor exprimă emoții și sentimente umane. Apoi, *Dansul clasic cu măști* s-a impus în arta clasică chineză ca urmare a unei frumoase legende, care ar putea suna astfel: *a fost odată un general și rege, pe numele de Gao Su, dotat de Creator cu o înfățișare plăcută, aproape feminină, de care nu se speria nimeni pe câmpul de luptă.* De aceea, el a decis să-și confecționeze o mască din lemn de cireș, cu care să înspăimânte dușmanii. Așa apare primul dans clasic cu măști, intitulat *Regele din Lanling comandă asaltul.*

→

Nevoia de patrie

Aurelia CORBEANU

M-am întrebat de multe ori cum reuşesc cei care pleacă peste hotare, în căutarea unui bine presupus, să-şi învingă „dorul de acasă", înţelegând prin acasă grădiniţa de flori cu nalbe înalte, tufe de tarhon şi jaleş, cireşul de mai, cântecul mierlelor în dimineţile de aprilie, dulceaţa de cireşe amare, clătitele cu vişine, mama, tata, fraţii, surorile, mormântul bunicilor în faţa crucii cărora se închinau cu evlavie, cum reuşesc să poarte dorul acesta zi de zi în suflet şi să trăiască totuşi acolo, departe, fericiţi.

O să-mi spuneţi că nu toţi emigranţii suferă de acest dor, că el se atenuează odată cu trecerea timpului şi poate că dispare cu desăvârşire, rămânând numai nostalgia după anii copilăriei şi ai adolescenţei.

Răspunsul ni-l dă o comunitate de români din Brisbane, Australia, care a hotărât în iunie 1984 să-şi construiască o biserică ortodoxă.

Am fost la slujba religioasă din ziua de Crăciun a anului 2012, invitată de familia unui inginer constructor, plecat din ţară în 1990, imediat după terminarea facultăţii. I-am cunoscut pe enoriaşi, am mâncat alături de ei din bucatele aduse de acasă şi aranjate festiv pe masa din pergolă pentru petrecerea comună. Medici, ingineri, profesori, finanţişti, simpli muncitori, vârstnici, tineri căsătoriţi, copii, cu toţii m-au înconjurat cu bucurie, cu prietenie, m-au întrebat despre acasă şi mi-au povestit cu entuziasm istoria bisericii lor.

Începutul a fost greu. Vârstnicii îşi amintesc de răbdarea şi perseverenţa de care au trebuit să dea dovadă pentru a învinge nepăsarea Patriarhiei Române de la Bucureşti, sau a filialei ei din Brisbane. De numărul mare de documente pe care au trebuit să le trimită Guvernului australian pentru obţinerea recunoaşterii unei parohii române la Brisbane. Demersurile începute în 1984 se încheie abia în 1989, când se aprobă înfiinţarea parohiei. La început, serviciul religios se desfăşura într-o sală închiriată la Şcoala Primară din West–End. Era situată mai la periferia oraşului, iar medicul stomatolog Ioan Constantinescu (fiul unui preot din Ardeal), atunci numai diacon, împreună cu familia lui, veneau pe jos trei kilometri, aducând pe bicicletă geamantanul cu „biserica ambulantă": veşminte, icoane, candele, cădelniţa, vin, tămâie, sfeşnice, lumânări, cărţi de cult, multe împrumutate de la Biserica Greacă din Ross. Era greu pentru toţi, dar nu s-a plâns nimeni, ba chiar încet-încet numărul enoriaşilor a crescut, datorită încrederii în diaconul–preot care le insufla credinţă, curaj, perseverenţă întru izbândă. Ei veneau aici pentru a se întâlni cu românii din alte zone, pentru a-şi povesti bucuriile şi greutăţile, veneau aici pentru a se bucura împreună de libertatea pe care o aflau în graiul românesc.

Urmează apoi câteva împliniri care le-au dat curaj. La 1 ianuarie 1989 are loc hirotonirea ca preot a diaconului Ioan Constantinescu, în Biserica Sârbă din Ross. În curând se primeşte din România Decizia Parohială a Preafericitului Teoctist, de numire a preotului Ioan Constantinescu în postul de preot paroh la Parohia „Sfântul Dimitrie" din Brisbane.

Biserica din Brisbane

Punând ban lângă ban, în iulie 1993 au reuşit să cumpere Biserica „Sfântul Andrei" de la Biserica Anglicană din Brisbane. Bucuria era mare. Aveau acum lăcaşul lor, aveau preotul lor, comunitatea creştea.

Biserica nou cumpărată era, însă, veche şi de-a lungul timpului acoperişul s-a deteriorat, a început să plouă prin el, pereţii plini de igrasie au început să se cojească, în consecinţă, „comisia guvernamentală" a închis-o, declarând-o „un pericol pentru sănătate".

Dar preotul şi enoriaşii lui n-au cedat. Prin hotărârea lor, dar şi la îndemnul Preafericitului Teoctist, biserica a fost demolată şi rezidită din temelie în timp de doi ani, prin forţe proprii. Ei înşişi, alături de preot, au săpat şanţuri, au turnat beton, au ridicat scheletul de lemn, au zidit, au acoperit, au ridicat cupola şi catapeteasma. Grupuri–grupuri veneau după terminarea serviciului şi lucrau până noaptea târziu. Toţi îl lăudau pe preotul care-şi cheltuia banii de la cabinetul medical pentru a cumpăra materiale de construcţie. Cu o notă de umor, se povestea despre africanul care, căsătorit cu o româncă, trecuse la religia ortodoxă şi, pentru că lucra pe o basculantă la demolări, ori de câte ori găsea materiale bune pentru construcţia lor, le aducea la biserică. Preotul mi-a povestit şi de impasul în care s-au găsit atunci când a trebuit să realizeze pictura bisericii. Suma cerută de pictorii autorizaţi era imensă. Atunci, cineva a propus, mai în glumă, mai în serios, să apeleze la „pictorii străzii". Şi au apelat la Grupul graffiti „Phantos", angajat la Primărie pentru a picta spaţiile albe de pe panourile care înconjurau şantierele de construcţii. Ei au acceptat cu entuziasm, au venit şi au pictat gratuit, din septembrie 2008 până în decembrie 2009. Şi, drept să vă spun, deşi pictorii n-au urmat canoanele bizantine pentru redarea scenelor biblice, sfinţii lor sunt totuşi maiestuoşi, sunt vii, sunt frumoşi, umani, blânzi.

În ziua de Crăciun a anului 2009 a avut loc inaugurarea noii biserici creştine ortodoxe, a cărei comunitate întruneşte astăzi 50 de familii. Au reuşit chiar să obţină şi un colţişor al românilor în Cimitirul Eagleby–Bunleigh.

Astfel, The Romanian Orthodox Church „Sfântul Dimitrie" i-a ajutat pe românii din Brisbane–Australia să păstreze legătura cu datinile, tradiţiile şi limba română. I-a ajutat să-şi recreeze atmosfera de *acasă*, le-a redat mândria de a aparţine unei naţii. Adunaţi în sânul bisericii, şi-au regăsit demnitatea şi identitatea naţională. Biserica a devenit acasă. O mică Românie. Aici se căsătoresc, îşi botează copiii, îşi petrec împreună în spirit românesc marile sărbători religioase. Aici trec dincolo, purtând în mână ortul românesc cu care să plătească dările cerului pentru a fi din nou alături de ai lor.

Redau în încheiere o scrisoare adresată preotului Ioan Constantinescu:

De-a lungul a 25 de ani, aţi fost alături de mine şi de familia mea la bune şi la mai puţin bune. Vă mulţumesc din suflet pentru rugăciunile făcute la căpătâiul tatălui meu, pe patul de moarte, pentru că mi-aţi cununat copiii şi mi-aţi botezat nepoţii, pentru că ne-am rugat împreună la înmormântarea fratelui meu. Vă mulţumesc şi vă apreciez împreună cu toată familia mea. Măriuţa şi familia.

(Urmare de la pag. 11)

Nu este lipsit de interes să ne întrebăm ce l-a determinat pe G. Ibrăileanu să tragă această concluzie, de vreme ce, în alte împrejurări, îi contestă în egală măsură aportul la înnoirea limbii române şi „antistrăinismul" „stricător de limbă poporană". Iată cum îşi justifică în lucrarea *Spiritul critic în cultura românească* pesimismul faţă de Eminescu, cel tributar unui presupus „fetişism exclusivist": „Eminescu a învins, (…) a realizat imposibilul" şi „Eminescu a fost destul de bogat pentru toate, (…) a fost un organism complet". Şi pentru a fi cât mai convingător, explică: „A avut totul, toată gama senzaţiilor, imaginaţia completă, inteligenţa înaltă. El a concentrat în sine vârstele omenirii şi vârstele omului."

Într-un articol – *Poezia nouă* – publicat în *Viaţa românească*, Ibrăileanu constată fără regret că Eminescu, „poetul vremii sale", a devenit „un poet atât de naţional şi atât de universal în acelaşi timp". Aşadar, criticul îl asimilează pe Eminescu culturii europene, fiind convins că „uniformitatea Europei" ar atrage după sine şi specificul naţional, cel atât de profund şi treaz la „gânditorul" „care a avut o concepţie asupra împrejurărilor vremii în care a trăit". Excursul său continuă în acelaşi ton: „Eminescu al nostru n-ar avea acum un rang inferior emulilor săi din Europa".

În *Prefaţa* la ediţia Mihai Eminescu – *Poezii* (Ed. Naţională, Bucureşti), G. Ibrăileanu reţine: „Eminescu este unul dintre exemplarele cele mai splendide pe care le-a produs umanitatea. Avem convingerea nestrămutată că dacă mai trăia, sănătos, încă douăzeci de ani, el ar fi fost considerat, fără putinţă de contestare, ca unul din cei mai mari creatori de poezie din întreaga literatură a lumii. (…) Dar Eminescu nu este numai un poet de geniu. Este ceva mai mult. El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc şi cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea cea mai serioasă – fuziunea normală – a sufletului daco-roman cu cultura occidentală." (Va urma)

Tot la simboluri se încadrează şi *costumaţia actorilor*. Ea defineşte personajele: generalul are o pălărie cu pene lungi de fazan; persoanele îmbrăcate în negru erau considerate invizibile; roba aurie a dragonului era purtată la ceremonii de împărat şi familia sa; miniştrii şi alţi funcţionari superiori ai imperiului purtau robe purpurii. Mai era şi o *robă neagră*, cea a cărturarilor. Apoi, robele preoţilor taoişti erau brodate cu cele opt trigrame ale filosofiei clasice: *Cerul, Pământul, Muntele, Lacul, Vântul, Fulgerul, Apa* şi *Focul*. *Machiajul facial* mai este numit şi *pictura inimilor*, pentru că el prezintă personajele şi personalitatea lor, distinge binele de rău şi frumosul de urât. Culoarea este cea care sugerează caracterele: roşul – oameni bravi, drepţi, înţelepţi şi loiali; albul – oameni răi, trădători (este şi culoarea doliului); negrul – oameni oneşti, drepţi; galbenul – oameni violenţi, tirani.

Opera Peking nu s-a îndepărtat prea mult de stămoaşa sa Kunqu. Cu unele cizelări ale limbajului artistic, noua formă dramatică păstrează atât teme, cât şi cântece din vechiul repertoriu, cu care domină astăzi scenele chinezeşti şi uimeşte lumea.

În luna iunie 2007, a fost dat în funcţiune Marele Teatru Naţional din Beijing, o minune a arhitecturii secolului al XXI-lea, edificiu proiectat de francezul Paul Andreu. Sub o cupolă gigantică din titan şi sticlă se află adăpostite trei instituţii independente: Sala de operă, cu 2.416 locuri, Sala de Concerte, cu 2.017 locuri, şi Sala de Teatru, cu 1.040 de locuri. Marele Teatru Naţional din Beijing este amplasat în apropiere de Oraşul Interzis, în mijlocul unei lagune artificiale. Spectatorii trebuie să parcurgă un tunel subacvatic, de 80 de metri, pentru a ajunge la spectacolele pe care şi le-au ales. După expresia lui Paul Andreu, Marele Teatru Naţional din Beijing este o adevărată *perlă barocă pe apă*.

Orizont SF

De mirare

Mircea OPRIȚĂ

De mirare va fi pentru unii să afle că un poet de talia lui **Nichita Stănescu**, adulat în timpul vieții lui, imitat de mulți confrați și, fără îndoială, capabil să stârnească prin noutatea liricii sale invidii colegiale, a putut fi interesat, fie și efemer, de chestiuni SF. Pentru fixarea în concret a acestui interes, să-i revedem rapid fișa biobibliografică. Numele său din acte era Hristea Nichita Stănescu și avea mama provenită dintr-o familie nobilă rusescă, refugiată în România în 1917. S-a născut la 31 martie 1933, în Ploiești, murind la abia 50 de ani, la 13 decembrie 1983, în București. Începută în 1939 la Ploiești, școala primară și-a continuat-o în refugiu la Bușteni și Vălenii de Munte. A urmat studii gimnaziale și liceale la Ploiești, apoi cele superioare la Facultatea de Filologie a Universității din București, cu licența în 1957. Inițial a fost corector, apoi redactor la *Gazeta literară,* iar din 1969 a fost numit redactor-șef adjunct la *Luceafărul*. Între 1970-1973 ocupa aceeași funcție la *România literară*. A debutat cu versuri în revista *Tribuna* și editorial cu volumul de poezii *Sensul iubirii* (1960). Alte volume de versuri: *O viziune a sentimentelor, Dreptul la timp, 11 elegii, Oul și sfera, Necuvintele*, fiecare excelent primit de critica literară. *Cartea de recitire* (1972) este un volum de eseuri. A fost distins cu mai multe premii ale Uniunii Scriitorilor, iar în 1975 i s-a acordat, la Viena, Premiul internațional „Herder”. Din creația mai târzie, notabile sunt *Epica Magna* (1978) și culegerea de eseuri și proze poetice *Respirări* (1982). În acest volum se află și lucrarea care privește SF-ul, *Dintr-un abecedar marțian,* unde genul este mimat cu discreție și ironie, pentru originalitatea unghiului din care poate fi privită specia umană, unghi exterior și de cosmică distanțare:

„**I.** Iată mai jos, iubite cititorule, o pagină dintr-un abecedar marțian, pe care am izbutit să o traduc din frumoasa limbă marțiană nu fără oarecari greutăți, dar ajutat, în schimb, de faptul că ea se referă și la oameni:

II. «Spre diferență de noi, marțienii, care suntem unicul fel de ființă ce populează planeta noastră, mai multe milioane de specii de ființe deosebite locuiesc pe Pământ. Așa se face că, la început, nici nu-ți poți da seama care dintre aceste specii este dominantă și care este inferioară. Acest fenomen se datorează faptului că nici una dintre aceste specii nu are organe de cunoaștere continuă și totală, cum au marțienii.

III. S-a stabilit, în urma unor aprofundate cercetări, că, pe Pământ, omul pare a fi ființa cea mai interesantă.

Din punctul de vedere al organelor de cunoaștere, ca și celelalte specii de pe Pământ, omul este o ființă discontinuă.

IV. Organele de cunoaștere ale omului sunt adaptate la analizarea în mod discontinuu a degradării vitezei luminii. Ele sunt: organul vederii, care percepe, în mod îngust, un mic fragment din vibrația luminii; pentru o lumină mult încetinită, apare organul gustului, pentru una încă și mai încetinită, cel al mirosului, în fine, pentru frecvențele foarte joase ale luminii, organul auzului, și pentru oprirea aproape totală, adică pentru ondula întinsă, organul pipăitului.

După cum se poate remarca, din natura materiei universale, care este lumina încorporată în diferite forme, omul nu poate percepe decât câteva fragmente disparate.

V. Spre deosebire de om, dar imediat în apropierea lui ca structură, câinele percepe o bandă mai largă a mirosurilor, iar vulturul un spectru luminos mult mai amplu.

VI. În genere, toate ființele de pe Pământ sunt complementare și numai în totalitatea lor pot constitui organul continuu care să perceapă totalitatea existenței materiale în Cosmos.

VII. Am ales ca exemplu tocmai omul pentru că la această ființă se observă, într-un mod mai dezvoltat decât la altele, un organ parazitar numit creier.

VIII. Savanții noștri presupun că funcția acestui organ ar fi aceea de a pune într-o oarecare armonie informațiile provenite de la organele discontinui de cunoaștere. Pentru un marțian, și mai ales pentru un copil marțian, este foarte greu de înțeles ce este acela creier, pentru că marțienii, având un organ continuu de cunoaștere totală, consideră existența ca fiind firească, integrându-se, astfel, deplin în ea.

IX. De altfel, asemenea creiere de diferite mărimi și de diferite capacități, plasate sau la un capăt al ființelor respective sau în interiorul lor, se pot întâlni la toate ființele complementare între ele de pe planeta Pământ.

X. Simptomatic și definitoriu pentru om este dorința lui de frumos și dorința lui de adevăr. Aceste dorințe sunt emanate chiar de către organul parazitar, numit creier, și semnifică un început îndepărtat de conștiință a discontinuității cunoașterii animale de pe Pământ.

XI. Savanții marțieni încă nu pot da o lămurire satisfăcătoare a ceea ce înseamnă frumos și a ceea ce înseamnă adevăr.»”

(Urmare din pag. 24)

Atât Tudor Meiloiu, cât și soția sa, Alexandra, și fiica Consuela practică artele plastice, expunând ocazional și împreună, spre deliciul publicului. Mic de statură, cu o expresie blajină a chipului împodobit cu o barbă înspicată, abordând adesea ținute excentrice, potrivite cu statutul său profesional, pictorul Tudor Meiloiu este, la cei 70 de ani împliniți, un artist realizat, dacă nu material, cel puțin profesional. Căldura ființei sale emană din plin căldura dăruirii.

Modelul social și profesional practicat de Tudor Meiloiu, ca pedagog, artist plastic și activist cultural, pare astăzi atemporal. Mulți artiști oferă puțin și pretind mult de la societate. Tudor Meiloiu este în acest sens o excepție ce-i confirmă destinul de excepție conferit de ursitoarele prezente la botezul din pivnița negustorului Lichiardopol.

Puține nume de pictori contemporani au intrat în conștiința publică. Motivele sunt diverse, rezultatele comune. Oare ce face diferența în pictură? Anumite detalii componistice, o gamă coloristică proprie, un desen expresiv, sau, din contră, un contur repetabil. Toate la un loc și fiecare în parte.

Vizitând un muzeu sau o galerie, cu greu distingem o creație sau un model de altele similare, repetate la infinit. Și totuși, există artiști – nu mulți, într-o lume în care artiștii supraviețuiesc, la propriu, tot mai greu – care se evidențiază și reușesc să-și contureze un drum și un destin artistic propriu. Între aceștia este și pictorul bucureștean Tudor Meiloiu, un răsfățat al galeriilor, putem spune, după numărul și frecvența expozițiilor personale, dar în niciun caz un artist facil sau superficial.

Refuzând cu încăpățânare convenționalul și compromisul, sau, mai grav, comercializarea propriului talent, Tudor Meiloiu și-a clădit, în timp, o carieră de artist independent, asumându-și în întregime această condiție, într-o perioadă măcinată de un materialism hiper-excesiv.

Modestia sa este însă aparentă, căci, ca artist, Tudor Meiloiu visează și trăiește în Grădina Paradisului. Picturile, desenele și gravurile sale sunt avataruri ale unui peisaj unic, imaginar, ireal, transcendent. Pictează grădini armonios trasate, în care plasează păsări și ființe antropomorfe, plante, scoici și melci, totul într-o armonie decorativă desăvârșită. Harul picturilor sale vine însă din senzația ireală de lumină.

Mai nou, artistul pictează Pomi ai vieții. Este un motiv artistic complex, încărcat de o spiritualitate ancestrală. Lucrând cu penița, cu penelul sau în tehnică mixtă, imaginează o lume ce leagă pământul de cer, realul de transcendental. Raiul văzut de Tudor Meiloiu are valențele unui peisaj umanizat. Unii critici au văzut în aceste reprezentări veritabile poeme simbolic-expresioniste.

Bun conviv, gazdă desăvârșită, altruist și boem, pictorul Meiloiu păstrează un nedezmințit cult pentru maeștrii săi de la Institut, dar și pentru colegii de breaslă, lucru rar în lumea artiștilor. Fără a agresa cu orice preț galeriile de artă, fără a-și face un țel unic din comercializarea propriei picturi, Tudor Meiloiu este un artist cu o cotă de piață ridicată. Risipitor și darnic, pictorul a oferit tot atâtea tablouri câte a vândut, fiind chiar mai respectat ca prieten decât ca artist.

Tudor Meiloiu este un artist cu o fantezie debordantă, creând o uluitoare lume vegetal-florală cu (uneori) ciudate elemente de faună acvatică, în compuneri puse și suprapuse într-un „firesc” venit de pe altă planetă. (Radu Cârneci)

Păsările, în special, par să-l obsedeze pe Tudor Meiloiu. Evident, sunt păsări imaginare, păsări-metaforă care coboară din ceruri inaccesibile și populează universul oniric-decorativ al pânzelor și desenelor lui. Privite cu atenție, aceste reprezentări adesea neverosimile ale ideii de zbor amintesc de *Păunul* lui Ion Barbu, deoarece au o transparență și o suavitate vecine cu evanescența.

În schimb, lumile floricole, vegetale închipuite de artist se impun prin vitalitate și printr-o capacitate de proliferare continuă, care le pune la adăpost de orice amenințare imediată, ca de pildă spectrul efemerității, altcumva lăuntric lor. (Corneliu Ostahie)

Pictura lui Tudor Meiloiu dezvăluie o înțelepciune orientală, căreia puțin îi pasă de concretul efemer. Tablourile sale redau periplul magic al artistului pentru care esența nu mai este reprezentată prin acuratețea formei sau explozia ideii. Pentru artist, ceea ce contează este starea de echilibru sufletesc, desprinderea de concret, împingerea către înțelegerea și nu acceptarea capcanei dionisiace a existenței. Gradul de ascendență conferă pictorului detașarea suverană de valoarea vieții, dând dovadă de acea viziune inclasabilă. (Mihaela Avram)

Pictorul făurește pe suprafețele pictate o lume posibilă și atât de frumoasă încât îi creează virtuți estetice vecine cu metafizica. (Liviu Tudor Samuilă)

Am văzut lucrări mai mult sau mai puțin concrete pe care Tudor Meiloiu le-a lăsat să dospească. Lumini de sugestii care s-au valorificat în note, crochiuri și ritmuri care devin creație, adică niște sensuri, stăpâniri de forme care nu au corespondența imediată în realitate, care poartă stigmatul imaginației. O imaginație de om care și-a închis lumea pentru a revedea cu ochii interiori lumea de afară, căreia i s-a lăsat pradă. (Ion Sălișteanu)

Tudor Meiloiu

Marian NENCESCU

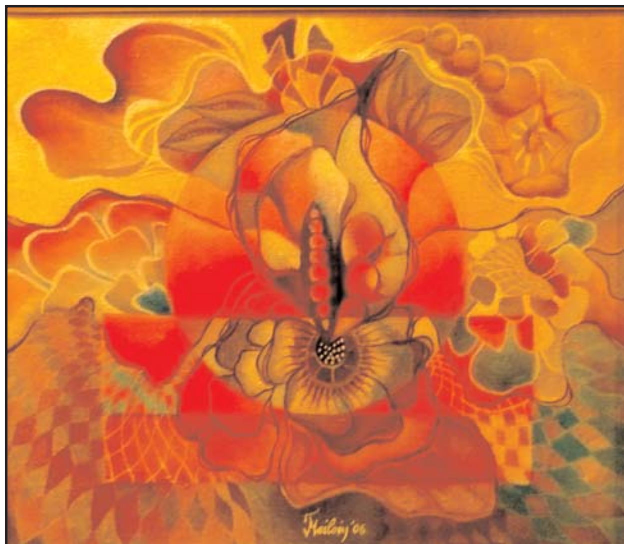
Primesc o invitaţie ce poartă, discret, pe manşetă, un nume de cod: *La aniversare, Tudor George Meiloiu-70.* Pe fundal, disting un insolit Pom al vieţii, locuit de o pasăre a Paradisului şi un chip învăluit de frigul iernii. Ce reprezintă, totuşi, cifra 70? Să fie vârsta artistului sau numele, cifrat, al generaţiei artistice pe care o reprezintă şi o exemplifică Tudor Meiloiu? Ambele răspunsuri, ipotetice, sunt valabile. Atingând pragul biologic al celor 70 de ani, pictorul Tudor Meiloiu se bucură şi de meritata maturitate creatoare, fiind şi vârful de lance al unui val artistic ce a creat, în România postbelică, nu doar valori, dar şi, la propriu, Şcoala românească modernă de pictură şi infrastructura necesară, de la şcoli şi reviste de specialitate, la zeci de săli de expoziţii, muzee, tabere şi galerii, cu alte cuvinte, întregul fundament pe care se mai sprijină încă breasla artiştilor şi, odată cu ea, cultura românească de azi.

Pictorul Tudor Meiloiu s-a născut la Bucureşti, în ziua de 10 martie 1944. A primit botezul ortodox chiar în ziua bombardamentului american asupra Capitalei, pe 4 aprilie – în pivniţa negustorului Gh. Lichiardopol, furnizor de lichioruri al Casei Regale. După război urmează cursurile Şcolii Primare de Băieţi Nr. 50, avându-i colegi pe pianistul Dan Grigore, pictorul Aurel Ţipoia şi muzicologul Iancu Dumitrescu. După liceu, se înscrie la Institutul de Arte Plastice, secţia pictură (absolvent în 1972), avându-i ca dascăli pe distinşii Marin Predescu, Marin Gherasim, Traian Brădean, Petre Achiţenie, Neculai Hilohi ş.a., cărora le va purta toată viaţa recunoştinţă.

Potrivit uzanţelor epocii, este repartizat ca profesor de desen *la ţară*, respectiv, în judeţul Ialomiţa, la Şcoala Ajutătoare Movila, unde urma să facă educaţie plastică unor copii cu deficienţe mentale minore. Dornic de muncă şi plin de idei novatoare, profesorul Tudor Meiloiu pune bazele ***primului cabinet de terapie recuperatorie*** din judeţ, iniţiativă cu rezultate benefice în plan medical şi educativ. Din 1979 devine director al Şcolii Populare de Artă din Slobozia, având competenţe şi asupra secţiilor locale din Călăraşi, Feteşti, Ţăndărei şi Lehliu.

Ca director, străbate drumurile judeţului, adunând un volum considerabil de material folcloric original. Prin colaborarea cu Institutul de Etnografie şi Folclor din Bucureşti, propune şi obţine ***omologarea costumului popular local,*** pe care îl confecţionează şi multiplică la secţia de ţesături a şcolii. Ulterior, devine director al Casei de Copii din Slobozia. Aici înfiinţează ***prima secţie de sport de performanţă pentru copiii asistaţi.*** Cupele şi medaliile câştigate la discipline precum scrima, boxul şi luptele, concretizate prin obţinerea de titluri naţionale, balcanice şi chiar europene, au fost apreciate inclusiv de multipla campioană olimpică Lia Manoliu, prezentă la Slobozia pentru a-i premia pe sportivi. Între timp, Tudor Meiloiu urmează şi Facultatea de Muzeologie, obţinând licenţa în 1982.

Număr ilustrat cu lucrări ale lui Tudor Meiloiu.

După aproape 20 de ani de muncă în judeţul Ialomiţa, perioadă care a lăsat urme adânci atât pe plan local, cât şi în conştiinţa artistului, în august 1989 se mută la Bucureşti, la Şcoala Generală Nr. 131, din cartierul Rahova, unde îşi continuă activitatea didactică până la pensionare. Aici, împreună cu fostul director al şcolii, profesorul Dumitru Cloşcaru, înfiinţează prima galerie de artă dintr-o şcoală bucureşteană, intitulată chiar „Galerie 131 Hol", unde vor expune, de-a lungul timpului, artişti de primă mână, de la graficianul Marcel Chirnoagă, pictorul Ion Murariu, artistul fotograf Vasile Blendea, la maeştrii de la Institutul de Arte Plastice, deja menţionaţi.

Începând din 1970 şi până în prezent – cele mai recente expoziţii personale au fost vernisate pe 4 martie a.c., la Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti, şi pe 12 martie, la Curtea de Argeş – expune periodic în galerii din Bucureşti şi din marile centre culturale ale ţării. Numărul expoziţiilor personale şi colective se apropie de 60, dacă nu chiar a depăşit acest număr. Lucrări ale pictorului se găsesc în colecţii personale din România, dar şi din Ungaria, Franţa, Germania, Cehia şi Noua Zeelandă.

(Continuare la pag. 23)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Lilica VOICU-BREY – prof. univ., Spania
- Acad. Răzvan THEODORESCU – Bucureşti
- Acad. Dan BERINDEI – Bucureşti
- Acad. Mihai CIMPOI – Chişinău
- Nae-Simion PLEŞCA – publicist, Chişinău
- Vasile BAHNARU – lingvist, Chişinău
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu Severin
- Cristian BĂDILIŢĂ – teolog şi scriitor, Franţa
- M. N. RUSU – scriitor, SUA
- Raia ROGAC – publicist, Chişinău
- Cristian COCEA – scriitor şi ezoterist, Piteşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Aurelia CORBEANU – profesor, C. de Argeş
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti